

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

POLITIKOS MOKSLŲ BAKALAURO PROGRAMA

GABIJA MERŽVINSKAITĖ
IV kurso studentė

**ELEKTRONINIS DALYVAVIMAS: KAS LEMIA SKIRTINGĄ PILIETINĮ
ĮSITRAUKIMĄ ELEKTRONINIU BŪDU? LIETUVOS SAVIVALDYBIŲ
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovė: dr. I. Petronytė

Vilnius, 2017

BAKALAURO DARBO PRIEŠLAPIS

Bakalauro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(parašas)

.....
(v., pavardė)

Bakalauro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas (*Elektroninis dalyvavimas: kas lemia skirtingą pilietinį įsitraukimą elektroniniu būdu? Lietuvos savivaldybių lyginamoji analizė*) yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Gabija Meržvinskaitė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Meržvinskaitė G. Elektroninis dalyvavimas: kas lemia skirtingą pilietinį įsitraukimą elektroniniu būdu? Lietuvos savivaldybių lyginamoji analizė: Politikos mokslų specialybės, bakalauro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė I. Petronytė. – V., 2017. – 73 p.

Reikšminiai žodžiai: e-demokratija, elektroninis dalyvavimas, elektroninio dalyvavimo paslaugos, e-priemonės, pilietinis įsitraukimas, e-informavimas, e-konsultavimas, e-įgalinimas, savivaldybės, instituciniai veiksniai.

Šiame darbe nagrinėjamas elektroninis dalyvavimas Lietuvos savivaldybėse bei jo lygi sąlygojančios priežastis. Vertinama išskirtinai institucinių veiksnių įtaka piliečių įsitraukimo lygiui į viešuosius reikalus, naudojantis e-dalyvavimo paslaugomis/priemonėmis.

Pagal surinktus e-dalyvavimo paslaugų pasiūlos bei paklausos duomenis įvertinama bendra e-dalyvavimo priemonių plėtros ir populiarumo padėtis visose Lietuvos savivaldybėse. Toliau lyginant tam tikrus atvejus (savivaldybes) yra nagrinėjamas ryšys tarp piliečių e-dalyvavimo lygio bei technologinių sprendimų, komunikacinių aspektų, susijusių su e-dalyvavimu ir valdžios atsižvelgimo į e-dalyvavimą priimant sprendimus. Galiausiai, nustatoma, kurie instituciniai veiksniai turi įtakos piliečių e-dalyvavimui.

Turinys

Įvadas	6
1. E-demokratijos ir e-dalyvavimo samprata	10
2. E-dalyvavimo priemonės/įrankiai	12
3. Veiksniai, lemiantys e-dalyvavimo lygį.....	15
3.1. Žmogiškieji veiksniai	17
3.2. Instituciniai veiksniai	19
4. Tyrimo metodologija.....	21
5. E-dalyvavimo priemonių pasiūlos lygis Lietuvos savivaldybėse.....	26
6. Praktinis gyventojų įsitraukimas e-dalyvavimo priemonėmis Lietuvos savivaldybėse	30
7. Atvejų analizė: savivaldybės e-į(si)traukimo lyderės.....	33
7.1. Vilniaus m. savivaldybė	34
7.2. Panevėžio m. savivaldybė	40
8. Atvejų analizė: atsiliekančios savivaldybės, pagal e-į(si)traukimo lygį	44
8.1. Radviliškio r. savivaldybė	44
8.2. Alytaus m. savivaldybė	47
9. Savivaldybių (atvejų) analizės palyginimas ir apibendrinimas	50
Išvados.....	55
Priedai	59
1 priedas. Savivaldybių oficialios internetinės svetainės	59
2 priedas. E-dalyvavimo priemonių įsidiegimas Lietuvos savivaldybėse.....	61
3 priedas. Įsidiegtų e-priemonių skaičius savivaldybėse.....	62
4 priedas. Gyventojų naudojimosi aktyvumas e-dalyvavimo priemonėmis savivaldybėse	64
Literatūros sąrašas	66
Summary	72

Išvadas

Informacinės ir komunikacijos technologijos (IKT) yra sparčiai besivystanti sritis, pateikianti naujų būdų stiprinti demokratinį valdymą bei piliečių įsitraukimą į jį. Mokslinėje literatūroje IKT yra apibrėžiamos kaip technologijos grindžiamos kompiuterių, kitų skaitmeninių prietaisų naudojimu bei kompiuteriniu tinklu, skirtos rinkti, apdoroti, perduoti informaciją. Taip pat žodis komunikacija nurodo į tinklų kūrimosi ir sąveikos, t.y. bendravimo svarbą. Tai reiškia, kad, IKT suponuoja į tinkliškumą tarp vartotojų bei į jų tarpusavio sąveiką, kas suteikia galimybę šias technologijas panaudoti platesniame kontekste, pavyzdžiui, valstybės valdyme.¹ Taigi pasitelkiant šias technologijas atsiranda nauja tradicinį demokratinį valdymą papildanti forma – e-demokratija, kurios esminis bruožas yra elektroninis dalyvavimas. Tai yra pasaulyje populiarėjanti priemonė, kuria siekiama, pasinaudojus IKT skatinti piliečių įsitraukimą į valdymo procesus.² Taip yra bandoma atgaivinti krizę patiriančią atstovaujамąją demokratiją bei sustiprinti sumenkusį pilietinį dalyvavimą.

Ši piliečių ir valdžios komunikaciją į elektroninę erdvę perkeltanti naujovė neaplenkė ir Lietuvos. Elektroninio dalyvavimo paslaugos (t.y. valdžios suteikiama galimybė piliečiams įsitraukti į politinius procesus elektroniniu būdu), yra diegiamos tiek nacionaliniu, tiek savivaldos lygiu. Aptariant nacionaliniu lygiu sukurtas paslaugas, kaip pavyzdį galima išskirti Vyriausybės svetainėje sukurtą e.pilietis skiltį, kurioje visuomenė gali kreiptis į Vyriausybės valdymo srities įstaigas jai rūpimais klausimais, elektroniniu būdu gauti atsakymus; dalyvauti viešosiose konsultacijose ir apklausose, teikti peticijas.³ Taip pat siekiant padaryti informaciją apie priimtus teisės aktus labiau centralizuotą ir prieinamą LR Seimo kanceliarija sukūrė elektroninę platformą - Teisės aktų registras. Čia piliečiai gali ieškoti norimo teisės akto ir gauti informaciją apie jį.⁴ Kalbant apie vietos lygmenį, svarbu paminėti, jog e-dalyvavimo paslaugų plėtra Lietuvos savivaldybėse įgavo pagreitį, gavus finansavimą iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Jis leido 2009-2013 m. visose savivaldybėse įgyvendinti projektus pagal 2007–2013 m. ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ priemonę „Elektroninė demokratija: regionai“. Projektų metu savivaldybėse buvo atnaujinamos jų oficialios svetainės, t.y. diegiamos įvairios e-demokratijos paslaugos (pavyzdžiui, posėdžių transliacijos, e-konsultavimas,

¹ Živilė Labutė, Irena Žemaitaitytė, „Informacinių komunikacinių technologijų pritaikymo galimybės socialinio ugdymo pamokose.“ *Socialinių mokslų studijos*, 7(2), 2015, 292–304.

² Efthimios Tambouris, Naoum Liotas, Konstantinos Tarabanis, „A Framework for Assessing eParticipation Projects and Tools.“ Pranešimas konferencijoje „40th Hawaii International Conference on System Sciences“, Havajai, JAV, 2007 sausio 3-6 d.

³ LR vyriausybė, <<http://epilietis.lrv.lt/lt/e-pilietis/kas-yra-e-pilietis>> [Žiūrėta 2017 03 26].

⁴ LR Seimo kanceliarija, <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/index>> [Žiūrėta 2017 03 26].

e-apklauso, e-forumas, e-skundas ir pan.)⁵, kurių tikslas plėsti galimybes gyventojams išsakyti savo nuomonę bei dalyvauti vietos sprendimų priėmime.⁶ Puikiai tokią e-dalyvavimo paslaugų plėtrą Lietuvoje apibendrina Jungtinių Tautų pateikiamas e-dalyvavimo indeksas. Tai yra indeksas, kuriame valstybės vertinamos pagal tai, kokius e-dalyvavimo įrankius įgyvendina e-informavimo, e-konsultavimo ir e-sprendimų priėmimo lygmenyse. Pagal 2016 m. duomenis, Lietuva šiame indekse užima net 17 vietą tarp pasaulio valstybių.⁷

Svarbu pabrėžti, kad **e-dalyvavimo paslaugos** nuo pačio e-dalyvavimo skiriasi tuo, kad e-paslaugų teikimas yra valdžios **suteikiama galimybė bei paskata dalyvauti**, o naudojimasis jomis, t.y. **elektroninis dalyvavimas** reiškia **pačių piliečių įsitraukimą ir iniciatyvą**.

Nepaisant įgyvendintų e-dalyvavimo priemonių, Lietuvos piliečių dalyvavimas ir įsitraukimas elektroninėmis priemonėmis į viešuosius reikalus nėra ypatingai didelis. Pagal 2014 m. atlikto tyrimo „Gyventojų naudojimas elektroninėmis paslaugomis“ duomenis,⁸ Lietuvos visuomenė, pagal e-dalyvavimo lygį vis dar yra ankstyvoje stadijoje ir tik nedidelė visuomenės dalis dalyvavo įvairiuose veiksmuose, susijusiuose su e-demokratijos procesais. Tarp šių veiksmų dažniausiai tiesiog ieškoma informacijos apie viešojo sektoriaus institucijų priimtus ar planuojamus priimti sprendimus (11 proc.). Tik 4 proc. gyventojų elektroninėje erdvėje pareiškia savo nuomonę dėl priimamų sprendimų, o teikia pasiūlymus dėl viešojo sektoriaus institucijų sprendimų projektų tobulinimo ir inicijuoja naujus projektus tik 1 proc. gyventojų.⁹ Taigi pagal šiuos duomenis, matoma, kad Lietuvos gyventojai beveik nesinaudoja e-dalyvavimo paslaugomis. Iš čia kyla pagrindinė bakalauro darbo problema – nors ir elektroninio dalyvavimo sistema su teikiamomis e-dalyvavimo paslaugomis yra įgyvendinta Lietuvoje, piliečiai nėra linkę jomis naudotis ir taip efektyviau įsitraukti į viešuosius reikalus.

Išnagrinėjus įvairius mokslinius tyrimus ir analizes, galima teigti, jog interneto ir e-dalyvavimo priemonių teigiamas poveikis yra gana ištirtas. Pirmiausia, literatūroje išskiriama tai, kad interneto poveikis politiniam dalyvavimui pasireiškia sustiprinant tradicinį dalyvavimą: t.y. palengvinant prieigą prie informacijos apie veiklas ir įvykius platesnei visuomenės daliai, sukuriant

⁵ Pavyzdžiui, Šiaulių miesto, Marijampolės rajono, Alytaus miesto, Panevėžio miesto savivaldybės ir kt. <<http://edem.siauliai.lt/index.php>>, <<http://www.marijampole.lt/>, <http://www.alytus.lt/>>, <<http://www.panevezys.lt/lt/el.demokratija.html>>. [Žiūrėta 2017 03 26].

⁶ “Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R”

http://www.esparama.lt/priemonesaprasymas?priem_id=000bdd5380003d9f [Žiūrėta 2017 02 02].

⁷ UNITED NATIONS, „E-GOVERNMENT SURVEY 2016 E-Government in Support of Sustainable Development.“ (15-13183) New York: United Nations, 2016.

⁸ Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR susisiekimo ministerijos, „Elektroninių paslaugų naudojimo tyrimas.“ Vilnius: IVPK, 2014.

⁹ Ten pat.

lengvesnį koordinavimo mechanizmą politikos aktyvistams.¹⁰ Antra, S. Best ir B. Krueger pabrėžia, kad naudojantis technologinėmis priemonėmis gali būti sumažintos laiko sąnaudos, nes būtent laiko stygius dažnai tampa politinio neaktyvumo priežastimi.¹¹ Trečia, internetas padidina piliečių ir valdžios sąveikos patogumą. Informacija yra lengviau prieinama ir jos perdavimo kaštai yra reikšmingai mažesni.¹² Taip pat interneto naudojimas kaip priemonė politiniam dalyvavimui yra naudingas tam tikriems visuomenės segmentams, kurie, pavyzdžiui, yra geografiškai toli nuo politinio centro arba negali lengvai dalyvauti politiniame gyvenime dėl neįgalumo ar kitos socialinės priežasties.¹³ Kaip matoma, interneto nauda politiniam dalyvavimui yra moksliskai išaiškinta. Taip pat yra dalis atliktų tyrimų, kurie aiškinasi kas lemia, kad piliečiai įsitraukia į politinius procesus, naudojantis elektroninėmis priemonėmis. Juose daugiausiai kaip elektroninio (ne)dalyvavimo priežastis yra išskiriama skaitmeninė skirtis. Tradiciškai skaitmeninė skirtis yra siejama su daiktiška/materialine prieiga.¹⁴ Van Dijk šį požiūrį papildo dar dviem aspektais, kurie praplečia skaitmeninės skirties sampratą - tai vartotojo motyvacija bei jo kompiuteriniai įgūdžiai. Anot mokslininko, motyvacinė skirtis atsiremia į vartotojo žinojimą, kad jis turi teisę dalyvauti elektroninėmis formomis ir priklauso nuo galimos naudos, pasinaudojus šia galimybe. Tuo tarpu įgūdžius jis išskyrė į tris lygius: pirma, gebėjimas naudotis apskritai kompiuteriu, operacinėmis sistemomis, antra, gebėjimas ieškoti, rinkti ir apdoroti informaciją bei galiausiai, strategiškai ją panaudoti siekiant tam tikrų tikslų.¹⁵ Taip pat kiti mokslininkai (Best ir Krueger; Anduiza, Cantijoch, Gallego ir Salcedo) pateikė įrodymų, jog kuo aukštesni kompiuteriniai/skaitmeniniai įgūdžiai, tuo labiau tikėtina, kad individas įsijungs į pilietines veiklas elektroninėje erdvėje.¹⁶ Verta paminėti, jog tyrėjai Jaafar, Warren, Sulaiman išskyrė socialinių medijų (pvz., Facebook, Twitter) teigiamą įtaką pilietinei mobilizacijai ir įsitraukimui skaitmeninėje erdvėje.¹⁷ Be to, atlikti tyrimai

¹⁰ Henrik Serup Christensen, „Political activities on the Internet: Slacktivism or political participation by other means?“. *First Monday*, 2, 2011.

<<http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3336/2767>> [Žiūrėta 2017 03 11].

¹¹ Samuel J. Best, Brian S. Krueger, „Analyzing the representativeness of internet political participation.“ *Political Behavior*, 2, 2005, 183–216.

¹² Richard T. Watson, Bryan Mundy, „A strategic perspective of electronic democracy.“ *Communications of the ACM*, Vol. 44 No. 1, 2001, 27–30.

¹³ Dimitrios Zissis, Dimitrios Lekkas and Anastasia-Evangelia Papadopoulou, „Competent Electronic Participation Channels in Electronic Democracy.“ *Electronic Journal of e-Government*, Volume 7 Issue 2, 2009, 195–208.

¹⁴ Dmitry Epstein, Mary Newhart, Rebecca Vernon, „Not by technology alone: The “analog” aspects of online public engagement in policymaking.“ *Government Information Quarterly*, 31, 2014, 337–344.

¹⁵ Jan van Dijk The, „Digital Divide in Europe.“ *The Handbook of Internet Politics*, Routledge, London and New York, 2008, 2–6.

¹⁶ María Rosalía Vicente, Amparo Novo, „An empirical analysis of e-participation. The role of social networks and e-government over citizens' online engagement.“ *Government Information Quarterly*, Volume 31, Issue 3, 2014, 379–387.

¹⁷ Anne Marie Warren, Ainin Sulaiman, Noor Ismawati Jaafar, „Social media effects on fostering online civic engagement and building citizen trust and trust in institutions.“ *Government Information Quarterly*, Volume 31, Issue 2, 2014, 291–301.

JAV bei Didžiojoje Britanijoje pateikė ir kitą sąsają, jog politinis dalyvavimas internetu yra stipriai susijęs su individo pajamomis bei išsilavinimu.¹⁸ Taip pat institucinė ir politinė aplinka yra vieni iš elementų, kurie aiškina individų pilietinį dalyvavimą. Pavyzdžiui, mokslininkų yra pastebima teigiama asociacija tarp e-valdžios plėtros laipsnio bei piliečių įsijungimo elektroninėmis dalyvavimo priemonėmis.¹⁹ Apibendrinant, daugiausiai atliktuose tyrimuose yra išskiriama skaitmeninė skirtis, individų įgūdžiai ir motyvacija, kaip esminė e-dalyvavimo priežastis. Dėl to, šiame darbe bus koncentruojamasi ties institucine prieiga ir bus siekiama išsiaiškinti koks yra ryšis tarp institucinių veiksmų bei piliečių įsitraukimo elektroninėje erdvėje.

Beje, svarbu paminėti, jog analizuojant piliečių įsitraukimą e-formomis, pasirinktas savivaldybių lygmuo. Tokį pasirinkimą visų pirma, galima pagrįsti tuo, kad kaip jau minėta anksčiau, Lietuvoje pagal ES struktūrinių fondų programą buvo suteikiama parama visoms savivaldybėms, kuri skirta e-demokratijos sistemos diegimui. Vadinasi, visos savivaldybės yra pasiekusios didesnę ar mažesnę e-dalyvavimo paslaugų pažangos lygį. Antra, žvelgiant iš demokratinio valdymo perspektyvos, būtent vietos savivalda yra artimiausia ir pirminė valdžios grandis piliečiams. Per ją atskiri piliečiai gali reikšti savo interesus, kontroliuoti, kaip jie įgyvendinami ir tuo pačiu daryti įtaką priimamiems vietos sprendimams, kurie tiesiogiai liečia jų kasdienį gyvenimą.²⁰ Apskritai įsitraukimas į savivaldos reikalus yra svarbus demokratijos kokybei. Dėl šių priežasčių Lietuvos savivaldybės yra tiriamoji sritis šiame darbe.

Taigi šio bakalauro darbo tikslas: išsiaiškinti, kaip instituciniai veiksniai lemia piliečių įsitraukimo lygį Lietuvos savivaldybėse naudojantis elektroninio dalyvavimo paslaugomis.

Siekiant šio tikslo iškelti tokie tyrimo uždaviniai:

- Aptarti e-demokratijos ir e-dalyvavimo sampratą. Tai reikalinga tyrimui, norint suprasti pamatines sąvokas, kokiais bruožais pasižymi bei kaip veikia e-demokratija/e-dalyvavimas, būtent tai padės giliau analizuoti tiriamąjį objektą..
- Remiantis užsienio tyrimais bei teorinėmis įžvalgomis (naujuoju institucionalizmu), išanalizuoti veiksnius, galimai lemiančius įsitraukimą elektroninėmis formomis.
- Įvertinti e-dalyvavimo paslaugų/priemonių pasiūlos lygį visose Lietuvos savivaldybėse, aptarti e-dalyvavimo įsidiegame situaciją e-informavimo, e-konsultavimo, e-įgalinimo lygmenyse.
- Ištirti piliečių faktinį įsitraukimo lygį, naudojantis e-dalyvavimo paslaugomis/priemonėmis, t.y. e-dalyvavimo priemonių paklausą, visose Lietuvos savivaldybėse.

¹⁸ Vicente, 381-385.

¹⁹ Ten pat, 382-386.

²⁰ Adrejus Novikovas, „Vietos savivaldos esmė ir socialinė paskirtis visuomenėje“. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77(69), 62.

- Atlikti savivaldybių atvejų lyginamąją analizę, tiriant kokią įtaką piliečių naudojimuisi e-dalyvavimo paslaugomis turi instituciniai veiksniai.

Pagrindinis tyrimo objektas: piliečių įsitraukimo aktyvumas, naudojantis e-dalyvavimo priemonėmis Lietuvos savivaldybėse.

Bakalauro darbe ieškant atsakymo į pagrindinį klausimą: kaip instituciniai veiksniai lemia piliečių įsitraukimą, naudojantis elektroninio dalyvavimo paslaugomis Lietuvos savivaldybėse, bus atliekama lyginamoji savivaldybių analizė, remiantis vienintelio skirtumo taisykle. Atliekant pasirinktų atvejų, į gylį orientuotą tyrimą, bus siekiama atrasti tam tikrus reguliarumus tarp nepriklausomų kintamųjų ir priklausomo kintamojo. Pirmiausia, tyrime bus atliekama visų savivaldybių, t.y. 60 atvejų, e-dalyvavimo priemonių pasiūlos bei paklausos apžvalga ir vertinimas pagal surinktus kiekybinius duomenis iš savivaldybių tinklalapių. Tokios apžvalgos tikslas – suvokti bendrą savivaldybių situaciją e-dalyvavimo srityje. Tuomet pasirinkus tam tikras savivaldybes (kurios atrinktos remiantis ankščiau minėta surinkta medžiaga), bus tiriama ir analizuojama, kokie veiksniai, gali lemti gyventojų įsitraukimą į savivaldos politinius procesus, ieškoma ryšių tarp priklausomojo ir nepriklausomųjų kintamųjų, pasitelkiant lyginamąjį metodą. Tyrimo priklausomas kintamasis – piliečių įsitraukimas naudojantis elektroninio dalyvavimo paslaugomis. Tuo tarpu remiantis literatūros apžvalga bei teoriniu pagrindu išskiriama nepriklausomų kintamųjų grupė, kurią galima įvardinti kaip instituciniai veiksniai, kurie galimai turės įtakos gyventojų pilietiniam dalyvavimui elektroninėmis priemonėmis.

Apibendrinant, šis tyrimas apskritai gali būti naudingas praktikoje stiprinant pilietinį dalyvavimą elektroninėmis priemonėmis, kadangi bus nustatyti galimi veiksniai, lemiantys piliečių įsijungimą per elektronines priemones. Taip pat jis gali suteikti naudos ir pačioms savivaldybėms, kurios galės tobulinti e-dalyvavimo įrankius pagal žmonių poreikius, remiantis tyrimo išvadomis ir rekomendacijomis.

1. E-demokratijos ir e-dalyvavimo samprata

Vis labiau besivystant technologijoms, šalia tradicinių demokratijos formų atsiranda naujų technologijų (IKT, interneto ir kompiuterinių prietaisų) naudojimu grįsta elektroninė demokratija. Technologijų naudojimas palengvina komunikaciją tarp išrinktųjų ir visuomenės bei taip atstovaujamąją demokratiją papildo dalyvaujamąsios ar patariamąsios demokratijos bruožais.²¹ E-demokratija yra gana nauja ir plati sąvoka, todėl nėra vieno tikslaus mokslinio apibrėžimo. Vieni

²¹ Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, „POTENTIAL AND CHALLENGES OF E-PARTICIPATION IN THE EUROPEAN UNION.“ (PE 556.949), Brussels: European Union, 2016, 10.

mokslininkai teigia, kad e-demokratija yra nukreipta į procesus ir struktūras, kurios apima visas elektroninės komunikacijos (ryšių) formas tarp valdžios ir piliečių. Ji suteikia naujų būdų piliečiams efektyviai dalyvauti demokratinuose procesuose bei sprendimų priėmime. Kiti išskiria, jog e-demokratija reprezentuoja tokių demokratinų dalyvių kaip piliečių, politinių organizacijų, išrinktų pareigūnų, valdžios ir žiniasklaidos IKT panaudojimą politiniuose procesuose tarptautiniame, nacionaliniame bei vietiniame lygmenyje. Dar kiti e-demokratiją apibūdina kaip demokratinų praktikų vykdymą be laiko, vietos ir kitų fizinių apribojimų vykstant komunikacijai per IKT. Galiausiai mokslininkų yra pabrėžiama, kad tai nėra naujas demokratijos tipas, o veikiau papildantis senąsias demokratijos praktikas, pritaikant prie besikeičiančio modernėjančio pasaulio, įliejant tiesioginio dalyvavimo elementų.²² Pasak mokslininko Alexander Prosser, esminiai e-demokratijos bruožai yra e-dalyvavimas, pasireiškiantis dalyvavimu sprendimų priėmime ir e-balsavimas, siejamas su rinkiminiais procesais.²³ Pagal Europos Parlamento studiją e-demokratijos terminas yra platesnis ir apima tokias veiklas internetu kaip e-valdžia, e-parlamentas, e-iniciatyva, e-balsavimas, e-kampanija, e-dalyvavimas ir pan.²⁴ Tačiau šio tyrimo kartinė ašis bus vienas iš esminių e-demokratijos požymių – elektroninis dalyvavimas. E-dalyvavimas – tai yra informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimas siekiant, kad piliečiai aktyviau įsitrauktų į demokratinis procesus.²⁵ Čia svarbu pabrėžti skirtį tarp **e-dalyvavimas** ir **e-dalyvavimo paslaugos** sąvokų. Pirmoji šiame darbe **nurodo į pačių piliečių įsitraukimą elektroninėmis priemonėmis**, o antroji **išreiškia valdžios suteikiamas elektroninio dalyvavimo galimybes piliečiams**.

Apskritai pats politinis dalyvavimas nurodo į dviejų dalyvių – valdžios ir piliečių – sąveiką. Šią sąveiką perkėlus į elektroninę erdvę prisideda trečias komponentas – technologija. Pačią valdžios ir piliečių sąveiką bei jos stiprumą galima aiškinti pasitelkus S.R. Arnstein sukurtą piliečių dalyvavimo modelį - „kopėčios“. Toks modelis sudarytas iš trijų lygių: nedalyvavimo, simbolinio dalyvavimo ir piliečių valdžios. Pirmajame lygyje piliečiai visiškai nedalyvauja sprendimų priėmimo procese, tokiu atveju valdžia tampa piliečių manipulatoriais, antrajame – vyksta piliečių informavimas bei konsultavimas, tai yra vienpusis ryšys, trečiajame lygyje vyksta dalinimasis valdžia – piliečiai įsitraukia į politinius procesus ir tiesiogiai juos veikia.²⁶ Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija piliečių ir valdžios komunikaciją suskirstė labai panašiai: į informavimo, konsultavimo bei aktyvaus dalyvavimo lygius. Vykstant

²² Simona Kukovic, Miro Haček, „The Distribution of E-democracy and E-participation Tools in Slovenian Municipalities.“ *World Political Science Review*, 2014, 10(1), 25–44.

²³ Zissis, 195.

²⁴ Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 10.

²⁵ Tambouris, 1-3.

²⁶ Sherry R. Arnstein, „A Ladder of Citizen Participation,” *Journal of the American Planning Association*, Vol. 35, No. 4, 1969, 216-224.

komunikacijai elektroninėmis priemonėmis, Jungtinės Tautos pridėjo elektroninį aspektą ir e-dalyvavimą suskirstė į tokias pakopas: e-informavimas, e-konsultavimas ir e-sprendimų priėmimas. Tuo tarpu viena žymiausių mokslininkių, plačiai tyrinėjusi skaitmeninėmis priemonėmis grįstą valdymą, Ann Macintosh, remdamasi EBPO ir JT skirstymu pateikė tokius e-dalyvavimo/įsitraukimo lygius: e-informacijos teikimas (*e-enabling*), e-įtraukimas (*e-engaging*), e-įgalinimas (*e-empowerment*). Pirmajam lygmenyje – e-informacijos teikime – siekiama pasitelkiant technologijas, kiek įmanoma pasiekti kuo platesnę auditoriją su skirtingais techniniais ir komunikaciniais įgūdžiais. Taip pat technologija naudojama pateikti svarbią informaciją tokiu formatu, kuris yra prieinamesnis ir suprantamesnis. Antras lygmuo – e-įtraukimas – siekiama konsultuoti kuo platesnę auditoriją, leidžiant gilesnį bendradarbiavimą ir paremiant patariamąsias diskusijas politiniais klausimais. Šiame lygyje konsultacijos yra nukreipiamos iš viršaus į apačią, t.y. valdžios konsultacijos piliečiams. Galiausiai, trečias lygmuo – e-įgalinimas – čia dėmesys sutelktas į aktyvaus dalyvavimo skatinimą bei iš apačios į viršų idėjų skleidimą, kurios daro įtaką politinei darbotvarkei. Ankstesnis lygmuo iš viršaus į apačią charakterizuoja vartotojo galimybę naudotis informacija ir reaguoti į valdžios veiksmus. Kalbant apie iš apačios į viršų perspektyvą, piliečiai tampa politikos kūrėjais, valdžios partneriais, o ne jos vartotojais.²⁷ Apibendrinant, remiantis šiais įvairiais skirstymais, galima įvardinti tokius e-dalyvavimo lygmenis: **e-informavimas, e-konsultavimas ir e-dalyvavimas/įgalinimas.**

Be to, svarbu paminėti, kad toks elektroninės komunikacijos tarp valdžios ir piliečių suskirstymas leidžia identifikuoti piliečių dalyvavimo intensyvumą. Pirmasis lygis reprezentuoja pasyvią piliečio rolę ir vienpusį ryšį, kai valdžia yra pagrindinis veikėjas, teikiantis informaciją piliečiams. Antrasis lygis – iš dalies aktyvi piliečio rolė ir trečiasis lygis – itin aktyvus pilietis.²⁸ Pastarosios dvi pakopos sukuria abipusį ryšį tarp piliečių ir valdžios, kuomet abi pusės dalyvauja ir klausosi viena kitos.²⁹

2. E-dalyvavimo priemonės/įrankiai

Literatūroje yra išskiriamos tokios e-dalyvavimo formos: informacijos ieškojimas, e-bendruomenės kūrimas, e-konsultavimas, e-agitavimas protestuoti, rašyti peticijas ar kita kolektyvinio veiksmo forma, e-svarstymai – virtualios diskusijos ir klausimų kėlimas, e-tarpininkavimas – konfliktų ir ginčų sprendimas internetu, viešosios nuomonės apklausa internete,

²⁷ Ann Macintosh, „Characterizing E-Participation in Policy-Making.“ Tyrimas iš konferencijos „37th Hawaii International Conference on System Sciences“, Havajai, JAV, 2004 sausio 5-8 d., 3.

²⁸ Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 16.

²⁹ Rasa Baločkaitė et al. „Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones.“ Metodinė medžiaga, Vilnius, 2008, 6.

elektroninis balsavimas.³⁰ E-dalyvavimo įrankius galimas skirstyti ir pagal e-dalyvavimo lygmenis. Pirmiausia, e-informaciniai įrankiai – tai yra parlamento, vyriausybės, savivaldybių ar kitų institucijų internetiniai portalai, kuriuose pateikiama naujienų skiltis su einamaisiais svarbiais kasdieniais ir politiniais įvykiais, įvairūs dokumentai, planai, politikų darbotvarkės, posėdžių ir susitikimų tvarkaraščiai bei darbotvarkės, posėdžių transliacijos, DUK (dažniausiai užduodami klausimai) ir kt. Taip pat informacijos pateikimas alternatyvia užsienio kalba yra viena iš informacijos prieinamumą didinanti paslaugų.³¹ E-konsultavimui yra priskiriami šie įrankiai: e-forumas, e-apklausos, e-konsultacija, žemėlapiu grįsti įrankiai. E-forumas – tai diskusijų vieta internete, kurioje piliečiai tarpusavyje ir su politikais gali keistis idėjomis, nuomonėmis. Taip pat šioje vietoje, politikai gali konsultuoti piliečius, jiems rūpimais politiniais klausimais nuo švietimo ar bendruomeninių reikalų iki politikos ar nacionalinio saugumo. E-apklausos – būdas sužinoti piliečių preferencijas tam tikru klausimu. Atsakymų įvertinimas gali pagelbėti valdžios pareigūnams priimti tam tikrą sprendimą, pvz.: tiesti tiltą ar statyti darželį.³² E-konsultacija – tai yra būdas politikams surinkti tikslinės visuomenės grupės nuomonę tam tikru klausimu, kuri padėtų priimti sprendimus. Be to, tokių konsultacijų rengimo iniciatyvą išimtinai turi tik valdžios pareigūnai.³³ Žemėlapiu grįsti įrankiai – tai įrankiai, pagrįsti interaktyvia geografinė informacija. Tokie žemėlapiai yra naudojami dalyvauti planavime ar konsultacijose, liečiančiose aplinkos problematiką. Jie taip pat naudojami kaip priemonė, kuria piliečiai gali informuoti vietines institucijas apie specifines problemas.³⁴ Paskutinis lygis – aktyvus e-dalyvavimas/e-įgalinimas – apima e-peticijos, e-referendumo bei e-balsavimo įrankius.³⁵ E-peticija – leidžia piliečiams, individualiai arba grupėje iškelti tam tikrus klausimus, prašymą, susirūpinimą ar nepasitenkinimą tam tikra vykdoma/planuojama vykdyti politika tiesiogiai vyriausybei bei valdžios pareigūnams. Šis įrankis reprezentuoja iš apačios į viršų santykį, kuris kyla spontaniškai iš piliečių.³⁶ E-referendumas – tai priemonė piliečiams inicijuoti ir iškelti tam tikrą klausimą bei vėliau balsuojant būdas tiesiogiai paveikti politinius procesus bei pakeisti politikos turinį.³⁷ Galiausiai, e-balsavimas – tai

³⁰ Zissis, 200-208.

³¹ Maria Manta Conroy, Jennifer Evans Cowley, „E-participation in planning: an analysis of cities adopting on-line citizen participation.“ *Environment and Planning C: Government and Policy*, volume 24, 2006, 371- 384. 375.

³² Chee Wei Phang, Atreyi Kankanhalli, „A Framework of ICT Exploitation for E-Participation Initiatives.“ *Communications of the ACM*, Vol. 51 No. 12, 2008, 128-132.

³³ ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, „Promise and Problems of E-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement.“ Paris: OECD, 2003, 48.

³⁴ Rimantas Petrauskas „E-DEMOCRACY PROJECTS IN THE REGIONS OF LITHUANIA: EVALUATION ASPECTS“, *Social Technologies*, 2012, 2(2), 409.

³⁵ OECD, 56-58.

³⁶ Tomkova, 47-48.

³⁷ OECD, 57.

yra aukščiausia piliečių elektroninio dalyvavimo forma, kurios metu rinkiminiai procesai yra perkelti į internetinę erdvę.

1 lentelė. Piliečių į(si)traukimo priemonės pagal tris e-dalyvavimo lygmenis

Piliečių į(si)traukimo priemonė	Priemonės aprašymas
<i>1) E-informavimas – vienpusis ryšys</i>	
DUK	Dažniausiai užduodami klausimai
Posėdžių transliacija	Galimybė tiesiogiai stebėti posėdį
Posėdžių darbotvarkės ir klausimai	Viešai pateikiama informacija apie posėdyje keliamus klausimus ir sprendžiamas problemas
Teisės aktų projektų, dokumentų, planų paieška	Galimybė lengvai ir paprastai rasti reikiamus dokumentus, teisės aktus
Vadovų/pareigūnų dienotvarkės	Viešai pateikiama aukščiausias pareigas einančių pareigūnų darbo dienos planai
<i>2) E-konsultavimas – abipusis ryšys</i>	
E-konsultacija	Diskusijų vieta, kurioje vyksta viešosios konsultacijos dėl tam tikro projekto, siekiant sužinoti piliečių nuomonę
E-apklausos	Priemonė sužinoti viešąją nuomonę
E-forumas	Diskusijų vieta, kurioje keičiasi nuomonėmis bei idėjomis tarpusavyje piliečiai bei su pareigūnais
Žemėlapiu grįsti įrankiai	Geografinė informacija grįsta priemonė, kurios pagalba vyksta specifinių klausimų planavimas ar institucijų informavimas apie specifines problemas
<i>3) E-įgalinimas – abipusis ryšys</i>	
E-peticija	Priemonė, leidžianti išreikšti nepasitenkinimą ar susirūpinimą vykdoma politika
E-referendumas	Priemonė iškelti tam tikrą klausimą ir vėliau balsuojant nulemti jo sprendimą
E-balsavimas	Aukščiausia demokratinio dalyvavimo forma – rinkimai, perkelti į elektroninę erdvę

Žinoma, mokslinėje literatūroje yra gausu ir kritikos e-dalyvavimui dėl saugumo, privatumo, techninių reikalavimų, skaitmeninės atskirties (t.y. skirtingo priėjimo prie interneto ir kompiuterių bei kompiuterinio išsilavinimo ir įgūdžių) klausimų.³⁸ Svarbu išskirti tai, jog politinio dalyvavimo perkėlimas į elektroninę erdvę gali dalyvavimo lygį veikti dvejopai: tiek jį padidinti, kas ir yra pagrindinis tikslas naudojant informacines technologijas šioje sferoje, tiek jį sumažinti, būtent dėl pastarųjų įsikišimo. Apskritai, laikoma, jog internetas yra politinį dalyvavimą palengvinanti priemonė, t.y. mažinanti dalyvavimo kaštus – laiką bei pinigus, suteikianti didesnius informacijos šaltinius, kurie yra lengviau prieinami. Tačiau yra abejojama dėl pačių informacinių technologijų – interneto ir kompiuterių – prieinamumo visiems visuomenės sluoksniams, ypač socialiai ir ekonomiškai pažeidžiamoms grupėms, kurias riboja jų finansiniai ištekliai. Dėl to, kai kurie žmonės, neturintys prieigos prie kompiuterių ir interneto, praranda galimybę įsitraukti į politinį gyvenimą elektroninėmis formomis. Be to, verta pastebėti, kad išsilavinimas ir kompiuterinis raštingumas taip pat atlieka svarbų vaidmenį įgalinant piliečius dalyvauti elektroninėje erdvėje. Priklausomai nuo socialinės padėties, lyties, amžiaus ir gyvenamosios vietos kompiuterinis raštingumas gali labai skirtis. Esant žemam kompiuterinio raštingumo lygiui, nukenčia elektroninio dalyvavimo kokybė, nes tokiu atveju šios paslaugos yra naudojamos gana paviršutiniškai, neišpildant visų jų panaudojimo galimybių. Kiti faktoriai, dėl kurių kyla nepasitikėjimas e-dalyvavimo paslaugomis yra privatumas ir saugumas. Pirma, internetas yra vieša erdvė, kurioje gali būti lengvai nutekinami įvairūs duomenys ir šie vėliau panaudojami savavališkais tikslais. Antra, tokių paslaugų naudojimas dažnai reikalauja tapatybės atskleidimo, kas vėliau gali pakenkti patiems vartotojams. Pavyzdžiui, darbininkui pasirašant viešą e-peticiją dėl darbo sąlygų, kuri yra netiesiogiai nukreipta prieš jo darbdavį, kyla grėsmė, kad dėl tokio jo žingsnio jis gali gauti nuobaudų darbe ar netgi jį prarasti. Dėl to, dažnai norima, kad tokios paslaugos būtų anonimiškos. Taigi, apibendrinant, galima teigti, jog esminė e-dalyvavimo kritika yra susijusi su e-priemonių prieinamumu, naudojimo saugumu ir privatumu.³⁹

3. Veiksniai, lemiantys e-dalyvavimo lygį

Kaip jau minėta, atstovaujamoji demokratija patiria gilią dalyvavimo krizę – piliečiai tapo apatiški politiniams reikalams, menkai ar išvis nedalyvauja politiniuose procesuose, silpsta politinis susidomėjimas bei pasitikėjimas tokia santvarka. Dėl to ieškoma naujų būdų sustiprinti demokratinį valdymą ir piliečių dalyvavimą. Kadangi šiuolaikiniame pasaulyje kasdienį gyvenimą yra okupavusios naujosios technologijos, manoma, kad jos turėtų užimti tam tikrą vietą ir valdymo

³⁸ Baločkaitė, 31-36; Zissis, 198-200.

³⁹ Zissis, 197-200.

procesuose. Taigi vienas iš būdų skatinti politinį dalyvavimą yra e-demokratijos sukūrimas. Teigiama, kad toks technologinis posūkis demokratinuose procesuose turės lemiamą įtaką didesniajam piliečių įsijungimui ir taip sukurs aukštesnį dalyvavimo lygį.⁴⁰ Paradoksalu tai, jog būtent e-dalyvavimo paslaugos sukurtos kaip sprendimas sustiprinti tradicinį piliečių įsitraukimą į viešuosius reikalus, taip pat patiria tam tikrus dalyvavimo/naudojimosi jais iššūkius, konkrečiai Lietuvoje. Taigi pasirodo, jog dar reikia rasti būdų kaip išpopuliarinti šią naują bei suvokti, kas skatina piliečius naudotis šiomis elektroninėmis priemonėmis. Dėl to, svarbu išsiaiškinti, kokie veiksniai juos paskatina tai daryti.⁴¹ Būtent šiame darbe bus analizuojami instituciniai faktoriai, kurie gali lemti piliečių įsitraukimą elektroninėmis formomis, nagrinėjant Lietuvos savivaldybių atvejį. Kadangi kaip jau minėta anksčiau, Lietuvos savivaldybėse sąlygos dalyvauti elektroninėje erdvėje yra sukurtos ir išplėtos, tačiau nepaisant to, piliečiai nėra linkę įsijungti. Dėl to Lietuvos savivaldybių atvejis yra tinkamas tirti e-dalyvavimo lygį lemiančius veiksnius, nes e-dalyvavimas yra praktikuojamas šalyje.

Einant prie teorinių įžvalgų, kas skatina e-dalyvavimo lygį, remiantis naujojo institucionalizmo prieiga, galima išskirti kelias veiksmų grupes, t.y. instituciniai, žmogiškieji bei technologiniai veiksniai. Taigi yra išskiriami makro ir mikro reiškiniai – tai institucinė struktūra/kontekstas ir veikėjai. Kitaip tariant e-dalyvavimo priežastis galima skirti į dvi dimensijas: veikėjams suteikiama galimybė dalyvauti ir jų pačių motyvacija. Toks teorinis rėmas siūlo požiūrį, jog įsitraukimo lygį per elektronines priemones gali paaiškinti, ir instituciniai, ir žmogiškieji faktoriai. Galimybė dalyvauti yra apibrėžta pagal institucinį ir sociologinį kontekstą.⁴²

Stoker, remdamasis institucine perspektyva, sukūrė CLEAR modelį, kuris aiškina kada, apskritai, piliečiai yra linkę dalyvauti politiniuose procesuose. Šiame teoriniame modelyje išskiriamos penkios sąlygos piliečių aktyviam veiksmui: 1) gali daryti (*can do*) – tai reiškia turi resursų ir žinių dalyvauti; 2) mėgti daryti (*like to*) – turi pilietiškumo jausmą, kuris stiprina dalyvavimą; 3) leista daryti (*enabled to*) – yra duota galimybė dalyvauti; 4) paprašyta veikti (*asked to*) – žmonės dalyvauja, kai jie yra mobilizuojami arba yra paprašyta išsakyti savo nuomonę; 5) atsakyta (*responded to*) – žmonės dalyvauja, kai jie gauna atsakymą ar mato, jog jų požiūriai yra

⁴⁰ Ann Macintosh, Angus Whyte, „Towards an evaluation framework for eParticipation.“ *Transforming Government: People, Process and Policy*, Vol. 2 Issue: 1, 2008, 16-30.

⁴¹ Abdullah Alharbi, Kyeong Kang, Igor Hawryszkiewicz, „The Influence of Trust and subjective Norms on Citizens' Intentions to Engage in E-participation on E-government Websites.“ Pranešimas konferencijoje „Australasian Conference on Information Systems“, Adelaide, 2015, 1.

⁴² Hyeon-Suk Lyu, „The Public's E-Participation Capacity and Motivation in Korea: A Web Survey Analysis from a New Institutional Perspective.“ *Journal of Information Technology & Politics*, Volume 4, Issue 4, 2008, 65-79.

apsvarstyti.⁴³ Iš šio modelio, matoma, jog pirmosios dvi sąlygos yra žmogiškieji faktoriai ir atspindi veikėjų motyvaciją dalyvauti. Kitos trys reprezentuoja institucinius veiksnius, t.y. valdžios sukuriama galimybė dalyvauti ir kartu paskatinti veikėjų motyvaciją. Tokį tradicinio dalyvavimo modelį galima pritaikyti ir elektroninei jo versijai

Taigi, kaip matoma iš CLEAR modelio e-dalyvavimą veikia tiek instituciniai, tiek žmogiškieji veiksniai. Prie tokio aiškinimo prisideda ir istoriniai institucionalistai, kurie teikia didelį vaidmenį institucijoms politiniame gyvenime, tačiau jie nelaiko institucijų vienintele jėga, veikiančia politinį gyvenimą. Jie siekia institucijas įtraukti į priežastinę grandinę, kurioje veikia ir kiti faktoriai, kaip socialinis ir ekonominis vystymasis bei idėjų/įsitikinimų sklaida.⁴⁴ Tai leidžia daryti prielaidą, jog e-dalyvavimo lygiui turi poveikį ir instituciniai, ir žmogiškieji faktoriai. Kituose skyreliuose pateikiama, kaip e-dalyvavimo lygis gali būti aiškinamas iš socialinio kapitalo teorijos, išskiriant žmogiškuosius veiksnius bei per naujojo institucionalizmo prizmę, analizuojant institucinių veiksmų galimą įtaką.

3.1. Žmogiškieji veiksniai

Tyrėjai teigia, kad socialinio kapitalo teorija gali pasiūlyti naudingą teorinį rėmą, norint geriau suprasti piliečių, naudojančių e-dalyvavimo paslaugas, elgesį.⁴⁵ Atlikta studija pateikė, kad trys individualaus socialinio kapitalo dimensijos (pasitikėjimas valdžia, socialinių ryšių stiprumas, pilietinės normos/vertybės) yra susijusios su aktyviu individų e-dalyvavimu. Nepasitikėjimas valdžia mažina piliečių interesą dalyvauti tvarkant viešuosius reikalus. Kita vertus, nepasitikėjimas valdžia gali iššaukti priešingą situaciją: žmonės bus linkę dalyvauti politiniuose reikaluose ir bandyti taisyti užsisenėjusią, jiems nepalankią situaciją. Pasak Gulati, sėkmingas e-dalyvavimo įgyvendinimas reikalauja piliečių, kurie visapusiškai pasitiki valdžios institucijomis ir tiki, kad valdymo metodai yra efektyvūs.⁴⁶ Taigi, kaip matoma, ryšys tarp pasitikėjimo valdžia ir e-dalyvavimo yra iki galo neištirtas, tačiau vienaip ar kitaip toks ryšys yra aptinkamas. Būtina pridurti, jog šis veiksnys yra žmogiškojo pobūdžio ir veikia pačią piliečių motyvaciją ar įsitraukti elektroninėmis formomis.

Kitas tyrimuose minimas galimas veiksnys socialinių ryšių stiprumas realybėje. Atlikti tyrimai, parodė, jog dažnas idėjų, nuomonių, komentarų keitimasis bei dalijimasis tarp e-dalyvių

⁴³ Lyu, 68-69.

⁴⁴ Hall, 10.

⁴⁵ Jooho Lee, Soonhee Kim, „Active Citizen E-Participation in Local Governance: Do Individual Social Capital and E-Participation Management Matter.“ Pranešimas konferencijoje „47th Hawaii International Conference on System Science“, Havajai, JAV, 2014, 2044-2053.

⁴⁶ G.J. Gulati, D.J. Yates, A. Tawileh, Towards E-participation in the Middle East and Northern Europe. In Reddick, C. G. (ed.), Comparative E-Government, New York, Springer, 2010, 71-91.

tarpusavyje ir valdžios pareigūnų padeda e-dalyviams sukurti tvirtus ryšius elektroninėje erdvėje. Ankstesnės studijos atrado tai, kad žmonės linkę mažiau praleisti laiko bendraujant realybėje, kai jie daugiau laiko praleidžia elektroninėje erdvėje. Taigi remiantis atliktais tyrimais, galima daryti išvadą tokią, jog piliečiai daugiau laiko socializuojasi internete, jeigu yra silpnesni socialiniai ryšiai realybėje.⁴⁷ Tačiau šioje vietoje yra pamirštama, jog socialiniai įgūdžiai realybėje gali turėti ir priešingą efektą. Remiantis socialinio kapitalo teorija, praeityje įgyta dalyvavimo patirtis ir įgūdžiai dar labiau skatina įsitraukimą į viešuosius reikalus. Dėl to technologiniai pokyčiai, kurie palengvina dalyvavimą politiniuose reikaluose, neturėtų neigiamai veikti įsitraukimo naudojantis elektroninėmis paslaugomis. Dar vienas iš žmoniškųjų faktorių – pilietinės vertybės ir normos. Atsižvelgus į CLEAR modelį, antroji sąlyga (*like to*) išskiria pilietiškumo jausmo svarbą ir jo įtaką dalyvavimui. Čia svarbu kaip yra apibrėžiamas pilietiškumas. Pirma, būti pilietišku reiškia būti daugiau aktyviu, nei pasyviu veikėju. Taip pat, svarbu pabrėžti, kad pilietiškumo sąvoka apima tokius individo veiksmus ir normas kaip domėjimasis savo šalies politine, socialine bei kultūrine aplinka, dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose, dalyvavimas tam tikrose organizacijose: NVO, partijose, profesinėse sąjungose ir kt., jaučiamas patriotizmas.⁴⁸ Taigi pats buvimas pilietišku individu jau suponuoja prielaidą, jog toks individas įsitrauks į politinius reikalus. Pridėjus technologinį aspektą – kompiuterinį raštingumą ir imlumą inovatyvioms priemonėms, galima daryti prielaidą, jog pilietiškasis individas noriai naudosis e-dalyvavimo paslaugomis.

Taip pat verta aptarti ir kitokius veiksnius, kurie yra susiję su techniniais aspektais. Logiška teigti, jog elektroninis dalyvavimas neatskiriamas nuo IKT, nes tai yra esminis sąveikos tarp piliečių ir valdžios laiduotojas, todėl svarbu ištirti interneto ir kompiuterių prieinamumą gyventojams bei piliečių kompiuterinį raštingumą. Atsiranda technologinis veiksnys – prieiga prie kompiuterių ir interneto, kurią lemia ekonominė individo padėtis. Kitas veiksnys susijęs su technologijų naudojimu, kuris gali turėti įtakos e-dalyvavimo lygiui, yra kompiuterinis raštingumas. Pastarasis daugiau jau priklauso žmoniškųjų faktorių grupei.⁴⁹ Apskritai, šiuos veiksnius galima laikyti daugiau techniniais ir būtinomis sąlygomis, kurios yra reikalingos norint, kad e-dalyvavimas iš viso vyktų.

⁴⁷ Lee, 2044-2053.

⁴⁸ Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, „Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė.“ Vilnius: Kriventa, 2012, 5-6.

⁴⁹ Epstein, 337-343.

3.2. Instituciniai veiksniai

Pagal institucinę prieigą, centrinis institucinės analizės klausimas yra kaip institucijos veikia individų elgesį?⁵⁰ Institucijos yra svarbios priimant sprendimus, nes jos nustato pasirinkimo parametrus, t.y. jos neturi nustatyti pačio pasirinkimo, bet paveikti jį nustatant ribas. Institucijos suteikia tikrumo jausmą nesaugumo sąlygomis ir tokiu būdu padeda puoselėti bendradarbiavimą bei pasikartojantį (nuolatinį) elgesį.⁵¹ Institucionalistai analizuoja taisyklių ir procedūrų, kuriais į kolektyvinius sprendimus agreguojami individualūs poreikiai, poveikį.⁵² Remiantis šiais aspektais, galima teigti, jog šalyje egzistuojantys tam tikri e-dalyvavimo instituciniai rėmai turi įtakos piliečių pasirinkimui ar naudotis e-dalyvavimo paslaugomis. Be to, institucinių priemonių veiksnumas ir efektyvumas gali turėti įtakos tokio e-dalyvavimo pasikartojimui bei dažnumui.

Giliau analizuojant kaip institucijos veikia individų elgesį galima atsiremti į vieną iš naujojo institucionalizmo atšakų – racionalaus pasirinkimo teoriją. Šis požiūris grįstas tikėjimu, kad atitinkami veikėjai turi fiksuotą rinkinį pageidavimų bei elgiasi instrumentiškai, siekiant padidinti šių pageidavimų įgyvendinimą, o tai atliekama tik strategiškai viską apskaičiavus.⁵³ Tuo tarpu kiekviena institucija yra suformuota, kad patenkintų individų poreikius ir gintų jų interesus politiniame ir socialiniame lygmenyje. Dėl to, individai siekia įgyvendinti savo tikslus per šias institucijas. Tokios institucijos sėkmė priklauso nuo jos galimybės teikti didesnę naudą individams nei alternatyvios institucinės formos.⁵⁴ Šiuo atveju kalbant apie e-dalyvavimą, jam alternatyvi institucija yra tradicinis dalyvavimas, vadinasi skatinant įsitraukimą elektroninėmis priemonėmis yra svarbu, kad būtų garantuojami šie dalykai: aiškūs paaiškinimai kaip naudotis naująja praktika, vartojimo patogumas, prieinamumas per įvairius kanalus. Kadangi, kaip minėta anksčiau, jog individo elgesys priklauso ne nuo beasmenių istorinių jėgų, bet nuo strateginių skaičiavimų, kiek naudos atneš tam tikras pasirinkimas, atsižvelgiant į kitų veikėjų veiksmus,⁵⁵ dėl to piliečių e-dalyvavimas priklauso nuo to kaip savivaldybė sugebės optimizuoti e-dalyvavimo efektyvumą bei patraukliai pateikti naują dalyvavimo formą. Tik įvykdžius šiuos reikalavimus individui leis prieiti prielaidą, kad tai yra geriausias individo pasirinkimas.

⁵⁰ Peter A. Hall, Rosemary C. R. Taylor, „Political Science and the Three New Institutionalisms.“ MPIFG Discussion Paper, Germany, 1996, 6-17.

⁵¹ Thomas A. Koelble, „Review: The New Institutionalism in Political Science and Sociology: The Limits of Rationality by Karen Schweers Cook; Margaret Levi.“ *Comparative Politics*, Vol. 27, No. 2, 1995, 231-243.

⁵² Vyktas Pugačiauskas, „Politikos mokslų metodologija: naujasis institucionalizmas pagal E. Imergut straipsnį.“, 1998. <<http://www.pugaciauskas.lt/study/b3smf1.html>> [Žiūrėta 2017 03 05].

⁵³ Giedrė Pranaitytė, „Considerations about the new institucionalism as an effective instrumnet for the analysis of institutional design“, *Politikos mokslų almanachas*. 2010, [T.] 8, 170-176.

⁵⁴ Ten pat, 170-176.

⁵⁵ Jelizaveta Krenjova, Kristina Reinsalu, Participatory Budgeting at the Local Level: the Case Study of Tartu, Estonia, Tallinn University of Technology, University of Tartu, 2013, 3-4.

http://www.ipsa2015.iju.hr/download/abstracts_files/00-02%20Krenjova,%20Reinsalu%20-%20paper.pdf [Žiūrėta 2017 02 06]

Verta pabrėžti, jog racionalaus pasirinkimo institucionalizmas teigia, kad institucijos diegia ir naudoja naujas praktikas dėl jų atnešamo naudingumo, pvz.: šiuo atveju diegiant e-dalyvavimo paslaugas siekiama pagerinti demokratijos kokybę bei pasiekti didesnę piliečių aktyvumą. Šią teoriją galima pritaikyti ir iš individų perspektyvos. Jei individai mato ir jaučia, kad jų įsitraukimas per elektronines priemones, yra naudingas ir efektyvus, jie pagal racionalaus pasirinkimo prieigą bus linkę atlikti tokius veiksmus. E-priemonių panaudojimo efektyvumą galima pagrįsti per valdžios grįžtamąjį ryšį bei piliečių nuomonės atsižvelgimą ir pritaikymą realybėje.⁵⁶

Be to, racionalaus pasirinkimo institucionalizmas institucijas apibūdina kaip skatinimo struktūras, kurios sumažina netikrumą, atsiradusį nuo individualių preferencijų gausos. Skatinimas gali pasireikšti labai įvairiai: komunikuojant ir viešinant naujas praktikas, arba įvedant nuobaudų sistemą. Taigi, institucijos pagrindinis dėmesys yra skiriamas įvairioms priemonėms, kurios skirtos paskatinti žmones veikti arba sustabdyti potencialų nukrypimą kaip galima anksčiau.⁵⁷ Konkrečiu atveju skatinimo priemonės gali būti komunikacija apie naujas praktikas, jų viešinimas per įvairius kanalus (pvz. soc. tinklus).

Apskritai, naujų praktikų įvedimas į nusistovėjusią sistemą arba noras veikti nauja kryptimi kartais gali būti problematiškas. Institucijos turi išlaikyti balansą tarp jų pareigos išlaikyti tradicinius socialinius modelius bei poreikio inovacijoms bei reaguoti į ateities iššūkius efektyviai.⁵⁸ Čia kyka iššūkis institucijoms kaip tam tikrą inovaciją patraukliai pateikti individams, sudominti juos naudotis naująja praktika, įtikinant, jog tai yra vienas geriausių individo pasirinkimų

Apibendrinant teorines įžvalgas, institucinius veiksmus galima laikyti svarbesniais nei žmogiškuosius, nes jie laiduoja pirmines sąlygas, kurioms esant apskritai gali vykti e-dalyvavimas. Šias pirmines sąlygas apima:

1. institucijų suteiktos galimybės, kitaip tariant specialūs kanalai, per kuriuos galima dalyvauti bei šių kanalų įgyvendinimas (technologiniai sprendimai, vartojimo patogumas, prieinamumas, priemonių patrauklumas);
2. komunikacija apie tokių kanalų egzistavimą, t.y. paskatų vykdymas, prašant ir kviečiant įsitraukti arba valdžios suinteresuotumas piliečių e-dalyvavimu;
3. reagavimas ir atsižvelgimas į piliečių dalyvavimą, kuris parodo, kad jų veiksmas nėra bevertis ir betikslis.

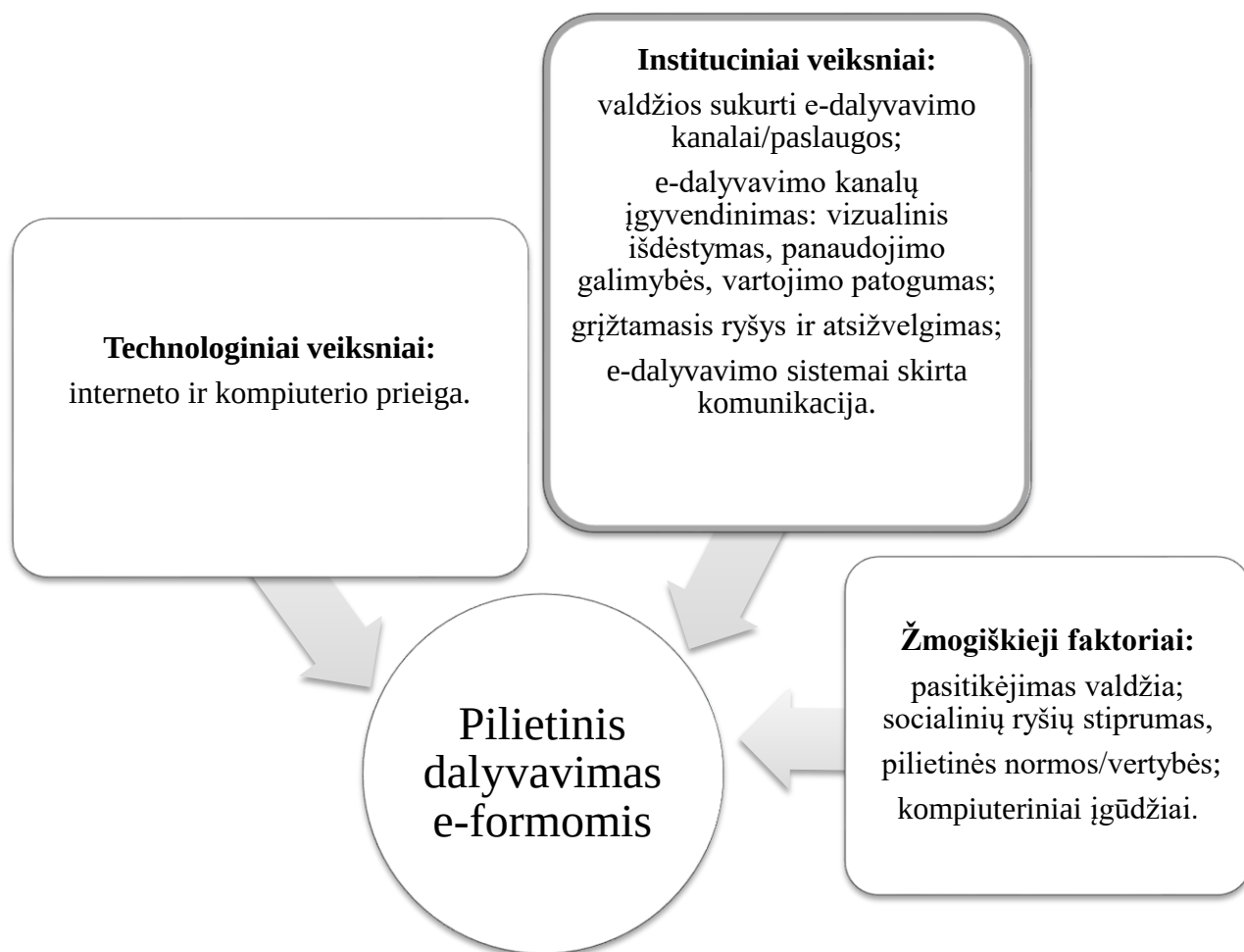
⁵⁶ Ten pat, 3-4.

⁵⁷ Pranaitytė, 170-176.

⁵⁸ Ten pat, 170-176.

Būtent institucijų suteikiamos galimybės ir jų elgesys yra laikomas esmine ir pradine atspirtimi piliečių dalyvavimui per elektronines formas. Dėl to, šiame tyrime, bus nagrinėjamas ankščiau išsiskeltų sąlygų (institucinių veiksmų) ryšys su e-dalyvavimo lygiu.

1 grafikas. Veiksniai, lemiantys pilietinį dalyvavimą e-formomis

4. Tyrimo metodologija

Siekiant išsiaiškinti, kokie instituciniai veiksniai lemia piliečių įsitraukimą į politinius bei viešuosius reikalus elektroninėmis priemonėmis, bus atliekama savivaldybių lyginamoji analizė. Tokia tyrimo strategija pasirinkta dėl to, kad lyginamasis metodas yra tarpinis tarp kiekybinių ir kokybinių metodų,⁵⁹ t.y. orientuojasi į gilesnę kelių atvejų analizę realioje aplinkoje, aprėpiant turtingesnę, išsamesnę bei lankstesnę informaciją, leidžiančią atlikti gilesnę interpretaciją apie

⁵⁹ Kristina Juraitė, Lyginamieji tyrimo metodai: nuo intensyvaus ir ekstensyvaus prie visapusiško tyrimo, ISM, 2005 m. lapkričio 19 d., 1-2.

esmines reiškinių priežastis.⁶⁰ Verta paminėti, kad nusprendus tirti e-dalyvavimo problemą Lietuvos savivaldybėse, tyrimo pradžioje buvo planuojama atlikti kiekybinį visų savivaldybių tyrimą, bet pradėjus rinkti duomenis apie piliečių įsitraukimą e-dalyvavimo priemonėmis, išaiškėjo, jog yra per mažai atvejų statistinei analizei, kadangi yra skirtingas e-dalyvavimo priemonių įsidiegimas skirtingose savivaldybėse, pvz.: tik 17 iš 60 savivaldybių turi e-forumo priemonę, 35 iš 60 savivaldybių vykdo gyventojų e-apklausas ir pan. (tokia probleminė Lietuvos savivaldybių padėtis bus aptarta vėliau tyrimo procese). Dėl to, kiekybinė analizė buvo atmesta ir pasirinktas kiek lankstesnis lyginimasis metodas, kuriuo siekiama nustatyti priežastinius reguliarumus.⁶¹ Remiantis J.S.Mill priežastingumo kanonu – vienintelio skirtumo taisykle – analizei pasirinktos savivaldybės, kurios yra kiek įmanoma panašesnės pagal e-demokratijos įsidiegimo lygį, bet skiriasi pagal priklausomojo kintamojo (įsitraukimą elektroninėmis formomis) vertę. Taigi pagrindinis šio tyrimo tikslas atsekti priežastines sąlygas, lemiančias piliečių dalyvavimo e-priemonėmis aktyvumo lygio skirtumus tarp analizuojamų savivaldybių.

Esminis savivaldybių atrankos kriterijus – e-dalyvavimo priemonių pasiūlos lygis gyventojams. Kuo pilnesnį e-priemonių paketą siūlo savivaldybė, tuo ji laiduoja didesnę galimybę norimu būdu (t.y. e-priemone) įsitraukti į vietos reikalus. Nemažai savivaldybių šiuo aspektu neįmanoma ištirti, nes paprasčiausiai jos nepraktikuoja tokių priemonių ar turi tik dalį jų, todėl tokios savivaldybės neįtraukiamos į analizę. Pirmiausia, vykdoma savivaldybių atranka pagal bendrą įsidiegtų e-priemonių skaičių, t.y. apimant e-informavimo, e-konsultavimo bei e-įgalinimo lygius. E-informavimo paslaugų įtraukimas į atranką (nors jos vėliau atvejuose nebus tiriamos) yra svarbus, nes jos suteikia pamatą tolesniam e-dalyvavimui. Taigi, atrinkta 20 pažangiausių savivaldybių pagal įsidiegtų e-priemonių skaičių (svarbu pažymėti, kad pažangios laikomos įsidiegusios bent 9 iš 12 galimų e-priemonių, arba daugiau). Tuomet iš šių savivaldybių skaičiuojant tik e-konsultavimo ir e-įgalinimo priemonių įsidiegimo lygį atrinkama tik 12 savivaldybių: Panevėžio m., Jonavos r., Panevėžio r., Vilniaus m., Alytaus m., Akmenės r., Joniškio r., Kelmės r., Kupiškio r., Radviliškio r., Šiaulių m. bei Šiaulių r. (tos, kurios turi bent 4 iš 6 aukštesnių lygmenų e-priemonės).⁶² (žr. 2 ir 3 priedus)

⁶⁰ Vaidas Morkevičius, Lyginamieji tyrimai, 2012 m. balandžio 17 d., Kaunas.
http://www.vaidasmo.lt/lt/dest/kita/2012-04-17_vdu_lyginamieji-tyrimai.pdf [Žiūrėta 2017 03 04].

⁶¹ Daniele Caramani, *Comparative Politics*, Oxford University Press, 2008, 56-58.

⁶² Detalesnė duomenų informacija: 2 priede, kuriame pateikiama, kokias e-priemones turi kiekviena savivaldybė ir 3 priede, kuriame pateikiamas įsidiegtų e-priemonių skaičius visose savivaldybėse.

2 lentelė. Pažangių savivaldybių atranka, pagal e-priemonių įsidiegimo lygį

Pažangiausios savivaldybės, pagal bendrą įdiegtų e-priemonių skaičių (turi bent 9 iš 12)	Pažangiausios savivaldybės, pagal e-konsultavimo ir e-įgalinimo įdiegtų priemonių skaičių (turi bent 4 iš 6)
Akmenės r., Alytaus m., Alytaus r., Anykščių r., Jonavos r., Joniškio r., Kazlų Rūdos, Kelmės r., Klaipėdos m., Kupiškio r., Marijampolės, Pakruojo r., Panevėžio m., Panevėžio r., Radviliškio r., Šiaulių m., Šiaulių r., Ukmergės r., Varėnos r., Vilniaus m.	Panevėžio m., Jonavos r., Panevėžio r., Vilniaus m., Alytaus m., Akmenės r., Joniškio r., Kelmės r., Kupiškio r., Radviliškio r., Šiaulių m. bei Šiaulių r.

Kitas kriterijus – gyventojų įsitraukimas e-dalyvavimo priemonėmis. Taigi iš anksčiau išvardintų 13 pirmaujančių savivaldybių (pagal e-priemonių pasiūlos lygį) pasirinktos kelios savivaldybės, kurios išsiskiria bendrame savivaldybių kontekste didesniu gyventojų e-priemonių naudojimosi intensyvumu tiek e-konsultavimo, tiek e-įgalinimo lygmenyje. Taip pat iš tų pačių pirmaujančių savivaldybių bloko, išskirtos ir tos savivaldybės, kuriose gyventojų e-dalyvavimas yra labai menkas. Remiantis šia atranka ir surinktais duomenimis apie gyventojų e-įsitraukimo lygį e-priemonėmis (žr. 4 priedą), tyrimui galiausiai pasirinktos tokios pažengusios savivaldybės: Panevėžio m. ir Vilniaus m., o atsiliekančios – Radviliškio r. bei Alytaus m.

Tyrimo priklausomas kintamasis yra piliečių įsitraukimo e-formomis lygis, kuris remiantis mokslininkės A. Macintosh teorinėmis įžvalgomis, skirstomas į tris e-dalyvavimo lygmenis: e-informavimą, e-konsultavimą ir e-įgalinimą. Šiame tyrime e-informavimui priskiriamos šios elektroninės priemonės: teisės aktų paieška, vadovų ar mero darbotvarkės, posėdžių e-transliacija, jų darbotvarkės ir klausimai, individualūs balsavimai tarybos posėdžiuose bei priimti sprendimai juose, kita e-informacija, individualus e-konsultavimas. E-konsultavimui priklauso tokios e-priemonės: e-apklausa, e-forumas, e-skundai, e-problemų žemėlapis. Verta pastebėti, jog pagal teorinėje dalyje išskirtos vienos iš esminių e-konsultavimo priemonės e-konsultacijų, kai yra klausiama piliečių nuomonės dėl tam tikro projekto ar konkretaus klausimo, Lietuvos savivaldybės nerengia. Galiausiai, e-įgalinimui priskiriamos priemonės – tai e-peticija ir e-iniciatyva. Siekiant įvertinti e-dalyvavimo lygį bus atliekama interneto svetainių turinio analizė, kurios metu renkami kiekybiniai duomenys apie aukščiau minėtų e-priemonių naudojimą savivaldybių internetiniuose portaluose. Svarbu išskirti tai, jog į tyrimą, siekiant įvertinti gyventojų e-įsitraukimą, įtraukiami du

e-dalyvavimo lygmenys iš trijų, t.y. e-konsultavimas ir e-įgalinimas. Tuo tarpu e-informavimo lygis netiriamas dėl konceptualių priežasčių, nes tai yra ne piliečių įsitraukimo, bet daugiau įtraukimo lygmuo. Duomenų rinkimo laikotarpis 2016 m. – 2017 m. kovas.

3 lentelė. E-dalyvavimo lygio (piliečių įsitraukimo e-formomis) savivaldybėse matavimas

E-dalyvavimo priemonė	Priemonės panaudojimo dydis
<i>2) E-konsultavimas</i>	
E-apklausa	Vidutinis apklausų respondentų skaičius
E-forumas	Vidutinis pasisakymų skaičius forumo temoje
E-skundai	Skundų/prašymų skaičius
E-problemų žemėlapis	Pateiktų problemų skaičius
<i>3) E-įgalinimas</i>	
E-peticija	Pateiktų peticijų skaičius
E-iniciatyva	Pateiktų iniciatyvų skaičius

Remiantis literatūros apžvalga ir teorine darbo dalimi yra išskiriami tyrimo nepriklausomi kintamieji – tai instituciniai veiksniai. Jie skirstomi trimis aspektais – komunikaciniu, sprendimų priėmimo bei technologiniu. Komunikaciniai kintamieji yra siūlomų e-dalyvavimo paslaugų pateikimas: kaip jos vizualiai atrodo ir išdėstomos tinklalapyje; e-priemonėms pateikiama naudojimosi instrukcija; socialinių tinklų naudojimas, viešinant e-priemonės; grįžtamasis ryšys iš valdžios pareigūnų (t.y. reagavimas į piliečių politinį dalyvavimą elektroninėmis priemonėmis). Sprendimų priėmimas – atsižvelgimas į piliečių nuomonę, išreikštą e-formomis. Technologiniai kintamieji – e-dalyvavimo mobiliosios versijos; prisijungimo, norint naudotis e-priemonėmis, sudėtingumas.

4 lentelė. Nepriklausomi kintamieji, jų vertinimas bei duomenų šaltinis

Nepriklausomi kintamieji – instituciniai veiksniai	Kintamojo aprašymas/vertinimas	Duomenų šaltinis
<i>Komunikaciniai veiksniai</i>		
1. E-dalyvavimo paslaugų pateikimas	Savivaldybės analizuojamos pagal tai, kaip pateikia e-dalyvavimo priemones savo svetainėje (ar priemonė yra matoma ir lengvai randama; ar lengvai naudojama; ar	Savivaldybių internetinės svetainės

	priemonės pateiktos struktūruotai ir yra apjungtos į bendrą e-demokratijos skiltį).	
2. E-priemonei skirta naudojimosi instrukcija	Nagrinėjama ar yra nurodoma informacija apie e-priemonės paskirtį, ar pateikiama aiški ir išsami instrukcija kaip naudotis e-priemone.	Savivaldybių internetinės svetainės
3. Socialinių tinklų naudojimas	Savivaldybės analizuojamos ir skirstomos pagal tai, koks yra naujienų/pranešimų gyvybingumas, susijęs su e-dalyvavimu. Laikoma, jog savivaldybė stipriai komunikuoja per socialinius tinklus apie e-dalyvavimą, kai yra viešinami įvairūs įrašai, susiję su visų e-dalyvavimo lygių priemonėmis. Komunikacija yra silpna, kai socialiniame tinkle neaptinkama jokių įrašų, susijusių su e-įsitraukimu arba įrašai liečia tik pirmojo lygmens e-informavimo priemonių sklaidą.	Socialinio tinklo – Facebook, – paskyra
4. Grįžtamasis ryšys iš valdžios pareigūnų; reagavimas	Stebima ar savivaldybės administravimo subjektai reaguoja į gyventojų įsitraukimą e-priemone, pvz.: klausimus, pastabas, siūlymus, prašymus ir pan. Stiprus grįžtamasis ryšys laikomas tada, kai savivaldybė reaguoja į visą gyventojų įsitraukimą e-formomis. Vidutinis, kai yra reaguojama į įsitraukimą vienomis priemonėmis, o kitomis ne tame pačiame e-dalyvavimo lygmenyje, silpnas, kai reagavimas į įsitraukimą nevyksta.	Savivaldybių veiklos ataskaitos, savivaldybių internetinės svetainės, socialinių tinklų paskyros
<i>Sprendimų priėmimas</i>		
5. Atsižvelgimas į piliečių skundus, pasiūlymus,	Analizuojama ar ir kaip savivaldybė priimdama tam tikrus nutarimus ir sprendimus atsižvelgia į piliečių nuomonę,	Savivaldybių veiklos ataskaitos, savivaldybių internetinės svetainės,

prašymus ir pan.	kuri buvo pateikta e-formomis. Vertinama, kaip dažnai yra atsižvelgiama (jei yra atsižvelgta daugiau nei į pusę pasiūlymų/prašymų ir pan. -> laikoma, jog savivaldybė yra stipriai atsižvelgianti; jei atsižvelgta į mažiau nei pusę gyventojų nuomonės -> vadinasi yra menkas savivaldybės atsižvelgimas)	socialinių tinklų paskyros
<i>Technologiniai veiksniai</i>		
6. E-dalyvavimo mobiliosios versijos	Ar e-paslaugos pasiekiamos įvairiais kanalais ir priemonėmis, t. y. kompiuteriu, mobiliaisiais telefonais ir kt.	Savivaldybių internetinės svetainės
7. Prisijungimo sudėtingumas, norint naudotis e-dalyvavimo paslaugomis	Nagrinėjamas priemonės prieinamumas – ar jos naudojimui reikalinga vartotojo identifikacija.	Savivaldybių internetinės svetainės

Taigi, atliekant savivaldybių tyrimą, norint supažindinti su bazine informacija bei bendra visų savivaldybių situacija, pirmiausia bus apžvelgiama e-dalyvavimo priemonių pasiūla bei gyventojų įsitraukimo lygis naudojantis šiomis priemonėmis visose savivaldybėse. Tuomet antroji tyrimo dalis apims ankščiau išvardintų savivaldybių Panevėžio m., Vilniaus m. bei Radviliškio r. ir Alytaus m.), pasirinktų remiantis surinktais duomenimis (žr. 2 ir 3 priedą), lyginamąją analizę aiškinantis kaip instituciniai veiksniai veikia nagrinėjamų savivaldybių gyventojų e-įsitraukimo aktyvumą e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse.

5. E-dalyvavimo priemonių pasiūlos lygis Lietuvos savivaldybėse

Norint išsiaiškinti kaip tam tikri instituciniai veiksniai lemia piliečių įsitraukimą elektroniniu būdu bei pereiti prie atskirų atvejų analizės, pirmiausia yra svarbu bendrai įvertinti savivaldybių teikiamas praktines galimybes šioje srityje. Analizuojant savivaldybių internetines svetaines ir jose siūlomas e-dalyvavimo priemones išryškėjo tai, kad skirtingose savivaldybėse yra nevienoda šių priemonių pasiūla. Nors Lietuva pagal Jungtinių Tautų pateikiamą e-dalyvavimo

indeksą, t.y. e-priemonių įdiegimo lygį šalyje užima aukštą - net 17 vietą bendrame reitinge,⁶³ tačiau nagrinėjant vietos lygmenį matoma, kad čia e-dalyvavimo paslaugų plėtra nėra didelė ir ne visos savivaldybės yra stipriai pažengusios įsidiegiant e-dalyvavimo priemones.

Lyginant savivaldybes pagal e-priemonių pasiūlą tam tikrame e-dalyvavimo lygmenyje (e-informavimas, e-konsultavimas bei e-įgalinimas) reikia pažymėti tai, jog e-informavimo lygmuo, skirtas įtraukti gyventojus, yra labiausiai išplėtotas visose savivaldybėse. Iš teorinės dalies primenama, kad e-informavimo lygmenį apima tokios priemonės, kaip teisės aktų paieška, vadovų (mero) darbotvarkė, posėdžių transliacijos, posėdžių darbotvarkės ir klausimai, balsavimo rezultatai bei priimti sprendimai posėdžiuose, individualus e-konsultavimas. Analizuojant savivaldybių svetaines, išryškėjo tendencija, jog išskirtinai visos savivaldybės turi teisinės informacijos skiltį, kurioje pateikiami teisės aktai, teisės aktų projektai, dokumentai, tarybų sprendimai. Čia svetainių lankytojai turi galimybę ieškoti jiems rūpimos teisinės informacijos. Tuo tarpu vadovų ar bent jau mero darbotvarkę savo svetainėje pateikia 53 savivaldybės. Šios informacijos neviešina Kaišiadorių r., Kalvarijos, Lazdijų r., Palangos m., Panevėžio r., Šalčininkų r. bei Vilkaviškio r. savivaldybės. Kalbant apie esminę savivaldos valdymo grandį – tarybos posėdžius, kuriuose yra priimami sprendimai, tiesiogiai liečiantys vietos gyventojus, dauguma savivaldybių pateikia gana išsamią informaciją apie juos. Net 55 savivaldybės savo svetainėje tiesiogiai transliuoja vykstančius posėdžius, tik Birštono, Jurbarko r., Pagėgių, Šilalės r. ir Tauragės r. savivaldybės neteikia šios galimybės. Kartu su posėdžio transliacija yra pateikiama ir jo darbotvarkė bei klausimai. Tokios informacijos nėra tik Birštono, Ignalinos r., Kretingos r., Trakų r. savivaldybėse. Taip pat savivaldybių tinklalapiuose galima rasti posėdžių archyvus, kuriuose pateikiama informacija apie įvykusius posėdžius. Archyve pateikiamas posėdžio įrašas, jo darbotvarkė ir klausimai, individualūs tarybos narių balsavimai tam tikru klausimu bei priimti sprendimai posėdžio metu. Individualių balsavimų neviešina Alytaus m., Birštono, Ignalinos r., Kauno m., Kretingos r., Molėtų r., Prienų r., Širvintų r. ir Trakų r. savivaldybės. Beje, tarybos priimtus sprendimus, kurie nėra pateikiami prie tam tikro posėdžio, galima rasti teisinės informacijos skiltyje visose savivaldybėse. Nagrinėjant e-konsultavimo priemonės paplitimą savivaldybėse, pastebima, jog klausimų-atsakymų forma paslaugą pačioje svetainėje teikia dauguma savivaldybių. Jų skaičius siekia net 50, dar 3 savivaldybės kviečia klausimus teigti elektroniniu paštu, o likusios (Alytaus m., Kauno r., Pasvalio r., Skuodo r., Širvintų r. bei Utenos r.) klausimų skilties neturi ir akivaizdžiai nesiūlo jiems rašyti e-paštu. Tiesa, Kauno m. sav. siūlo užduoti klausimą merui. Verta pabrėžti, kad apskritai informacijos viešinimas didina skaidrumą bei

⁶³ United Nations,

savivaldybės atvirumą gyventojams. Būtent tai kelia pasitikėjimą institucija bei kuria informuotą visuomenę, kuri būdama tokia turi paskatą dalyvauti tolesniuose lygmenyse bei daryti įtaką politiniams sprendimams.⁶⁴ Apžvelgus surinktus duomenis, matyti, kad dar yra savivaldybių (t.y. Birštono, Trakų r. ir Ignalinos r.), kurios yra mažiau pažengusios ir siūlančios menkesnį priemonių kiekį e-informavimo lygmenyje. Tačiau žiūrint į bendrą Lietuvos situaciją, galima įvertinti, jog savivaldybių priemonių pasiūla šiame lygmenyje yra aukšto lygio. Visgi šis lygis yra tik pradinis tarp e-dalyvavimo lygių, kitaip tariant informavimas yra atrama tolesniam įsitraukimui elektroninėmis priemonėmis. (dėl detalesnių duomenų žr. 2 priedą)

Analizuojant antrojo lygmens e-konsultavimo priemonių pasiūlą savivaldybių internetiniuose portaluose padėtis atrodo kiek prastesnė nei e-informavimo lygmenyje. Svarbu prisiminti, kad šiame darbe e-konsultavimą apima tokios savivaldybių teikiamos priemonės, kaip e-apklauskos e-forumai, e-skundai/prašymai bei e-problemų žemėlapis. Tik kiek daugiau nei pusė savivaldybių (35) svetainėje praktiškai rengia gyventojų apklausas. Dar 7 savivaldybės turi šią funkciją, tačiau ji yra nenaudojama. Likusios 18 savivaldybių apskritai nerengia gyventojų apklausų savo svetainėse. Dažniausiai pasitaikantis apklausų pobūdis yra asmenų aptarnavimo bei prašymų nagrinėjimo savivaldybėje vertinimo anketa ar elektroninės demokratijos paslaugų vartotojams apklausa.. Tuo tarpu e-forumo priemonę turi kur kas mažiau savivaldybių – tik 17. Taigi net 2/3 savivaldybių neteikia šios paslaugos, kuria pasinaudoję gyventojai galėtų diskutuoti ir reikšti savo nuomonę, prieiti tam tikrų kolektyvinių sprendimų. E-skundo paslaugą teikia net 57 savivaldybės, tiesa, ši paslauga yra teikiama per elektroninius valdžios vartus. Tik Jurbarko r. ir Klaipėdos m. savivaldybės neturi e-skundo teikimo galimybės. Galiausiai, e-problemų žemėlapi turi mažesnioji savivaldybių dalis, t.y. 9 savivaldybės: Alytaus m., Anykščių r., Jonavos r., Klaipėdos m., Palangos m., Panevėžio m., Skuodo r., Ukmergės r. bei Vilniaus m. Apibendrinant surinktus duomenis apie e-konsultavimo priemonių paplitimą savivaldybėse, išryškėja tendencija, jog e-skundo paslaugas siūlo dauguma savivaldybių, daugiau nei pusė turi ir e-apklauskos priemonę, tačiau e-forumo bei e-problemų žemėlapio priemonių populiarumas tarp savivaldybių yra gana menkas. Taigi, galima teigti, kad e-konsultavimo priemonių pasiūla yra mažesnė nei e-informavimo priemonių. (dėl detalesnių duomenų žr. 2 priedą)

Galiausiai, analizuojant esminį bei aukščiausią e-dalyvavimo lygmenį – e-įgalinimą pastebima, kad situacija šiuo atžvilgiu Lietuvos savivaldybėse yra gana prasta. Primenama, jog e-įgalinimui yra būdingos e-peticijos ir e-iniciatyvos/pasiūlymo priemonės. Taigi apžvelgus visas 60

⁶⁴ OECD, 33-34, 43-48.

savivaldybių svetaines, paaiškėjo, kad e-peticijos paslaugą teikia tik 19 savivaldybių. Deja, e-iniciatyvos/pasiūlymo paslaugą teikia dar mažiau savivaldybių – tik 8, t.y. Alytaus m., Jonavos r., Kėdainių r., Kupiškio r., Panevėžio m., Panevėžio r., Širvintų r. bei Vilniaus m. savivaldybės. Galima daryti išvadą, jog šių priemonių plėtra yra paviršutiniška, nors būtent jos yra svarbiausi bei tiesioginiai įrankiai, norint įtraukti gyventojus į realius sprendimo priėmimo ir politikos formavimo procesus. Šioje e-dalyvavimo grandyje gyventojai įgauna realų balsą pakreipti viešuosius sprendimus norima linkme, tačiau kaip matoma iš esmės savivaldybės dar nesuteikia tokios galimybės. (dėl detalesnių duomenų žr. 2 priedą)

Apibendrinant, galima teigti, jog populiariausios tarp savivaldybių yra e-informavimo priemonės, kiekvieną priemonę turi virš 50 savivaldybių. E-konsultavimo priemonių įsidiegimo lygis yra mažesnis, tiesa galima išskirti e-skundo priemonę, kurią teikia dauguma savivaldybių. Kita vertus, tik labai mažas skaičius savivaldybių siūlo e-įgalinimo paslaugas vietos gyventojams. Iš analizės matyti, kad yra paplitusios tos priemonės, kurios labiau orientuotos į savivaldybės paslaugų teikimą individualiems gyventojams, pavyzdžiui, individualus gyventojų konsultavimas – informacijos teikimas gyventojui rūpimu klausimu ar e-skundai, kurie tikėtina irgi nukreipti daugiau į asmenines gyventojų problemas. Tuo tarpu į viešuosius sprendimus nukreiptos priemonės yra nepopuliarios tarp savivaldybių. Toks e-priemonių paplitimas rodo savivaldybių siaurą požiūrį į gyventojų įsitraukimą vietos reikaluose – nėra skatinama įsitraukti ir bendradarbiauti priimant sprendimus. Deja, gyventojai matomi daugiau kaip paslaugų vartotojai, o ne savivaldybės valdžios partneriai dalyvaujant viešajame valdyme. Taigi, savivaldybių teikiamos galimybės dalyvauti elektroninėmis formomis yra dar gana ribotos, todėl gyventojų ir pareigūnų tarpusavio ryšys yra daugiau vienpusis, o piliečio rolė išlieka daugiau pasyvi nei aktyvi.

5 lentelė. E-priemonių pasiūla savivaldybėse.

E-priemonė	Savivaldybių, turinčių ir praktiškai naudojančių ⁶⁵ šią priemonę skaičius
<i>E-informavimo lygmuo</i>	
Teisinė informacija/teisės aktų paieška	60
Vadovų (mero) darbotvarkės	53
Posėdžių e-transliacija	55

⁶⁵ Ši skiltis nurodo, jog savivaldybė, turinti e-priemonę, bet ja realiai nesinaudojanti nėra įtraukiama į e-priemonę siūlančių savivaldybių skaičių.

Posėdžių darbotvarkės ir klausimai	51
Individualūs posėdžių balsavimai ir priimti sprendimai	51
E-konsultavimas	50
<i>E-konsultavimo lygmuo</i>	
E-apklausa	35
E-forumas	17
E-skundai	58
E-problemų žemėlapis	9
<i>E-įgalinimo lygmuo</i>	
E-peticija	19
E-iniciatyva/pasiūlymas	8

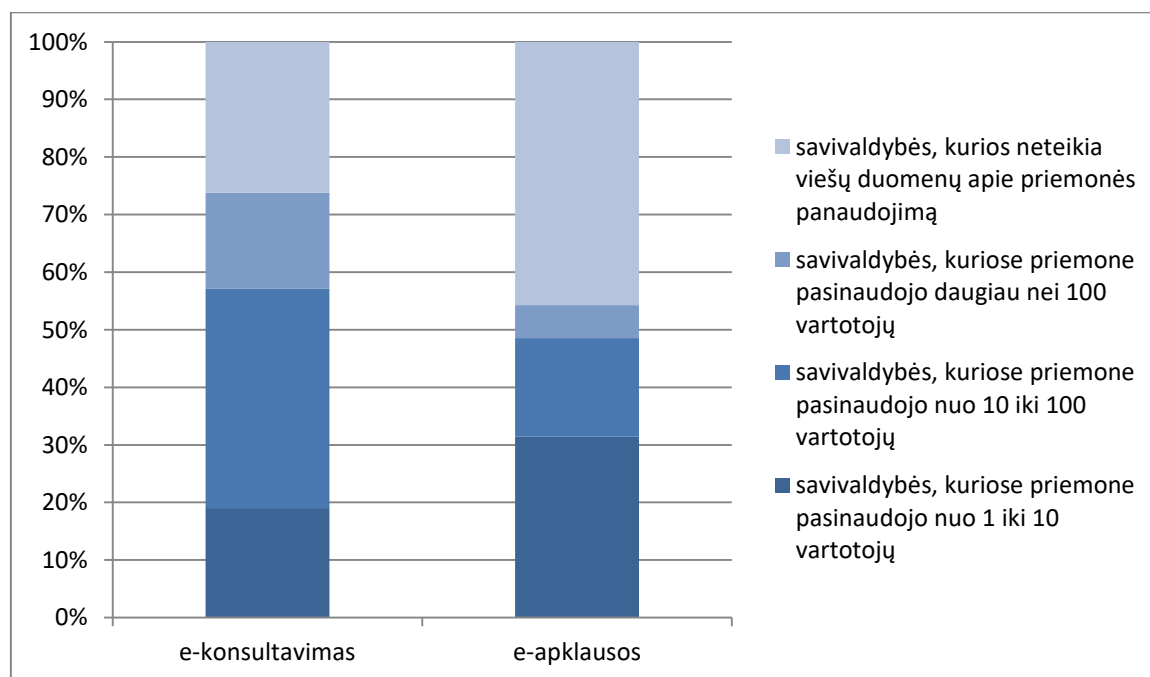
6. Praktinis gyventojų įsitraukimas e-dalyvavimo priemonėmis Lietuvos savivaldybėse

Atlikus e-dalyvavimo priemonių naudojimo intensyvumo savivaldybėse analizę, paaiškėjo, kad skirtingos savivaldybės pasižymi skirtingu piliečių e-dalyvavimu. Remiantis surinktais viešais duomenimis, galima teigti, jog apskritai piliečių įsitraukimas e-priemonėmis yra gana menkas, o kai kuriose savivaldybėse tokio išvis nėra. Tik nedaugelis savivaldybių išsiskiria pagal aukštesnį gyventojų aktyvumą, naudojantis e-dalyvavimo priemonėmis. Pirmiausia, ši problema kyla dėl to, kad kaip paaiškėjo ankstesniame darbo skyrelyje, ne visos savivaldybės siūlo įvairias e-dalyvavimo priemones, todėl tam tikrose savivaldybėse e-dalyvavimo galimybė yra gana ribota. Antra, net ir tose savivaldybėse, kuriose yra įdiegtas platus spektras e-dalyvavimo formų, piliečiai nėra linkę jomis naudotis ir taip įsitraukti į vietos reikalų sprendimą. Taigi, matoma, kad pilietinis įsitraukimas e-priemonėmis Lietuvoje patiria gyvybingumo problemą.

Žvelgiant giliau, į konkrečių e-priemonių naudojimą, vienas populiariausių tarp gyventojų galima laikyti e-apklauas bei e-konsultacijas (klausimai-atsakymai). Pastaroji priklauso pirmajam lygmeniui – e-informavimui ir reprezentuoja gyventojų informacijos ieškojimą, tačiau daugiau liečiančią asmenines problemas, nei viešuosius pilietinius reikalus. Dėl šios priežasties ši priemonė nėra įtraukiama į tolesnę savivaldybių atvejų analizę. Apžvelgiant bendrą e-konsultavimo paslaugos naudojimo situaciją savivaldybėse, 8 savivaldybės pasižymi nuo 1 iki 10 gyventojų užklausų per tiriamą laikotarpį, 16 savivaldybių – nuo 10 iki 100 užklausų, 7 savivaldybės

(Kėdainių r., Mažeikių r., Šiaulių m., Šilutės r., Telšių r., Ukmergės r., Vilkaviškio r.) – nuo 100 ir daugiau užklausų. 11-oje savivaldybių, kurios turi klausimų-atsakymų priemonę, pateiktų užklausų skaičius yra nulinis. Beje, verta pastebėti, kad šios priemonės populiarumas parodo ir pačių gyventojų požiūrį, jog jie nėra linkę įsitraukti į viešuosius reikalus ir spręsti bendras visuomenei problemas. Čia išryškėja paralelė su savivaldybių požiūriu – nėra paskatos iš viršaus, taip pat ir noro dalyvauti iš apačios. Vertinant kitos priemonės - e-apklausos – populiarumą, savivaldybes galima skirstyti į tris grupes: tos, kuriose į apklausas vidutiniškai atsako nuo 1 iki 10 respondentų, tos, kuriose jų skaičius yra nuo 10 iki 100, ir tos, kuriose – daugiau nei 1000 respondentų. Atitinkamai pirmajai grupei galima priskirti 11 savivaldybių, antrajai – 6, trečiajai – 2. Deja, duomenys apie kitų savivaldybių, turinčių e-apklausos paslaugą nėra viešai prieinami. Galima daryti išvadą, jog ši priemonė yra populiareesnė už kitas, nes dažnai ji nereikalauja daug laiko ir pastangų, užtrunka vos keletą minučių pasirinkti tam tikrus atsakymų variantus apklausose. (žr. 4 priedą)

2 grafikas. Populiariausių priemonių - e-konsultavimo ir e-apklausos – naudojimosi intensyvumas

Kita priemonė e-problemų žemėlapis – jos panaudojimo aktyvumas yra labai įvairus tarp ši įrankį turinčių savivaldybių (žr. 6 lentelę). Alytaus m. savivaldybėje šia priemone naudojamosi ne itin aktyviai – tik 28 problema buvo pateikta tiriamuoju laikotarpiu. Kiek geriau pasirodo Klaipėdos m. savivaldybė – su 126 problemomis. Ypatingai ši priemonė yra populiari ir dideliu aktyvumu stebina Vilniaus m. savivaldybėje, kurioje pateikta net 12 454 problemų. Deja, yra ir tokių savivaldybių, kuriose pastebima tik keletą pažymėtų problemų arba išvis nei vienos

(taip yra Ukmergės r., Palangos m. bei Jonavos r. savivaldybėse). Pastarųjų aptartų e-priemonių (e-konsultavimo, e-apklauskos ir e-problemų žemėlapyje) gyvybingumą dar galima laikyti gana aukštu, nes analizuojant e-forumo/diskusijų aktyvumą, pasirodo, jog ši priemonė yra beveik nenaudojama. Tai įrodo surinkti duomenys iš svetainių: 9 iš 19 savivaldybių forumo temoje vidutiniškai yra tik vienas pranešimas per tiriamąjį laikotarpį, o likusių savivaldybių forumuose apskritai nėra jokių pranešimų. Taigi galima teigti, jog tarpusavio diskusijų bei diskusijų su savivaldybės administruojančiais darbuotojais elektroniniu būdu nėra. Paskutinė dar neaptarta e-skundo priemonė ir jos panaudojimo mastas yra nevertinamas, nes beveik visos savivaldybės viešai neteikia duomenų apie tai, kiek skundų buvo pateikta elektronine forma. (žr. 4 priedą)

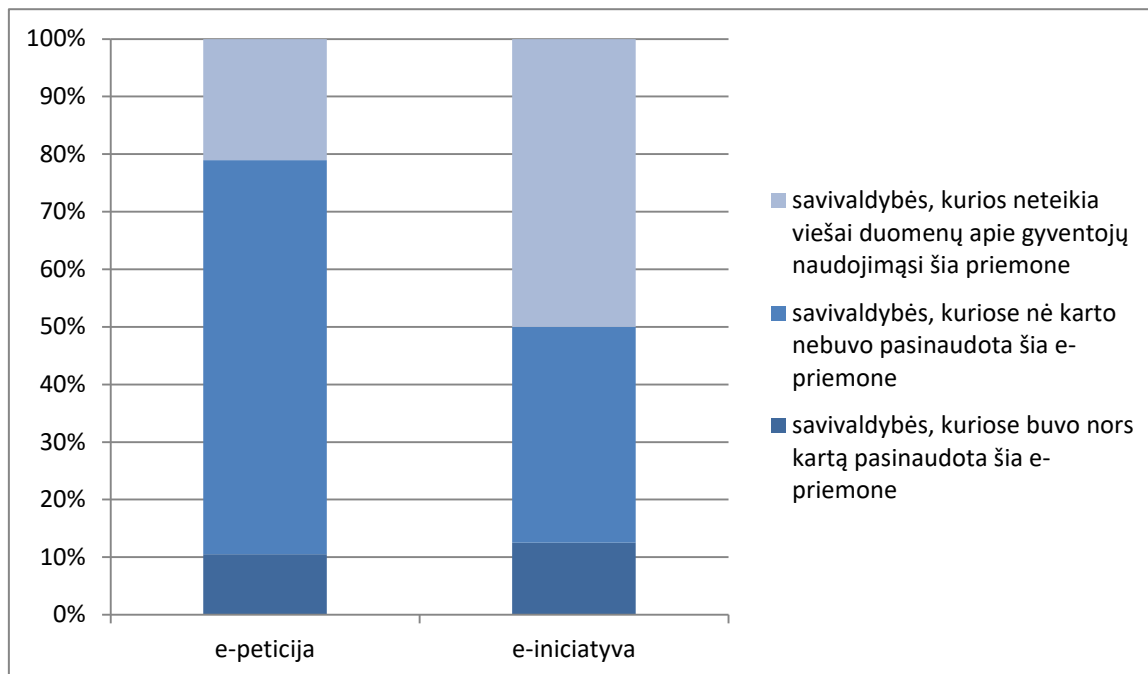
6 lentelė. Priemonės e-problemų žemėlapyje panaudojimo intensyvumas, ją įsidiegusiose savivaldybėse

Savivaldybė	Registruotų e-problemų žemėlapyje skaičius
Vilniaus m.	12 454
Klaipėdos m.	126
Panevėžio m.	78
Alytaus m.	28
Palangos m.	2
Ukmergės r.	2
Jonavos r.	0
Anykščių r.	N
Skuodo r.	N

Galiausiai, esminis piliečių įsitraukimas ir dalyvavimas nevyksta. Dalyvavimo rodikliai e-įgalinimo lygmenyje yra labai menki, dažnu atveju nuliniai. Remiantis viešai prieinama informacija savivaldybių svetainėse, iš 19 savivaldybių, teikiančių e-peticijos paslaugą, tik dviejose savivaldybėse – Vilniaus m. ir Radviliškio r. – gyventojai realiai pasinaudojo šia paslauga. Kitose savivaldybėse yra nulis pateiktų e-peticijų, keturiose savivaldybėse duomenų apie tai nėra. E-iniciatyvos/siūlymo paslauga per tiriamą laikotarpį gyventojai naudojos tik vienoje savivaldybėje, t.y. Alytaus m. savivaldybėje 5 gyventojai pateikė e-iniciatyvą, trijose savivaldybėse jų buvo nulis, o likusiose keturiose – nėra pateikiama duomenų apie paslaugos naudojimą. Tose savivaldybėse, kuriose buvo pasinaudota e-peticijos ar e-iniciatyvos priemone, vartotojų skaičius svyruoja nuo 1

iki 7. Taigi pagal bendrą savivaldybių tendenciją galima teigti, jog gyventojų aktyvumas naudojantis e-įgalinimo priemonėmis yra labai žemas arba jo visai nėra. (žr. 4 priedą)

3 grafikas. Priemonių e-peticijos ir e-iniciatyvos panaudojimo aktyvumas savivaldybėse

Apibendrinant surinktus kiekybinius duomenis, kurie reprezentuoja gyventojų įsitraukimo lygį į vietos reikalus, naudojantis e-dalyvavimo priemonėmis, galima teigti, kad jis yra labai žemas bendrame savivaldybių kontekste bei skirtingas kiekvienoje savivaldybėje. Verta pastebėti, kad dažnoje savivaldybėje toks įsitraukimas iš viso nevyksta kai kuriomis e-priemonėmis (ypač e-įgalinimo įrankiais). Apskritai, vienos populiariausių priemonių tarp savivaldybių gyventojų yra e-konsultavimas bei e-apklausos, nes jos išieškoja mažiausiai kaštų arba liečia asmenines vartotojo problemas (pvz.: užklausos). Taip pat galima išskirti savivaldybes su aukščiausiu turimų e-priemonių panaudojimo intensyvumu – tai būtų Vilniaus m., Panevėžio m., Šiaulių m. savivaldybės. Žvelgiant į bendrą e-dalyvavimo reiškinį, galima teigti, jog tai vis dar yra neatrasta naujovė Lietuvos gyventojams.

7. Atvejų analizė: savivaldybės e-į(si)traukimo lyderės

Pagal iš visų savivaldybių surinktus e-dalyvavimo pasiūlos ir paklausos duomenis (žr. 2,3,4 priedus), išskirtos dvi savivaldybės – Vilniaus m. bei Panevėžio m., kurios pasižymi plačiu e-priemonių įsidieigimo spektru ir yra lyderiaujančios piliečių įsitraukimo lygiu. Abejose savivaldybėse e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse pastebimi aukštesni įsitraukimo rodikliai lyginant su kitomis savivaldybėmis. Pavyzdžiui, Vilniaus m. savivaldybė išsiskiria aukštu

gyventojų naudojimusi e-peticijos, e-apklausų bei e-problemų žemėlapiu priemonėmis, Panevėžio m. savivaldybė pasižymi gyventojų aktyvumu teikiant e-iniciatyvas bei registruojant problemas žemėlapyje (žr. 4 priedą). Taigi remiantis šiais pavyzdžiais, toliau bus žiūrima, kaip išskirti instituciniai veiksniai (komunikaciniai, technologiniai bei sprendimų priėmimo) galimai lemia gyventojų įsitraukimo aktyvumą e-formomis šiose savivaldybėse e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse.

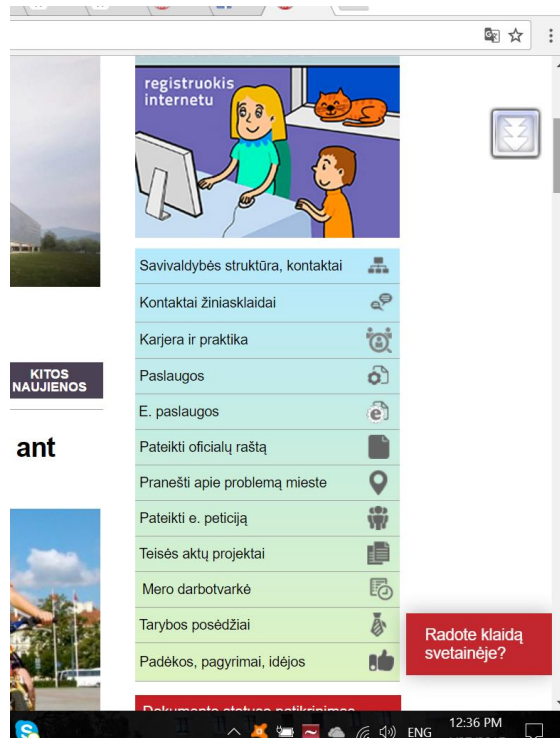
7.1. Vilniaus m. savivaldybė

Vilniaus m. savivaldybė pasinaudojus ES parama 2012 m. įgyvendino projektą „Elektroninių priemonių, skirtų gyventojams dalyvauti sprendimų priėmime, sukūrimas ir įdiegimas (E. demokratija)“, kurio tikslas – sukurti ir įdiegti elektronines priemones, skirtas gyventojams dalyvauti Vilniaus miesto savivaldos sprendimų priėmime.⁶⁶ Po projekto įgyvendinimo savivaldybės svetainėje šiuo metu galima rasti esmines e-dalyvavimo priemones. Pirma, yra galimybė susisiekti su savivaldybės administracija, t.y. pateikti siūlymą/idėją, oficialų raštą ar užduoti klausimą. Antra, galima susipažinti su teisės aktų projektais, kurie yra pateikti išvadoms gauti arba pateikti Vyriausybei, taip pat peržvelgti jų archyvą. Trečia, suteikiama galimybė stebėti tiesiogiai tarybos posėdžius, peržiūrėti jų darbotvarkes ir klausimus, be to, pateikiamas ir įvykusių posėdžių archyvas su individualiais balsavimais ir priimtais sprendimais. Ketvirta, rengiamos gyventojų apklausos, norint sužinoti jų nuomonę tam tikrais klausimais. Taip pat suteikiama galimybė teikti e-peticijas. Galiausiai, gyventojai gali pranešti apie problemą mieste. Kaip matoma, e-demokratijos sistema su e-dalyvavimo priemonėmis Vilniaus m. savivaldybėje yra stipriai išplėtotą. Pagal prieinamus viešus duomenis, galima pažymėti, jog tiek e-konsultavimo, tiek e-įgalinimo lygmenyje Vilniaus m. sav., išsiskiria gyventojų aktyvumu. Tai įrodo intensyvus gyventojų dalyvavimas e-apklausoje (vidutiniškai 8460 respondentų, iš 2 rengtų apklausų tiriamuoju laikotarpiu), e-problemų mieste teikimas, kurių užregistruota net 10754 ir aktyvus naudojimas e-peticijų paslauga, kurių yra pateikta 7. Apžvelgus e-dalyvavimo padėtį šioje savivaldybėje, toliau analizuojama, kaip veikia nepriklausomi kintamieji – instituciniai veiksniai.

E-dalyvavimo priemonių pateikimas. Apsilankius Vilniaus m. savivaldybės svetainėje, e-priemonės galima rasti dešiniajame puslapio šone arba viršutinėje įrankių juostoje paspaudus skiltį E.miestas -> e.demokratija, tuomet atsidaro puslapis, kuriame pateikiama visa informacija, susijusi su e-dalyvavimo priemonėmis (žr. pav.1). Matoma, kad visos priemonės yra pateikiamos struktūruotai vienoje skiltyje (e.demokratija), randamos gana greitai ir lengvai.

⁶⁶ Vilniaus miesto savivaldybė, Projektas „Elektroninių priemonių, skirtų gyventojams dalyvauti sprendimų priėmime, sukūrimas ir įdiegimas (E. demokratija)“. <http://www.vilnius.lt/index.php?719915606> Žiūrėta [2017 04 20].

1 paveikslėlis. E-priemonių pateikimas Vilniaus m. savivaldybėje

E-priemonių naudojimosi instrukcija. Bendros instrukcijos e-dalyvavimo sistemai nėra, tačiau prie kiekvienos paslaugos yra pateikiami tam tikri paaiškinimai. Kaip naudotis e-peticijos priemone yra pateikiama dviejų puslapių instrukcija, kurioje aprašoma kas yra e-peticija, kas ją pateikus nagrinėja ir kokia yra proceso eiga, koks kreipimasis nepripažįstamas peticija, nurodoma, kur ieškoti daugiau informacijos apie peticijas. Taip pat yra pateikta e-peticijos teikimo forma. Kalbant apie e-apklausas, prie kiekvienos apklausos yra trumpas aprašas, kuriame pristatoma problema, koku tikslu yra ji rengiama, jei reikia dalyvavimo laikotarpį ar paaiškinimus, kaip atsakyti į klausimus, kita svarbi informacija. Naudojantis kita e-priemone – registruojant problemą mieste, tiesiog yra pateikiama registracijos forma bei priemonės tikslas. Apibendrinant, galima teigti, jog yra nurodoma priemonės paskirtis, ir tam tikra instrukcija kaip ja naudotis.

Socialinių tinklų naudojimas (Facebook). Vilniaus m. savivaldybė turi oficialią Facebook paskyrą ir ja aktyviai naudojasi. Kalbant apie e-priemonės soc. tinkle, dažniausiai pasitaiko e-informavimo priemonių viešinimas, pavyzdžiui, išankstinis kvietimas stebėti tiesiogiai vykstančius tarybos posėdžius bei nuorodos pateikimas į posėdžio darbotvarkę/klausimus. Šios priemonės viešinimas yra šimtaprocentinis, nes yra paskelbiama apie kiekvieną vyksiantį posėdį. Verta pastebėti, kad ir e-konsultavimo priemonės yra skelbiamos paskyroje. Tarp įrašų yra randami ir kvietimai dalyvauti gyventojų apklausoje, pvz.: apklausoje dėl Vilniaus miesto muziejaus ar dėl krematoriumo Vilniuje. Kvietime dalyvauti apklausoje, pateikiama nuoroda į ją bei visa esminė

informacija, susijusi su sprendžiamu klausimu apklausoje. Be to, yra kviečiama ir skatinama naudotis problemų registravimo mieste paslauga, pavyzdžiui, vairuotojai yra kviečiami žymėti pastebėtas duobes gatvėse navigacinėje programėlėje „Waze“. Deja, apie e-įgalinimo priemonių, tokių kaip e-peticijų galimybę, savivaldybės paskyroje nėra randama naujienų ar įrašų. Taigi iš esmės socialiniai tinklai yra naudojami komunikacijai apie e-priemones, siekiant įtraukti kuo daugiau gyventojų, išskyrus e-įgalinimo priemonės yra neviešinamos.

Grižtamasis ryšys iš savivaldybės pareigūnų/darbuotojų. Vertinant, kaip savivaldybė reaguoja į gyventojų nuomonę išreikštą naudojantis abiejų e-dalyvavimo lygmenų priemonėmis, yra remiamasi reakcija į e-apklausas, pateiktas e-problemas bei e-peticijas. Kalbant apie e-apklausas, kaip grįžtamąjį ryšį galima laikyti pateikiamus apklausos rezultatus, nušviečiant bendrąją visuomenės nuomonę tam tikru klausimu. Beje, apklausų rezultatai yra „gyvi“, t.y. nuolat atnaujinami po kiekvieno respondento nuomonės išreiškimo. Toliau nagrinėjant informaciją apie sistemoje jau pateiktas e-peticijas randama skiltis, kurioje yra matoma peticijų būseną: ar jos dar parašų rinkimo stadijoje, ar jau užregistruotos ir perduotos peticijų komisijai, kuri turi išnagrinėti pateiktą peticiją. Visos (7) tiriamuoju laikotarpiu pateiktos peticijos buvo užregistruotos, o po parašų rinkimo būsenos pateiktos nagrinėti peticijų komisijai. Tačiau toliau peticijos būseną informacinėje sistemoje nesikeičia, todėl neaišku ar ji išnagrinėta, o tai kelia abejonių ar elektroninis peticijų teikimo būdas yra naudingas ir duodantis rezultatą.⁶⁷ Tačiau išnagrinėjus konkrečią peticiją (dėl ankstesnės peticijos atmetimo dėl krematoriumo statybos Vilniuje), kurioje buvo pateiktas savivaldybės priimto sprendimo išrašas, matyti, jog visų pirma priimtus sprendimus peticijos teikėjas yra informuojamas individualiai raštu, antra tame išraše nurodoma, kad peticijos svarstymas įtraukiamas į posėdį, trečia, jame pateikiamas komisijos priimtas sprendimas po posėdžio: ar priimta, ar atmesta peticija.⁶⁸ Pagal tai galima daryti prielaidą, jog tokie peticijos nagrinėjimo/atsakymo veiksmai yra praktikuojami su visomis pateiktomis e-peticijomis. Lygiai taip pat savivaldybė reaguoja į gyventojų pateiktas problemas mieste. Čia taip pat yra nurodoma problemos būseną. Pirmiausia ji yra registruojama. Po problemos užregistravimo seka jos nagrinėjimas ir sprendimas. Kai problema yra išnagrinėjama, pakeičiamas jos statusas internetinėje svetainėje iš „registruota“ į „išnagrinėta“, kartu pateikiamas jos sprendimo būdas. Šią problemos nagrinėjimo eigą galima iliustruoti pavyzdžiu. Gyventojas pasiskundė apie aptrupėjusius, netvarkingus laiptus Vingrių g., ši problema buvo užregistruota sistemoje. Kai savivaldybė išnagrinėjo problemą, pateikė tokias išvadas: pirma, „Informuoja, kad UAB „M 14 Invest“ pagal

⁶⁷ E-peticijos, <http://www.vilnius.lt/index.php?3562212702> [Žiūrėta 2017 05 01].

⁶⁸ Vilniaus miesto savivaldybės Tarybos peticijų komisija, Dėl krematoriumo pastato statybos ir kremavimo veiklos Lentvario g. 15B, Vilniuje, Peticijų komisijos 2016-09-14 d. posėdžio protokolas nr. 9-259/16(1.1.36-T1).

nustatyta tvarka suderintą projektą „Daugiabučiai gyvenami namai Mindaugo g. 14, Vilniuje“ ir 2014-12-22 leidimą statyti ir rekonstruoti Nr. LNS-01-141222-01494 turi įrengti naujus laiptus tarp Vingrių ir Mindaugo gatvių.“ ir priėmė sprendimą, jog: „Vilniaus miesto savivaldybės administracija nepasirašys daugiabučių gyvenamųjų namų Mindaugo g. 14 statybos užbaigimo akte, jeigu nebus įvykdytas visiškai projektas, tai yra nebus įrengti laiptai tarp Vingrių ir Mindaugo gatvių.“⁶⁹ Tuomet problemos būsena pasikeitė į „išnagrinėta“. Deja, dalis užregistruotų problemų yra atidėta arba perduodama. Remiantis tinklalapyje pateikta informacija, suskaičiuota, jog iš viso atidėtų problemų yra 2362, perduotų - 862, išnagrinėtų - 7353, registruotų - 177. Remiantis 2016 m. Vilniaus m. savivaldybės veiklos ataskaita, tais metais net 86 proc. problemų buvo išspręsta laiku, o net į 5000 problemų atsakyta greičiau nei per 10 dienų.⁷⁰ Iš šių duomenų matoma, jog didžioji dalis problemų yra išsprendžiama, o jų nagrinėjimas vyksta operatyviai ir sklandžiai. Apibendrinant, galima teigti, jog Vilniaus m. savivaldybė reaguoja į gyventojų veiksmus elektroninėje erdvėje ir jie nelieka nepastebėti.

Atsižvelgimas į piliečių nuomonę. Po pirmo žingsnio – pareigūnų reakcijos į piliečių dalyvavimą e-priemonėmis – seka kitas žingsnis valdžios atsižvelgimas į jų nuomonę priimant tam tikrus sprendimus. Analizuojant e-konsultavimo lygmenį, pastebima, jog dažniausia valdžios pareigūnai atsižvelgia į piliečių nuomonę. Pirma, tai įrodo e-apklausų atvejis – iš dviejų rengtų apklausų į abi buvo atsižvelgta. Viena iš apklausų buvo liečianti laisvalaikio tematiką – čiuožykla mieste. Apklausoje klausama: „Ar jau spėjote pačiuožinėti vienoje iš nemokamų čiuožyklų?“, joje dalyvavo 40 respondentų. Kadangi daugiau kaip pusė respondentų atsakė neigiamai,⁷¹ norint paskatinti pasinaudoti šia galimybe mieste, socialiniame tinkle buvo išplatintas pranešimas, supažindinantis ir kviečiantis pačiuožinėti. Svarbu aptarti ir kitą, rimtesnį klausimą liečiančią apklausą dėl krematoriumo statybos Vilniuje, kurioje dalyvavo net 16 879 respondentų. Vilniaus m. savivaldybė nagrinėja 10 zonų galimai krematoriumo statybai ir klausė gyventojų nuomonės, kokia vieta būtų tinkamiausia krematoriumo statybai. Šiuo metu atsižvelgus į apklausose gyventojų ir ekspertų išsakytas nuomones, yra išrinktos 5 iš 11 galimų zonų, kuriose galimai galėtų būti pastatytas krematoriumas. Jį svarstoma statyti „tose miesto zonose, kuriose nėra numatyta gyvenamųjų pastatų plėtra – netoli Rasų kapinių, Gariūnų turgavietės, pramoninėse zonose greta Jučionių gatvės, Kirtimų ir Lentvario gatvių, taip pat greta tarptautinio Vilniaus oro uosto tarp Eišiškių plento bei Dariaus ir Girėno gatvių. Visos svarstomos zonos yra verslo, gamybos ar

⁶⁹ E-problema, <http://www.vilnius.lt/index.php?4110930652> [Žiūrėta 2017 04 29].

⁷⁰ Vilniaus miesto savivaldybė, „Vilniaus miesto tarybos ataskaita 2016“, Vilnius, 2017, 14-15.

⁷¹ Vilniaus miesto savivaldybė, Apklausos rezultatai. Ar jau spėjote pačiuožinėti vienoje iš nemokamų čiuožyklų po atviru dangumi?, Vilnius. <http://www.vilnius.lt/index.php?2762596753> [Žiūrėta 2017 04 29].

pramonės teritorijose.“⁷² Taigi tokiu savivaldybės sprendimu yra atsižvelgiama į gyventojų nuomonę, kuri atsispindėjo apklausų metu, t.y. nestatyti krematoriumo gyvenamojoje aplinkoje bei arti gyvenamųjų namų. Tai parodo, jog savivaldybei gyventojų nuomonė yra svarbi, o šie turi tam tikrą žodį sprendimų priėmimo. Situacija su problemų mieste registravimu yra gana panaši. Prisiminus ankstesnį problemos pavyzdį, matyti, jog savivaldybė sutinka su gyventojo išreikšta nuomone ir imasi tam tikrų veiksmų: nepasirašyti statybos užbaigimo akto, kol nebus įrengti laiptai, kuriuos priklauso sutvarkyti pagal nustatytą tvarką, Taigi šioje situacijoje matoma aiški savivaldybės pozicija šiuo klausimu bei galimi veiksmai, jei nebus sutvarkyta problema. Apskritai, analizuojant pateiktas e-problemas, pastebima tendencija, jog į daugumą išnagrinėtų problemų yra atsižvelgta, nes tai yra pranešimai susiję su viešąja tvarka bei visuomenės saugumu. Tai parodo, e-priemonės veiksmingumą ir naudingumą, pasireiškiantį per gyventojo ir valdžios bendradarbiavimą, kas ir yra siekiama e-dalyvavimo priemonių diegimu.

Kalbant apie e-įgalinimo lygį, galima teigti, jog iš dalies yra atsižvelgiama į gyventojų e-įsitraukimo metu pateiktus siūlymus/prašymus/skundus. Žinoma, svarbu pabrėžti, jog yra sunku įvertinti kaip yra atsižvelgiama į gyventojų e-peticijas, nes atsakymai į jas nėra viešai teikiami, tik individualiai teikėjui. Tačiau atsižvelgimą į kai kurias pateiktas e-peticijas galima atsekti per savivaldybės naujienų skiltį ir kitą teikiamą informaciją savivaldybės svetainėje ar žiniasklaidoje. Nagrinėjant peticiją dėl krematoriumo statybos Lentvario g., galima teigti, jog į šią peticiją nėra atsižvelgta, nes šiuo metu yra svarstoma erdvė greta Lentvario g. kaip galima zona krematoriumo pastato statybai.⁷³ Į kitą peticiją dėl valstybinio darželio skyrimo, galima laikyti, jog buvo atsižvelgta. Pagal svetainėje pateiktą informaciją dėl patekimo į darželius bei eilių sudarymo tvarkos, nustatyta, jog vaiko registracijos laikas nebėra svarbus eilės nustatymui, tačiau vaikai registruoti ankstesniais metais iki 2015-04-30 pagal senąją sistemą, turi pirmenybę.⁷⁴ Dar viena peticija – nepritarimas naujai sankryžai tarp Ukmergės g, Pavilnionių g. ir Zamenhofo g. Į prieštaravimą tokios sankryžos tiesimui nebus atsižvelgta, kitaip tariant projektas nebus atmestas. Tačiau bus atsižvelgiama į tam tikrus gyventojų pasiūlymus, kaip patobulinti šį projektą, kad jis būtų jiems priimtinesnis.⁷⁵ Taigi matoma, jog atsižvelgiama iš dalies. Peticijoje iškeltas klausimas dėl Moldovos g. apleistos teritorijos, priklausančios Turto bankui, remiantis e-problemų

⁷² Vilniaus miesto savivaldybė, „Sostinėje svarstoma – kuriose zonose galėtų būti statomas krematoriumas“, Vilnius, 2017. <http://www.vilnius.lt/index.php?1750645934> [Žiūrėta 2017 04 19].

⁷³ Ten pat.

⁷⁴ Vilniaus miesto savivaldybė, „Registracija į Vilniaus miesto savivaldybės darželius ir priešmokyklinio ugdymo grupes“, Vilnius. <http://www.vilnius.lt/index.php?2903052594> [Žiūrėta 2017 04 20].

⁷⁵ Violeta Grigaliūnaitė, „Vilniečiai kyla į kovą prieš naują gatvę ir sankryžą su šviesoforu“, Vilnius, 2016. <https://www.15min.lt/gazas/naujiena/gatve/vilnieciai-kyla-i-kova-pries-nauja-gatve-ir-sankryza-su-sviesoforu-221-726910> [Žiūrėta 2017 03 22].

nagrinėjimu mieste informacija⁷⁶, yra perduotas spręsti Turto bankui. Vadinasi iš dalies yra atsižvelgiama į šią peticiją – t.y. ieškoma būdų kaip išspręsti problemą, jos sprendimą perleidžiant kompetenciją turinčiai įstaigai (kuriai priklauso minėta teritorija). Peticija dėl eismo ribojimo Gedimino pr. ties Katedros aikšte panaikinimo – į šioje peticijoje išdėstytus siūlymus, miesto valdžia neatsižvelgė. Vietoj ženklų naikinimo, ribojančių eismą, kol kas savivaldybė planuoja įdiegti kameras, kurios fiksuos pažeidėjus, nepaisančius ženklo „Įvažiuoti draudžiama“.⁷⁷ Į likusias dvi peticijas dėl atsakymo į skundą negavimo bei karšto vandens skaitliukų, nėra randama viešos informacijos, kaip į jas sureaguota. Matoma, jog į 3 iš 7 yra iš dalies atsižvelgiama, į dvi kol kas neatsižvelgta, t.y. jos nagrinėjamos, į likusias nėra viešos informacijos. Remiantis tuo, galima teigti, jog savivaldybė įvertinus situaciją stengiasi atsižvelgti ir padaryti taip, kaip būtų palankiau gyventojui. Apibendrinant, iš analizės matyti, jog apskritai Vilniaus m. savivaldybė girdi gyventojų nuomonę išreikštą elektroniniu būdu ir stengiasi į ją atsižvelgti priimant sprendimus tiek e-konsultavimo, tiek e-įgalinimo lygmenyje.

E-priemonių mobiliosios versijos. Vilniaus m. savivaldybė siūlo tik vienos e-konsultavimo lygmens priemonės – problemos mieste priemonės specialią mobiliąją versiją „Tvarkau Vilnių“ arba išmaniąją navigacinę programėlę „Waze“.⁷⁸ Svarbu pastebėti, kad per šias programėles pateiktų problemų skaičius yra tikrai didelis – net 5857, daugiau kaip pusė visų pateiktų problemų, vadinasi ji e-priemonę paverčia patogesne naudojimui. Kitų e-priemonių panaudojimui specialių mobiliųjų programėlių nėra sukurta, tačiau jomis galima pasinaudoti ir per mobilųjį telefoną.

Prisijungimas, norint pasinaudoti e-priemone. Vilniaus m. savivaldybės tinklalapyje, esančių e-priemonių naudojimosi prieiga nėra laisva visiems interneto vartotojams. Žinoma, e-informavimo lygmens priemonės (pvz., posėdžių transliacija, e-paklausimai) yra prieinamos visiems be registracijos. E-konsultavimo priemonių prieiga yra nevienoda: norintys sudalyvauti apklausoje gali tai padaryti be registracijos ir prisijungimo prie sistemos užregistruoti problemą mieste yra reikalinga registracija per elektroninius valdžios vartus ir prisijungimas. Pastarieji būtini ir norint pasinaudoti e-įgalinimo priemonėmis (komentuoti ir balsuoti už esamas peticijas, komentuoti posėdžius, teikti siūlymus, peticijas ar skundus). Taigi matoma, kad tik tokios priemonės, kurios iš esmės tiesiogiai neįtraukia piliečių į sprendimo priėmimo procesą ir yra

⁷⁶ E-problema, <http://www.vilnius.lt/index.php?528572205> [Žiūrėta 2017 03 23].

⁷⁷ Vilniaus miesto savivaldybė, „Eismo pažeidimus Gedimino prospekte fiksuos vaizdo kameros“, Vilnius, 2017. <http://www.vilnius.lt/index.php?3057534969> [Žiūrėta 2017 04 28]

⁷⁸ Vilniaus miesto savivaldybė, „Vilniaus miesto savivaldybės Tarybos ataskaita“, Vilnius, 2017, 14-15. https://www.slideshare.net/VMS_2015/vilniaus-m-savivaldybs-tarybos-ataskaita-2016 [Žiūrėta 2017 04 30].

pirmojo ar kai kurioms antrojo e-dalyvavimo lygmens priemonės yra laisvai prieinamos visiems interneto vartotojams. Tačiau e-priemonei, pavyzdžiui e-peticijai, kuria tiesiogiai išreiškiamas nepasitenkinimas tam tikru sprendimu ar siūlymas, yra būtinas prisijungimas, siekiant identifikuoti vartotoją ir taip užtikrinti sistemos veikimą.

7.2. Panevėžio m. savivaldybė

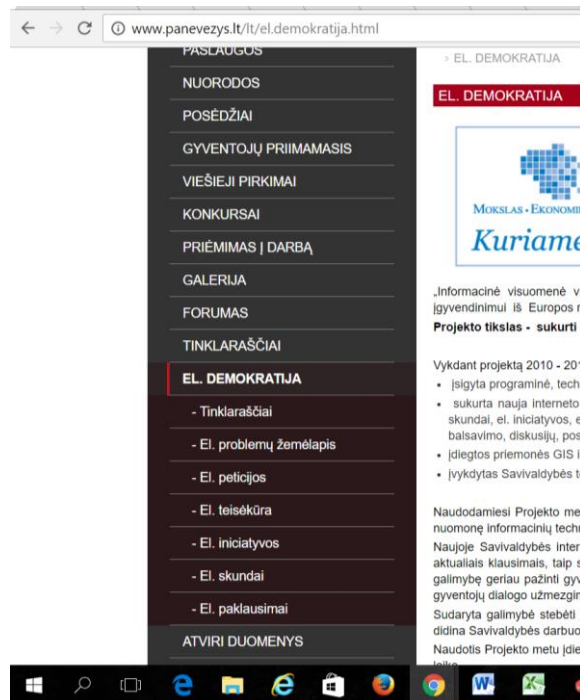
Panevėžio m. savivaldybė panašiai kaip ir Vilniaus m., 2010-2011 m. įgyvendino projektą „Elektroninės demokratijos priemonių sukūrimas ir plėtra Panevėžio miesto savivaldybėje“, kurio tikslas buvo sukurti e-demokratijos paslaugas.⁷⁹ Taigi vykdant projektą naujoje Panevėžio m. savivaldybės svetainėje buvo įdiegtos tokios priemonės: e-informavimas, e-prenumerata, e-forumai, e-skundai, e-iniciatyvos, e-peticijos, e-apklauskos, e-paklausimai, e-problemų žemėlapis, e-teisėkūra. Taip pat sukurta registracijos, balsavimo, diskusijų, posėdžių transliacijos sistema, kitaip tariant įvykdytas Tarybos darbo modernizavimas.⁸⁰ Panevėžio m. savivaldybė išsiskiria pagal e-konsultavimo bei e-įgalinimo lygiuose įsitraukimą, tai atskleidžia e-iniciatyvos bei e-problemų priemonių panaudojimo intensyvumas lyginant su kitomis savivaldybėmis. Tiriamuoju laikotarpiu buvo pateiktos 5 e-iniciatyvos, apskritai pastebima, kad vidutiniškai kiekvienais metais yra pateikiama po 3-4 e-iniciatyvas. Be to, savivaldybės svetainėje buvo užregistruotos 78 problemos mieste. Tai bendrame savivaldybių kontekste galima laikyti geru pasirodymu.

E-dalyvavimo priemonių pateikimas. Didžiąją dalį e-dalyvavimo priemonių, tarp jų ir aptariamas e-iniciatyvą bei e-problemą mieste galima rasti kairiajame svetainės šone, esančios įrankių juostos apačioje, paspaudus [el.demokratijos](http://el.demokratija.lt) skiltį (žr. pav.2). Įdomu tai, kad kai kurios priemonės yra išskirtos iš šios skilties ir pateiktos atskirai, pavyzdžiui, e-forumas, su posėdžiais susiję įrankiai. Tai reiškia, kad e-demokratijos sistemos pateikimas yra nevienalytis ir tokiu atveju vienos priemonės yra išskiriamos ir matomos labiau nei kitos. Nepaisant to, būtent nagrinėjamas priemonės galima rasti lengvai ir greitai, žinant, jog jos yra e-demokratijos sistemos dalis.

⁷⁹ Panevėžio miesto savivaldybė, „Įdiegtos elektroninės teokratijos priemonės“, Panevėžys. <http://www.panevezys.lt/lt/el.demokratija.html> [Žiūrėta 2016 04 22].

⁸⁰ Ten pat.

2 paveikslėlis. E-priemonių pateikimas Panevėžio m. savivaldybėje.

E-priemonių naudojimosi instrukcija. Bendrai e-demokratijos sistemai, t.y. kaip naudotis kiekviena e-priemone, instrukcijos nėra. Kalbant apie e-konsultavimo ir e-įgalinimo priemones, tai pateikiamos tik pateikiamos formos kaip taisyklingai, pavyzdžiui, pasiūlyti iniciatyvą ar užregistruoti problemą.

Socialinių tinklų naudojimas (Facebook). Panevėžio m. savivaldybė turi oficialią paskyrą Facebook socialiniame tinkle, kuri yra aktyviai naudojama viešinant naujienas, komunikuojant su piliečiais. Kalbant apie naujienų intensyvumą e-dalyvavimo tematika, pirma yra populiarinama galimybė stebėti tiesiogines posėdžių transliacijas bei kartu susipažinti su priimtais nutarimais (e-informavimas). Taip pat pastebima, kad yra pateikiama nemažai kvietimų dalyvauti įvairiose e-apklausose. Tačiau konkrečiai apie galimybę registruoti problemas nėra kalbama socialiniame tinkle. Be to, Facebook paskyroje gyventojai yra raginami teikti įvairius siūlymus, pvz., kandidatūras metų mokytojo premijai gauti ar teikti architektūrines idėjas kaip atgaivinti Skaistakalnio parką, o būtent tai jie gali padaryti elektroniniu būdu. Be to, informuojama apie nutarimus, kurie priimti atsižvelgiant į ankstesnius gyventojų siūlymus, t.y. viešinamas jau rezultatas, iš dalies nulemtas e-iniciatyvos. Puikus to pavyzdys galėtų būti naujiena apie atsiradusį dienos bilietą viešajame transporte, būtent dėl ko buvo teikta viena iš e-iniciatyvų, kuri bus aptarta vėliau. Kita vertus, apskritai yra dalinamasi naujienomis apie e-demokratijos paslaugų naudojimą Panevėžio m. savivaldybėje - viešinama kaip panevėžiečiai įsijungia į šį procesą. Matoma, kad yra

viešinamos e-įgalinimo, kiek mažiau e-konsultavimo paslaugos. Būtina pabrėžti, kad kartu yra reklamuojamos ir visos e-dalyvavimo paslaugos gyventojams ir skatinamas didesnis jų susidomėjimas. Taigi apibendrinant, Panevėžio m. savivaldybė vykdo stiprią komunikaciją apie e-dalyvavimą per socialinius tinklus.

Grižtamasis ryšys iš savivaldybės pareigūnų/darbuotojų. Iš atliktos analizės matyti, jog yra reaguojama į abiejų lygmenų e-priemonių panaudojimą. Tai įrodo, jog Panevėžio m. savivaldybė reaguoja į visas gautas e-iniciatyvas (t.y. 5 iniciatyvos) ir suteikia atsaką jų iniciatoriams. Pastariesiems yra dėkojama už jų siūlymus, kurie toliau yra perduodami apsvarstyti klausimo kompetenciją atitinkantiems savivaldybės darbuotojams. Iš savivaldybės atsakymų formuluočių matyti (pvz.: „Dėkojame už jūsų pasiūlytą puikią idėją.“, „Ačiū už jūsų iniciatyvą“), kad tokios iniciatyvos iš gyventojų yra vertinamos ir labai laukiamos. Taip pat pagal e-problemų žemėlapi matyti, kad prie kiekvienos pateiktos problemos yra nurodoma jos būseną: kad ji yra užregistruota, arba, kad į ją jau yra atsakyta. Remiantis Panevėžio m. savivaldybės administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2016 metų veiklos ataskaitos duomenimis bei e-problemų žemėlapiu, buvo sureaguota ir atsakyta į visas pateiktas 67 e-problemas, o registruotos ir laukiančios atsakymo šiuo metu yra 7 problemos, tačiau jos jau yra už tiriamojo laikotarpio ribų.⁸¹ Taigi, pagal šiuos pavyzdžius, galima spręsti, jog Panevėžio m. savivaldybė suteikia atsaką gyventojams, besinaudojantiems e-priemonėmis.

Atsižvelgimas į piliečių nuomonę. Atsižvelgimas į piliečių nuomonę yra svarbi e-dalyvavimo proceso grandis. Kaip valdžios pareigūnai atsižvelgia gyventojų įsitraukimą e-įgalinimo priemonėmis aiškinama per e-iniciatyvų pavyzdį. Taigi esminis gyventojų e-iniciatyvų teikimo tikslas, be abejo, yra jų įgyvendinimas. Daroma prielaida, jog atsižvelgiant į gyventojų siūlymus ir juos realizuojant, turėtų daugėti tokių siūlymų skaičius, kadangi tuomet priemonė tampa naudinga ir efektyvi. Taigi toliau svarbu išanalizuoti kaip Panevėžio m. savivaldybė atsižvelgia į gyventojų teikiamas iniciatyvas elektroniniu būdu. Pirmoji nagrinėjama e-iniciatyva – dėl viešojo transporto bilietų sistemos. Iniciatorius siūlo įdiegti papildomas atsiskaitymo sistemas ir praplėsti bilietų rūšių asortimentą. Pasiūlyme pageidaujama, kad būtų sukurtas: „Elektroninis bilietas (fizinis), kurį būtų galima papildyti pardavimo vietoje arba banko pavedimu internete; SMS bilietas (keleivis siunčia mokamą trumpąją žinutę su kodu ir atgal gauna žinutę, kuri yra bilieto pirkimo patvirtinimas); elektroninis bilietas mobiloje programėlėje.“, taip pat norima papildomų bilietų rūšių: „1/3/10 dienų nuolatinis bilietas bei 30/60 minučių bilietas su teise persėsti iš vienos transporto priemonės į

⁸¹ Panevėžio miesto savivaldybės taryba, „Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2016 metų veiklos ataskaita“, Panevėžys, 2017, 11.

kitą“. Analizuojant Panevėžio m. savivaldybės svetainę, naujienų skiltį bei jos paskyrą Facebook socialiniame tinkle atrandama, kad dalis siūlomų idėjų yra įgyvendinamos. Nuo gegužės mėnesio Panevėžyje yra įvedamas dienos bilietas, kurį galima įsigyti spaudos kioskuose.⁸² Be to, 2017 metais yra kuriamas darnaus judumo planas, apimantis ir viešojo transporto problemas. Rengiant planą sprendžiama kaip viešąjį transportą padaryti patogesnę ir patrauklesnę miesto gyventojams, vienos iš svarstytinų priemonių yra elektroninio bilieto įvedimas bei lankstesnės bilietų sistemos įdiegimas.⁸³ Tai rodo, kad miestiečių išsakytos problemos ir pasiūlymai yra girdimi bei ieškoma sprendimų į juos, atkreipiant dėmesį, ko reikia gyventojams. Kitos dvi e-iniciatyvos – dėl Skaistakalnio parko. Panevėžietė siūlo sutvarkyti Nevėžio upės pakrantę, juosiančią parką, t.y. laukinę gamtą paversti labiau prieinamą ir laisvalaikiui tinkamą vietą. Kitas pasiūlymas taip pat susijęs su parko atnaujinimu, siūloma sukurti poilsio vietas bei įrengti suoliukus. Savivaldybė siekdama atnaujinti ir sutvarkyti Skaistakalnio parką paskelbė architektūrinių idėjų konkursą.⁸⁴ Vienas iš parko atnaujinimo tikslų - „sukurti šiuolaikišką, tvarią ir jaukią miesto urbanistinę gamtinę erdvę, ypatingą dėmesį skiriant pro parką vingiuojančio Nevėžio kaimynystei, dviračių ir pėsčiųjų takų jungtims su aktyvia miesto centrine dalimi, Senvagės bei kt. teritorijomis.“⁸⁵ Taigi kaip matoma yra stengiamasi atsižvelgti į gyventojų siūlymus, o šis rengiamas projektas parodo Panevėžio m. savivaldybės siekį palaikyti ryšį su gyventojais bei bendradarbiauti sprendžiant miesto problemas. Dar viena iniciatyva – poetės Elenos Mezginaitės garbei jos vardu pavadinti gatvę. Šiuo metu tai dar nėra įgyvendinta, tačiau savivaldybėje vyksta svarstymai, kurią gatvę, skverą ar parkelį būtų galima pavadinti Elenos Mezginaitės vardu. Galiausiai paskutinis randamas pasiūlymas Panevėžio m. savivaldybės svetainėje – atnaujinti Juozo Zikaro atminimui skirtą ženklą. Savivaldybė savo ruožtu pažadėjo, jog jeigu bus sutaupyta pinigų 2017 metų biudžete, bus imtasi šio ženklo atnaujinimo. Tai rodo, jog pasiūlymas nebus pamirštas ir esant finansinėms galimybėms bus atsižvelgta į prašymą. Taigi atlikus konkrečių Panevėžio m. gyventojų pateiktų e-iniciatyvų analizę, pastebima tendencija, jog į pasiūlytas idėjas (į 4 iš 5) yra atsižvelgiama ir, kiek leidžia galimybės stengiamasi jas įgyvendinti.

Atsižvelgimą į e-konsultavimo priemonių panaudojimą, puikiai reprezentuoja miesto e-problemos. Savivaldybė apsvarstydama ir nagrinėdama gyventojų pateiktą pranešimą priima tam

⁸² Panevėžio miesto savivaldybė, „Nuo gegužės Panevėžyje – dienos bilietas“, Panevėžys, 2017. <http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/nuo-geguzes-panevazyje-a85n.html> [Žiūrėta 2017 04 14].

⁸³ Panevėžio miesto savivaldybė, „Darnaus judumo planas“, Panevėžys, 2017. <http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/darnausjudumoplanassae1.html?backlink=%252Flt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp10.html> [2017 04 30].

⁸⁴ Panevėžio miesto savivaldybė, „Skaistakalnio ir Senvagės konkursai: geriausiųjų eilė“, Panevėžys, 2017. <http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/skaistakalnio-ir-senvages-d3dv.html> [Žiūrėta 2017 04 30].

⁸⁵ Panevėžio miesto savivaldybė, „Daugiau laiko – Skaistakalnio parko atnaujinimo projektams“, Panevėžys, 2017. <http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/daugiau-laiko-skaistakalnio-h911.html> [Žiūrėta 2017 05 01].

tikrą sprendimą. Pavyzdžiui, panevėžietis pranešė apie galintį nuvirsti medį ir prašė patikrinti jo būklę. Savivaldybė gyventojų prašymu apžiūrėjo medžio būklę ir įvertinus situaciją, pranešė, jog artimiausiu metu medis bus pašalintas.⁸⁶ Tai yra puikus savivaldybės ir gyventojų bendradarbiavimo pavyzdys sprendžiant problemas. Analizuojant jau išnagrinėtas problemas matyti, jog į daugumą iš tiesų yra atsižvelgiama. Apibendrinant, galima teigti, jog atsižvelgimas į gyventojų lūkesčius savivaldybėje vyksta. Be to, tokiais būdais, kai žmonės įsitraukia į vietos reikalus e-priemonėmis, o valdžia reaguoja ir atsižvelgia į tai, yra kuriamas abipusis dialogas tarp gyventojų ir valdžios pareigūnų, ir galiausiai gyventojai tampa valdžios partneriais.

E-priemonių mobiliosios versijos. E-priemonės yra pasiekiamos įvairiais kanalais – galimybė ją pasinaudoti yra tiek per kompiuterį, tiek per mobilųjį telefoną (t.y. sukurta speciali mobilioji versija). Tai rodo priemonių prieinamumą ir vartojimo patogumą.

Prisijungimas, norint pasinaudoti e-priemone. Šiuo atveju prieiga yra labai nevienalytė abejuose lygmenyse. Vienoms e-priemonėms yra reikalingas prisijungimas (e-skundai, e-peticija), o kitos yra laisvai prieinamos (e-problemos mieste, e-iniciatyva). Tačiau norint pasinaudoti bet kuria iš pastarųjų e-priemonių, reikia pateikti savo asmeninius duomenis: vardą, pavardę, telefoną, el.paštą bei adresą, kas užtikrina pasiūlymo/problemos tikrumą bei patikimumą ir galbūt gali būti tam tikras barjeras gyventojams, kurie nėra linkę atskleisti savo asmeninių duomenų dėl saugumo ir privatumo problemų internetinėje erdvėje.

8. Atvejų analizė: atsiliekančios savivaldybės, pagal e-į(si)traukimo lygį

Kaip ir sėkmingų savivaldybių atveju, pagal surinktus e-dalyvavimo pasiūlos ir paklausos duomenis visose savivaldybėse, išskirti du nesėkmės pavyzdžiai – Radviliškio r. ir Alytaus m. savivaldybės, kurios pasižymi plačiu e-priemonių įsidieigimo spektru, tačiau jose piliečių įsitraukimo lygis e-priemonėmis yra labai menkas arba tokio išvis nėra. Taigi analizuojant šiuos atvejus, žiūrima, kaip čia veikia instituciniai veiksniai (komunikaciniai, technologiniai bei sprendimų priėmimo) ir kaip galimai lemia tokį žemą gyventojų įsitraukimą e-priemonėmis šiose savivaldybėse.

8.1. Radviliškio r. savivaldybė

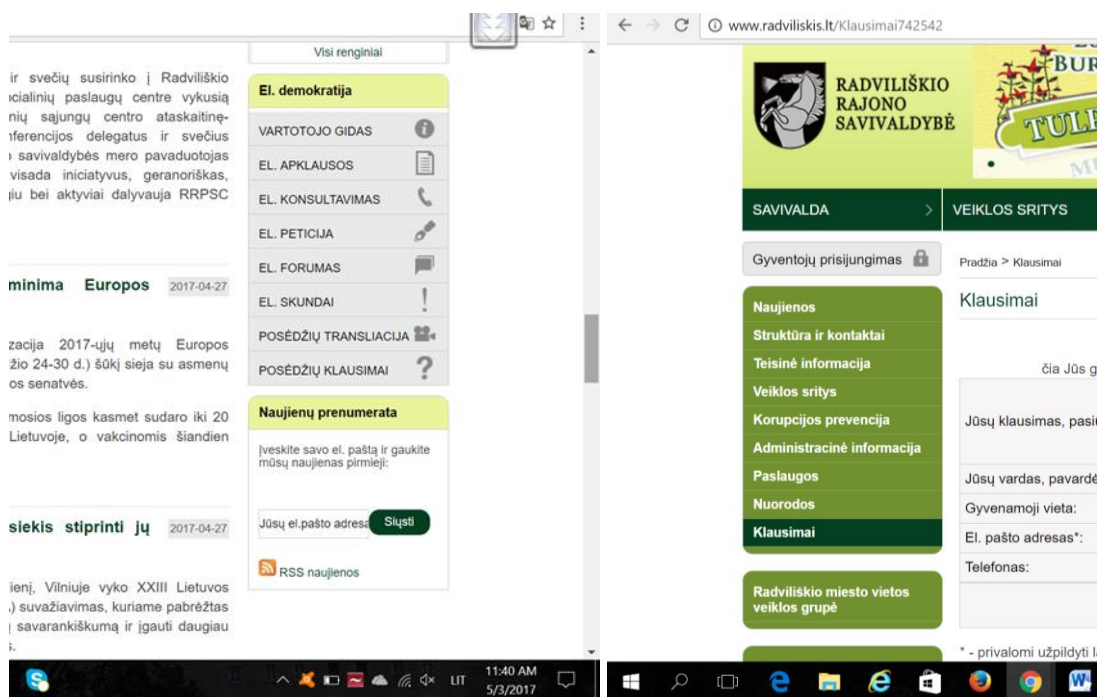
Nors Radviliškio r. savivaldybė savo svetainėje turi įsidiegusi e-demokratijos sistemą su didžiąja dalimi e-dalyvavimo priemonių (e-apklausa, e-konsultavimas, e-peticija, e-forumas, e-skundai, posėdžių transliacija, vadovų darbotvarkė, posėdžių klausimai ir darbotvarkės; nėra tik e-

⁸⁶ Panevėžio miesto savivaldybė, e-problemų žemėlapis. <http://www.panevezys.lt/lt/el.demokratija/el.pranesimai.html> [Žiūrėta 2017 04 01].

problemų žemėlapis ir e-iniciatyvos paslaugos), tačiau gyventojų dalyvavimas e-konsultavimo bei e-įgailinimo lygmenyse yra labai žemas šioje savivaldybėje. Per tiriamąjį laikotarpį buvo pateikti tik 1 peticija, 0 pranešimų forumuose, o dalyvavimą apklausose įvertinti sunku, nes nėra viešų duomenų.

E-dalyvavimo priemonių pateikimas. E-dalyvavimo priemonės yra sujungtos į bendrą e-demokratijos skiltį. Pastaroji yra pateikiama dešiniajame svetainės šone, puslapio apačioje. Be to, klausimų įrankis taip pat yra pateikiamas ir atskirai kairėje, viršutinėje puslapio dalyje. Tai lemia šios priemonės didesnę matomumą. Apskritai visų priemonių išdėstymas apačioje iš dalies sumažina jų matomumą.

3 paveikslėlis. E-priemonių pateikimas Radviliškio r. savivaldybėje.

E-priemonių naudojimosi instrukcija. Prie e-dalyvavimo paslaugų yra pateikiamas išsamus vartotojo gidas, kuriame yra instrukcija kaip prisiregistruoti ir prisijungti prie portalo. Taip pat yra kiekvienos e-priemonės aprašas, nurodoma jos paskirtis bei pagalba kaip ja naudotis. Be to, pasirinkus el.konsultavimo punktą naudotojas mato klausimo uždavimo formą. Apžvelgus vartotojo gidą, galima teigti, jog vartotojas yra išsamiai supažindinamas su paslaugomis ir tokios instrukcijos pakanka tolesniam visaverčiam paslaugų naudojimui.

Socialinių tinklų naudojimas (Facebook). Radviliškio r. savivaldybė turi oficialią socialinio tinklo Facebook paskyrą. Joje naujienų ar įrašų susijusių su e-dalyvavimo galimybėmis

beveik nėra. Tik teikiama informacija, kokie klausimai aptariami ir sprendžiami savivaldybėje, kokie sprendimai yra priimami. Tai apima pirmąjį lygmenį e-informavimą, tačiau informacijos apie e-konsultavimo ar e-įgalinimo priemones, kvietimų jomis naudotis nėra.

Grįžtamasis ryšys iš savivaldybės pareigūnų/darbuotojų. Norint, kad priemonė būtų naudinga ir efektyvi, svarbu ar savivaldybė reaguoja į piliečių e-dalyvavimą. Kalbant apie e-konsultavimo lygmenį reprezentuojančią diskusijų paslaugą, sunku vertinti savivaldybės reakciją, kadangi dalyvavimas diskusijose apskritai nevyksta. Tačiau kaip matoma, pavyzdžiui, iš įrašų socialiniame tinkle ar naujienų skilties svetainėje, nesiimama jokių paskatinimo priemonių siekiant įkvėpti gyvybingumo diskusijoms ir pritraukti gyventojus reikšti savo nuomonę jose. Taip pat ir pačiuose forumuose neužduodami probleminiai klausimai vystyti diskusiją. Taigi pastangų ir reakcijos į susidariusią situaciją forumuose iš savivaldybės nėra. Tuo tarpu kalbant apie e-įgalinimo priemones, peticijų teikimo paslauga pasinaudota tik kartą, kuri buvo užregistruota ir perduota peticijų komisijai. Tokiu atveju buvo sureaguota, o gyventojų pareiškimas perduotas tolesniam svarstymui. Matyti, kad savivaldybė reaguoja į gyventojų faktinį įsitraukimą e-priemonėmis, tačiau į jo nebuvimą tam tikromis priemonėmis nėra jokio atsakomojo žingsnio.

Atsižvelgimas į piliečių nuomonę. Kaip ir grįžtamasis ryšys, taip ir atsižvelgimas liudija priemonės veiksnumą ir naudingumą. Analizuojant tolesnį ankščiau minėtos peticijos svarstymo kelią, galima teigti, kad atsižvelgimo į gyventojų nuomonę nėra. Peticija buvo teigta dėl interpeliacijos Radviliškio r. savivaldybės mero pavaduotojui K. Auguliui dėl neteisėto tarnybinio transporto naudojimo.⁸⁷ Pirmiausia, prašymas įtraukti į artimiausio Tarybos posėdžio darbotvarkę nėra įgyvendintas. Taip pat nepateikta jokių svarstymų išvadų, dėl to nėra aiški peticijos baigtis. Taigi vertinant vienintelę peticiją, galima teigti, jog Radviliškio r. savivaldybės pareigūnų atsižvelgimas į gyventojų nuomonę, prašymus yra menkas e-įgalinimo lygmenyje.

E-priemonių mobiliosios versijos. Visomis Radviliškio r. savivaldybės teikiamomis e-priemonėmis galima pasinaudoti ir per mobilųjį telefoną, tačiau specialių programėlių e-priemonėms nėra sukurta.

Prisijungimas, norint pasinaudoti e-priemone. Norint pasinaudoti e-konsultavimo ar e-įgalinimo paslauga, prisijungti yra būtina. Tai yra reikalinga tokioms priemonėms, kaip e-peticija, e-skundas ar e-forumas. Prisijungiant pirmą kartą tai atliekama per elektroninius valdžios

⁸⁷ Radviliškio r. savivaldybė, e-peticija. <http://www.radviliskis.lt/lit/Gp-1-del-interpeliacijos-radviliskio-rajono-savivaldybes-mero-pavaduotojui-k-auguliui/6> [Žiūrėta 2017 04 28].

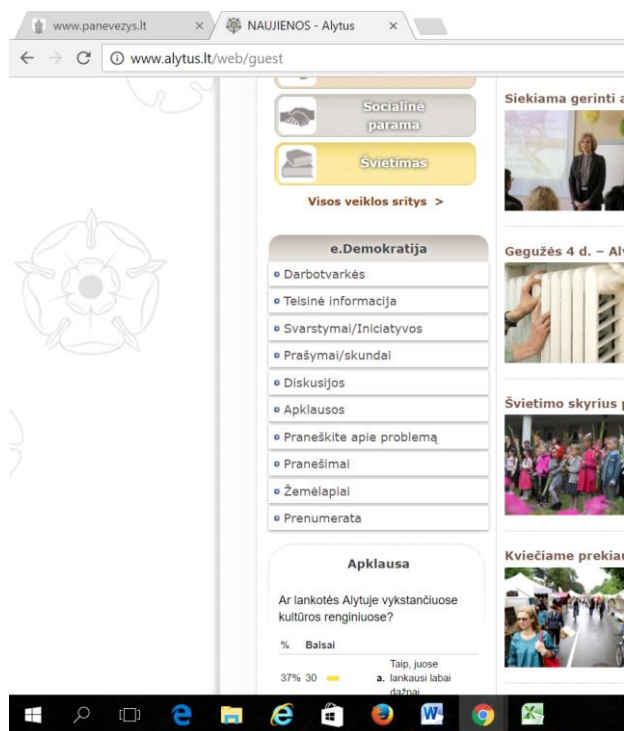
vartus. Matoma, kad e-konsultavimo ir e-įgalinimo priemonių prieinamumas yra apribotas prisijungimo prie sistemos būtinybe.

8.2. Alytaus m. savivaldybė

Alytaus m. savivaldybė savo svetainėje turi įsidiegusi platų spektrą e-dalyvavimo paslaugų, tokių kaip: vadovų darbotvarkės, teisinė informacija, e-iniciatyvos, e-skundai, e-diskusijos, e-apklausos, praneškite apie problemą, pranešimai, prenumerata, posėdžių darbotvarkė ir klausimai. Tik e-peticijos paslauga nėra teikiama šios savivaldybės svetainėje, bet apskritai e-priemonių, norint įsitraukti į vietos reikalus, yra gausu. Deja, susidomėjimas tarp gyventojų jomis yra mažas. Analizuojant e-konsultavimo lygmenį, vidutiniškai diskusijose yra po 1 pranešimą, pateikti 28 pranešimai apie problemas mieste. Aktyvumą apklausose yra vertinti sunku, kadangi jose dalyvauti galima ilgą laikotarpį (pvz., nuo 2 iki 4 metų), o tai neatskleidžia tikrojo dalyvavimo. Gyventojai neįsitraukia ir e-įgalinimo lygmenyje – pvz.: pateikta 0 iniciatyvų.

E-dalyvavimo priemonių pateikimas. Visos e-dalyvavimo paslaugos yra sujungtos į bendrą e-demokratijos skiltį. Ji pateikta kairiajame puslapio šone, skilties pavadinimas yra išskirtas paryškintu šriftu ir kitokios spalvos fonu (žr. 4 pav.). Dėl to skiltis su priemonėmis yra matoma ir nesunkiai randama.

4 paveikslėlis. E-priemonių pateikimas Alytaus m. savivaldybėje.

E-priemonių naudojimosi instrukcija. Nėra pateikiama jokių instrukcijų ir paaiškinimų nei apie pačias priemones, kaip jomis naudotis ir kam jos skirtos, nei kaip prisijungti prie portalo. Tik prie apklausų yra pateikiamas Vietos gyventojų apklausos tvarkos aprašas, kuriame yra taisyklės kaip organizuojamos apklausos, kokių tipų jos gali būti, jų rezultatų reikšmė. Taigi iš esmės gyventojas apsilankęs savivaldybės tinklalapyje ir siekiantis susisiekti ir pateikti savo nuomonę/siūlymą/problemą savivaldybės pareigūnams turi savarankiškai atsirinkti, kuri priemonė pagal paskirtį ir rezultatą jam yra tinkamiausia ir išsiaiškinti, kaip ją pasinaudoti.

Socialinių tinklų naudojimas (Facebook). Alytaus m. savivaldybė turi oficialų puslapį Facebook socialiniame tinkle, kuriame skelbia įvairiausias naujienas, miesto šventes, problemas, įvykius ir t.t. Kalbant apie e-dalyvavimo priemones, dažniausiai sutinkamos tarp naujienų socialiniame tinkle yra e-informavimą atspindinčios priemonės: posėdžių tiesioginės transliacijos (kvietimas jas stebėti) bei informacija apie priimtus sprendimus ar nutarimus. E-konsultavimo lygmenyje buvo pastebėtas kvietimas dalyvauti miesto judumo apklausoje.⁸⁸ Be to, savivaldybė Facebook paskyroje bei svetainės naujienose kviečia pranešti apie konkrečias problemas mieste, pvz.: duobes keliuose, tačiau siūloma kreiptis el.paštu, o praneškite problemą paslauga yra nereklamuojama.⁸⁹ Kalbant apie e-įgalinimą, paskyroje randami įvairūs kvietimai teikti siūlymus/iniciatyvas, pavyzdžiui, teikti siūlymą dėl garbės piliečio vardo kandidatūros arba kaip įrengti skverą seneliams. Bet vėlgi siūlymus kviečiama teikti el.paštu, bet nėra skatinama naudoti tam skirtų specialių e-priemonių.⁹⁰ Taigi komunikacija per socialinius tinklus yra dvejopa: yra bandoma skatinti gyventojus įsijungti į vietos reikalus, tačiau pamirštama priminti e-konsultavimo ir e-įgalinimo priemonių įvairovę, kuriomis jie tai gali padaryti, tik daugiau e-informavimo lygmens priemonės yra reklamuojamos.

⁸⁸ Alytaus m. savivaldybė, „Kuriamas darnaus judumo planas: Alytus – patogus dirbti, mokytis, auginti vaikus, pramogauti“, Alytus, 2017. http://www.alytus.lt/naujienos-top/-/asset_publisher/WmPJbf8RTFLG/content/kuriamas-darnaus-judumo-planas-alytus-%E2%80%93-patogus-dirbti-mokytis-auginti-vaikus-pramogauti?redirect=http%3A%2F%2Fwww.alytus.lt%2Fnaujienos-top%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_WmPJbf8RTFLG%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D2%26p_p_col_count%3D7 [Žiūrėta 2017 03 30].

⁸⁹ Alytaus m. savivaldybė, „Pavasariniai darbai įsibėgėja – tvarkomos gatvių duobės“, Alytus, 2017. http://www.alytus.lt/naujienos-top/-/asset_publisher/WmPJbf8RTFLG/content/pavasariniai-darbai-isibegėja-%E2%80%93-tvarkomos-gatviu-duobes?redirect=http%3A%2F%2Fwww.alytus.lt%2Fnaujienos-top%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_WmPJbf8RTFLG%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D3%26p_p_col_count%3D8 [Žiūrėta 2017 04 01].

⁹⁰ Alytaus m. savivaldybė, „Alytaus seneliams bus įrengtas skveras: kviečiame teikti projektinius pasiūlymus“, Alytus, 2017. http://www.alytus.lt/naujienos-top/-/asset_publisher/WmPJbf8RTFLG/content/alytaus-seneliams-bus-irengtas-skveras-kvieciame-teikti-projektinius-pasiulymus?redirect=http%3A%2F%2Fwww.alytus.lt%2Fnaujienos-top%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_WmPJbf8RTFLG%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D3%26p_p_col_count%3D8 [Žiūrėta 2017 04 01].

Grižtamasis ryšys iš savivaldybės pareigūnų/darbuotojų. Tiriant grįžtamąjį ryšį e-konsultavimo lygmenyje, matoma, jog jis yra įvairus tam tikrų priemonių atžvilgiu. Kalbant apie diskusijų gyvybingumą, galima teigti, kad trūksta matomo savivaldybės pareigūno dalyvavimo jose. Kadangi pastaraisiais metais diskusijos forumuose nevyko, bet savivaldybė nesiima jokių paskatinamųjų veiksmų, pavyzdžiui, nėra kuriamos naujos forumo temos, kurios būtų aktualios einamuoju laikotarpiu. Visai kita situacija yra su problemų mieste pranešimu. Kiekviena pateikta problema pereina tam tikras būsenas: ji yra užregistruojama -> sprendžiama -> išspręsta ar atmesta. Šiuo metu pirmoje stadijoje, t.y. užregistruotos yra dvi problemos, tačiau viena jų pateikta 2015m., kita šių metų gegužės mėn., todėl yra neištraukiamos į analizę. Sprendžiamų problemų žemėlapyje yra 5. Atmestų problemų žemėlapyje nėra iš viso. Tuo tarpu išspręstų problemų yra 23. Remiantis šių problemų išsprendimo laikotarpiais, galima konstatuoti, jog vidutiniškai problemą apytiksliai yra sprendžiama 74 dienas.⁹¹ Tai rodo, jog savivaldybė reaguoja į gyventojų susirūpinimą miestu, tačiau vidutinis problemos laikas yra gana ilgas. Analizuojant valdžios reakciją e-įgalinimo srityje, reikia pažymėti, jog per tiriamąjį laikotarpį pateiktų e-iniciatyvų skaičius yra 0, nors ankstesniais metais, pavyzdžiui, 2015 m. buvo pateiktos 2 iniciatyvos. Apžvelgus minėtas iniciatyvas, matyti, kad nėra grįžtamojo ryšio, į kurį įeina iniciatyvos registravimas, padėkojimas už skleidžiamas idėjas ir bandymą padėti, galiausiai pačios iniciatyvos svarstymas. Apibendrinant, savivaldybės grįžtamasis ryšys yra nevienalytis: e-įgalinimo lygmenyje jis nevyksta, o e-konsultavime vienoms e-priemonėms teikiamas didesnis dėmesys nei kitoms.

Atsižvelgimas į piliečių nuomonę. E-konsultavimo lygmenyje atsižvelgimas į tam tikrus piliečių svarstymus, nuomonę tikrai užima ilgą laiko tarpą, pavyzdžiui, kaip rodo diskusija dėl čiuožyklos mieste, nuo pirminės idėjos forume praėjo apie ketveri metai, kol buvo įgyvendinta realybėje, t.y. įkurta čiuožykla mieste. Kaip jau minėta analizuojant reakciją į problemų pareiškimą, atsižvelgimas į pateiktas problemas ir jų sprendimas yra aukštos kokybės. Išsprendus problemą yra pateikiamas atsakymas problemos teikėjui, o pati problema likviduojama. Tai galima įrodyti tokiais pateiktų problemų pavyzdžiais: 1) gyventojas pranešė, jog netinkamai veikia LED apšvietimas ant posūkio, savivaldybė sureagavo ir išsprendė problemą šviestuvą pakeisdama nauju; 2) alytiškis pasiūlė rezervuotoje automobilių stovėjimo vietoje pakabinti lentelę su galiojimo laiku, kad savivaldybės darbuotojams baigus darbą, aikštele galėtų naudotis kiti gyventojai. Saugaus eismo komisija pritarė šiam pasiūlymui ir ženklai buvo sudėti. Tik verta paminėti, jog vidutinis problemų sprendimo laikas yra apie 74 dienas, vis dėl to, tai nėra trumpas laiko tarpas. Analizuojant kaip e-

⁹¹ Alytaus m. savivaldybė, Praneškite apie problemą. <http://www.alytus.lt/praneskite-apie-problema> [Žiūrėta 2017 03 03].

įgalinimo lygmenyje valdžia atsižvelgia į piliečių iniciatyvinę veiklą, žiūrint į pasiūlymų įgyvendinimą realybėje, galima teigti, kad jis beveik nevyksta, o iniciatyvos neduoda jokių apčiuopiamų rezultatų. Pavyzdžiui, iniciatyva dėl dviračių nuomos punktų mieste, pateikta 2015 m. pradžioje, yra svarstoma tik šiais metais rengiant miesto judumo planą, t.y. klausiama gyventojų apklausoje ar jiems tai yra reikalinga. Kalbant apie kitą e-iniciatyvą – vaikų žaidimų aikštes, tik dabar pagal 2016 m. savivaldybės veiklos ataskaitą matyti, kad yra įrengta daugiau žaidimų vietų vaikams.⁹² Matoma, kad įvyktų tam tikri pokyčiai ir gyventojų siūlymas būtų išgirstas reikia nemažai laiko (net kelerių metų). Kaip ir reagavimas, taip ir atsižvelgimas yra beveik nevyksta e-įgalinimo lygmenyje, o e-konsultavime jis yra vidutinis, kadangi vienoms priemonėms dėmesys yra skiriamas, o kitoms (pvz.: e-forumai) nėra.

E-priemonių mobiliosios versijos. Alytaus m. savivaldybės siūlomomis e-priemonėmis galima pasinaudoti ir per mobiliąjį telefoną, tačiau specialių mobiliųjų programėlių ar versijų tam sukurta nėra.

Prisijungimas, norint pasinaudoti e-priemone. Prisijungimas prie portalo yra reikalingas tam tikroms priemonėms. Norint dalyvauti e-įgalinimo lygmenyje (pvz., pateikti iniciatyvą) būtina prisijungti per Elektroninius valdžios vartus. E-konsultavime taip pat egzistuoja prisijungimo būtinybė – diskusijoms – reikalinga registracija portale per įrankį Prisijungti, o registracija per Elektroninius valdžios vartus nebūtina; siekiant pranešti problemą ar komentuoti reikia prisijungti svetainėje. Tačiau apklausų priemonė yra laisva visiems vartotojams, nebent savivaldybė specialiai pažymi ir išskiria kam ji skirta. Kaip matoma, didžiosios dalies e-priemonių naudojimui tiek e-konsultavimo, tiek e-įgalinimo lygmenyje yra reikalinga vartotojo identifikacija ir prisijungimas prie sistemos, kas mažina jos prieinamumą ir naudojimo patogumą.

9. Savivaldybių (atvejų) analizės palyginimas ir apibendrinimas

7 lentelė. Kaip veikia instituciniai veiksniai analizuojamose savivaldybėse e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse?

⁹² Alytaus m. savivaldybė, „2016 Alytaus miesto savivaldybės mero ir tarybos veiklos ataskaita“, Alytus, 2017. <http://www.alytus.lt/documents/10180/17347598/GALUTINE%20ATASKAITA.pdf> [Žiūrėta 2017 04 27].

	Vilniaus m. sav.	Panevėžio m. sav.	Radviliškio r. sav.	Alytaus m. sav.
1. E-konsultavimas 2. E-įgalinimas ⁹³				
E-priemonių pateikimas	1 ir 2 E-priemonės matomos ir lengvai randamos, visos sujungtos į bendrą sistemą	1 ir 2 E-priemonės matomos ir lengvai randamos, visos sujungtos į bendrą sistemą	1 ir 2 E-priemonės sujungtos į bendrą sistemą, tačiau jų išdėstymas apačioje lemia prastesnį matomumą	1 ir 2 E-priemonės matomos ir lengvai randamos, visos sujungtos į bendrą sistemą
E-priemonių naudojimosi Instrukcija	1 ir 2 Išsami instrukcija	1 ir 2 Instrukcijos nėra, tik e-priemonių pateikimo forma	1 ir 2 Išsami instrukcija	1. Nėra jokios instrukcijos ar paaiškinimų 2. Kai kurioms priemonėms (e-peticija) yra paaiškinimai
Socialinių tinklų naudojimas	Vyksta komunikacija per soc. tinklus apie e-priemonės	Vyksta komunikacija per soc. tinklus apie e-priemonės	Labai silpna komunikacija per soc. tinklus apie e-priemonės	Skatinama ištraukti į vietos reikalus, bet per kokius kanalus nereklamuojama
Grįžtamasis ryšys/reakcija	1 ir 2 Stiprus grįžtamasis ryšys abejose e-dalyvavimo lygmenyse	1 ir 2 Stiprus grįžtamasis ryšys abejose e-dalyvavimo lygmenyse	1. Nėra grįžtamojo ryšio 2. Yra grįžtamasis ryšys (remiamasi vienu pvz.)	1. Vidutinis grįžtamasis ryšys (vienų priemonių panaudojimui vyksta, o kitų ne) 2. Nėra grįžtamojo

⁹³ Analizuoti du e-dalyvavimo lygmenys savivaldybėse, jie lentelėje išskirti skaičiais 1 arba 2. Jei 1 – e-konsultavimo lygmuo vertinamas, jei 2 – kalbama apie e-įgalinimo lygmens vertinimą. Išskyrus n. kintamasis – komunikacija per soc. tinklus yra vertinama bendram e-dalyvavimui.

				ryšio
Realus atsižvelgimas	1 ir 2 Priimant sprendimus yra atsižvelgiama į gyventojų nuomonę abejose e- dalyvavimo lygmenyse	1 ir 2 Priimant sprendimus yra atsižvelgiama į gyventojų nuomonę abejose e-dalyvavimo lygmenyse	1 ir 2 Realaus atsižvelgimo nėra abejose e- dalyvavimo lygmenyse	1. Iš dalies atsižvelgiamas e- konsultavimo lygmenyje (pvz.: e-problemos) 2. E-įgalinimo lygmenyje realaus atsižvelgimo nėra
E-priemonių mobiliųjų versijos	1. Galima naudotis mobiliuoju telefonu, yra ir speciali mobilioji programėlė e- problemų registravimui 2. Galima naudotis mobiliuoju telefonu	1 ir 2 Yra mobilioji versija	1 ir 2 Galima naudotis mobiliuoju telefonu, bet specialių mobiliųjų versijų nėra	1 ir 2 Galima naudotis mobiliuoju telefonu, bet specialių mobiliųjų versijų nėra
Prisijungimo sudėtingumas	1. Registracija ir prisijungimas būtinai, išskyrus naudojantis e- apklausa 2. Registracija ir prisijungimas	1 ir 2 Prieiga nevienalytė – vienoms priemonėms prisijungimo nereikia, kitoms jis yra būtinas	1 ir 2 Registracija ir prisijungimas būtinai	1 ir 2 Registracija ir prisijungimas būtinai

	būtinai, išskyrus naudojantis e- apklausa			
--	--	--	--	--

Iš gautos duomenų lentelės matyti, kaip tam tikroje savivaldybėje pasireiškia instituciniai veiksniai. Pažangiose savivaldybėse, kurios pasižymi aukštu gyventojų įsitraukimu e-dalyvavimo priemonėmis, beveik visais atvejais tiek e-konsultavimo, tiek e-įgalinimo lygmenyje instituciniai veiksniai veikia teigiamai – jų įvertinimas yra aukšto lygio. Priešingai yra nepažangiose savivaldybėse, kurios išsiskiria menku aktyvumu e-dalyvavimo lygmenyse, nepriklausomų kintamųjų įvertis yra įvairesnis – varijuoja tarp žemo, vidutinio ir aukšto lygių.

Kalbant apie konkrečius nepriklausomus kintamuosius, matoma, kad e-konsultavimo bei e-įgalinimo priemonių pateikimas yra įvertintas tiek pirmūnėse, tiek autsaiderėse savivaldybėse beveik vienodai, t.y. e-priemonės svetainėje yra matomos ir lengvai randamos, sujungtos į bendrą e-dalyvavimo priemonių sistemą. Vadinasi, e-priemonių pateikimas neturi įtakos gyventojų įsitraukimo lygiui elektroniniu būdu.

Kitas kintamasis – e-priemonių naudojimosi instrukcija – yra pateikta išsami vienoje iš dviejų savivaldybių, tiek pažangiųjų, tiek nepažangiųjų tarpe. Tai reiškia, kad tiriamose savivaldybėse tai, kad ar yra pateikti paaiškinimai, ar ne, kaip naudotis ir kam skirtos abiejų e-dalyvavimo lygmenų priemonės, nelemia didesnio ar mažesnio piliečių elektroninio dalyvavimo.

Dar vienas kintamasis – socialinių tinklų (Facebook) naudojimas, viešinant naujienas susijusias su e-dalyvavimu, e-priemonėmis. Lyginant pažangias (Vilniaus m., Panevėžio m.) ir nepažangias (Radviliškio r., Alytaus m.) savivaldybes, pastebimas skirtingas socialiniuose tinkluose naujienų, susijusių su įsitraukimu e-priemonėmis, gyvybingumas. Vilniaus m. ir Panevėžio m. savivaldybių paskyrose vyksta stipri komunikacija apie elektroninių priemonių naudojimą – viešinamas platus spektras e-priemonių. Kita situacija Radviliškio r. bei Alytaus m. savivaldybių paskyrose – komunikacija apie e-priemones yra gana silpna, apimanti daugiau tik e-informavimo lygmens priemones ir nėra viešinami kitų lygmenų kanalai kaip įsitraukti elektroniniu būdu, nors kviečiama apskritai dalyvauti. Dėl to, soc. tinklų naudojimą e-priemonių viešinimui, galima laikyti kaip viena iš priežasčių, paskatinančių didesnę gyventojų įsitraukimą elektronine forma.

Panaši situacija yra su grįžtamuju ryšiu. Tose savivaldybėse, kuriose yra stiprus grįžtamasis ryšys iš savivaldybės valdžios, pasireiškia aukštas gyventojų e-įsitraukimas e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse. Kita vertus, tose savivaldybėse, kuriose grįžtamasis ryšys

yra silpnas arba vidutinio lygio, pasižymi žemu gyventojų e-dalyvavimu. Taigi, galima teigti, jog grįžtamojo ryšio stiprumas iš dalies veikia piliečių įsitraukimo lygį e-priemonėmis savivaldybėje.

Kaip minėta anksčiau po valdžios reakcijos, yra svarbu kokių veiksmų imamasi, t.y. atsižvelgiama ar ne į gyventojų nuomonę/siūlymus/prašymus ir pan. Pagal atliktą atvejų analizę, matyti, kad savivaldybėse, kuriose valdžios pareigūnai stengiasi atsižvelgti į gyventojų nuomonę priimant sprendimus, yra aukštesnis piliečių e-dalyvavimas. Tačiau savivaldybėse, kuriose, matyti, jog realaus atsižvelgimo nėra arba atsižvelgiama tik į kažkurią e-dalyvavimo lygmens priemonę, e-dalyvavimas beveik nevyksta. Vadinasi, kaip praktikoje savivaldybės valdžia panaudoja ir įgyvendina gyventojų siūlymus turi įtakos tolesniam gyventojų įsitraukimo lygiui per e-priemones. Apskritai, atsižvelgimas parodo naudojimosi e-priemone naudingumą ir efektyvumą, t.y., jog piliečio elektroninis veiksmas nėra bevaisis, bet atvirkščiai, duodantis rezultatų.

Technologiniams sprendimams priklausantis kintamasis – e-priemonių mobiliosios versijos, t.y. vertinamas e-priemonių prieinamumas įvairiais kanalais (kompiuteriu, mobiliuoju telefonu). Iš savivaldybių analizės matoma, kad visose nagrinėjamose savivaldybėse e-priemonės galima pasiekti ir kompiuteriu, ir mobiliuoju telefonu. Tačiau viena iš pažangių savivaldybių – Panevėžio m. – turi specialią versiją mobiliesiems telefonams. Vilniaus m. savivaldybė turi unikalią mobiliąją programėlę „Tvarkau Vilnių“ išskirtinai e-problemų mieste registravimui ir navigacinę priemonę „Waze“, taip pat skirtą žymėti problemas. Būtent analizuojant šios konkrečios priemonės panaudojimą savivaldybėse, matyti, kad tiek lyderėse, tiek atsiliekančiose savivaldybėse anksčiau minėti veiksniai grįžtamasis ryšys ir atsižvelgimas yra aukšto lygio. Tačiau užregistruotų e-problemų skaičius žymiai skiriasi tarp šių savivaldybių. Įtraukiant mobiliųjų versijų kintamąjį, matyti, kad galimybė užregistruoti problemą per tam skirtą mobiliąją programėlę padidina gyventojų aktyvumą šia priemone. Beje, būtent gana didelis užregistruotų problemų skaičius Vilniaus m. savivaldybėje ir yra naudojantis šia išmaniaja programėle. Vadinasi, priemonės prieinamumas per skirtingus kanalus, šiuo atžvilgiu e-problemų registravimo programėlė, lemia didesnę dalyvavimo intensyvumą šia konkrečia priemone.

Aptariant paskutinį kintamąjį prisijungimo būtinybę, norint pasinaudoti e-priemonėmis, matyti, kad daugumoje tirtų savivaldybių registracija ir prisijungimas prie sistemos yra būtinas. Truputį lasivesnė prieiga prie e-priemonių yra tik pažangioje Panevėžio m. sav. Galima teigti, jog prisijungimo būtinybė ir vartotojo identifikacija neveikia gyventojų įsitraukimo elektroniniu būdu lygio e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse.

Apibendrinant, galima daryti išvadas, pagal ištirtų savivaldybių duomenis, jog gyventojų įsitraukimui, naudojantis e-dalyvavimo priemonėmis, turi įtakos soc. tinklų naudojimas e-priemonių viešinimui, grįžtamasis ryšys iš valdžios bei pareigūnų atsižvelgimas į gyventojų nuomonę priimant sprendimus. Kalbant apie e-priemonių mobiliųjų versijų veiksnį, jis yra reikšmingas kalbant išskirtinai apie e-problemos mieste priemonę.

Išvados

Apibendrinant, svarbu pažymėti, jog esminė bakalauro darbo tema – elektroninis dalyvavimas Lietuvoje. Svarbiausias šio darbo tikslas buvo žvelgiant iš institucinės perspektyvos atskleisti svarbiausias priežastis, kurios paaikšina gyventojų įsitraukimo lygį į viešuosius reikalus e-dalyvavimo priemonėmis Lietuvos savivaldybėse. Siekiant įgyvendinti šį tikslą buvo atliekama lyginamoji atrinktų savivaldybių (Vilniaus m., Panevėžio m., Radviliškio r. bei Alytaus m.) analizė.

Taigi, pirmiausia, siekiant suvokti, kokie faktoriai apskritai turi įtakos piliečių e-įsitraukimui buvo atliekama teorinių požiūrių analizė. Remiantis teorinėmis išvalgomis (naujuoju institucionalizmu), nustatyta, kad piliečių įsitraukimą į viešuosius reikalus elektroniniu būdu galima aiškinti dviem aspektais: motyvacija ir galimybe. Pirmasis priklauso nuo individo ir jo žmogiškųjų išteklių, antrasis – nuo pačių institucijų teikiamų galimybių, jų suinteresuotumo, instrumentų naudojimo bei bendravimo su piliečiais. Kadangi institucijų suteikiama galimybė, šiuo atveju savivaldybių įsidiegtos e-dalyvavimo paslaugos, jų valdymas bei viešinimas yra pirminė sąlyga, norint, kad piliečiai dalyvautų e-forma, vadinasi tai yra atraminis priežasčių blokas, kuris gali paveikti piliečių e-įsitraukimą į viešuosius reikalus.

Pereinant prie empirinės darbo dalies, verta pabrėžti, kad atlikto tyrimo metu buvo surinktas išsamus duomenų rinkinys iš visų Lietuvos savivaldybių oficialių svetainių, kuris atskleidė kiek ir kokių e-priemonių yra įsidiegusi kiekviena savivaldybė. Tai leido įvertinti e-priemonių pasiūlos lygį visose savivaldybėse.. Remiantis šiais duomenimis, galima daryti išvadą, jog nepaisant skirtos ES paramos, bendra situacija Lietuvos savivaldybėse e-dalyvavimo paslaugų atžvilgiu yra vidutinio lygio. Kalbant konkrečiau, e-informavimo lygmenyje kiekvieną priemonę (posėdžių transliacija, posėdžių klausimai ir darbotvarkė, vadovų darbotvarkės, teisinė informacija, individualus konsultavimas, individualūs posėdžių balsavimai ir priimti sprendimai) turi virš 50 savivaldybių, e-konsultavimo priemonių plėtros lygis yra mažesnis: priemonę (e-apklausos, e-forumas, e-problemų žemėlapis) turi pusė arba mažiau savivaldybių, išskyrus e-skundo priemonę turi 58 savivaldybės, labai mažas skaičius savivaldybių siūlo e-įgalinimo paslaugas (e-peticija ir e-iniciatyva). Tai rodo savivaldybių teikiamų e-dalyvavimo galimybių ribotumą. Be to, konkrečių

priemonių didesnis paplitimas (pvz.: individualaus e-konsultavimo ar e-skundų) rodo siaurą savivaldybės požiūrį į gyventojų įsitraukimą sprendimų priėmimo procese. Kadangi minėtos e-priemonės yra labiau nukreiptos į asmeninių gyventojų problemų sprendimą, o ne į viešųjų reikalų nagrinėjimą. Tai rodo, atotrūkį tarp valdžios ir gyventojų, nes pastarieji tiesiog yra paslaugų vartotojai. Skatinama ir siūloma keisti tokį savivaldybių požiūrį į gyventojus ir juos matyti kaip savo partnerius (būtent partnerystės santykis pabrėžiamas teorinėse įžvalgose) bei suteikti kuo daugiau galimybių praktiškai įsijungti į vietos reikalus.

Taip pat tyrimo metu buvo surinkti viešai prieinami kiekybiniai duomenys, kurie parodo, kiek gyventojų pasinaudojo kiekviena e-priemone visose savivaldybėse. Iš atliktos e-dalyvavimo priemonių naudojimosi analizės, matyti, kad situacija Lietuvos savivaldybėse yra gana prasta, nes e-dalyvavimo lygis yra žemas, kai kuriose savivaldybėse e-dalyvavimas išvis nevyksta, o tik keletas savivaldybių išsiskiria intensyvesniu gyventojų e-priemonių panaudojimu. Deja, tai parodo, jog gyventojams e-dalyvavimo priemonės yra vis dar neatrasta pilietinio įsitraukimo į viešuosius reikalus galimybė.

Pagal surinktus duomenis, kurie nurodo e-dalyvavimo paslaugų pasiūlą, atrinkta 21 savivaldybė, kurios pirmauja pagal e-dalyvavimo plėtrą. Iš šių atrinktos kelios pažangiausios savivaldybės, išsiskiriančios aktyvesniu e-dalyvavimu lygiu e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse – Vilniaus m. ir Panevėžio m. bei tos, kuriose yra žemas aktyvumo lygis – Radviliškio r. bei Alytaus m. Svarbu pabrėžti, jog atlikus šių savivaldybių lyginamąją analizę paaiškėjo, kad tokių veiksnių, kaip e-priemonių pateikimas, naudojimosi instrukcija bei prisijungimas prie sistemos neturi didesnės įtakos piliečių įsitraukimo aktyvumui e-dalyvavimo priemonėmis nei e-konsultavimo, nei e-įgalinimo lygmenyje. Žinoma, yra rekomenduojama pateikti paaiškinimus, kaip naudotis e-dalyvavimo sistema ir pageidautinas aiškus e-priemonių pateikimas, nes tai užtikrina sklandesnį darbą su e-dalyvavimo priemonėmis.

Kita vertus, galima pasidžiaugti, jog analizės metu, atskleista, kad didžiausią įtaką piliečių įsitraukimui į viešuosius reikalus elektroniniu būdu daro grįžtamasis ryšys bei valdžios atsižvelgimas į gyventojų nuomonę, išreikštą elektronine forma. Tai rodo, kad piliečiams iš esmės yra svarbus jų veiksmo efektyvumas ir naudingumas, kaip ir teigia racionalaus pasirinkimo teorija. Žinodamas, jog įsitraukimas e-priemonėmis iššauks valdžios pareigūnų reakciją ir galiausiai, toks veiksmas duos tam tikrą rezultatą, tuomet pilietis jaus paskatą dažniau ir aktyviau naudotis e-dalyvavimo priemonėmis. Tai pagrindžia ir užsienio tyrimuose, pastebėtą tendenciją, kad atsakomojo ryšio kokybė dažnai skatina piliečius pasilikti ilgiau bei dažniau dalyvauti elektroninėje

erdvėje.⁹⁴ Taip pat tam tikrą įtaką piliečių įsitraukimui į viešuosius reikalus elektroninėje erdvėje turi savivaldybių komunikacija apie e-dalyvavimo galimybes per socialinius tinklus. Kuo daugiau priemonė yra matoma per visuomenėje populiarius kanalus (soc. tinklai), tuo jos žinomumas tarp visuomenės padidės, ir galimybė, jog ją pasinaudos taip pat išaugs. Tai papildo užsienio tyrimų rezultatus, jog apskritai socialiniai tinklai turi įtakos pilietiniam įsitraukimui elektroninėje erdvėje.

Sugrįžtant prie darbo problemos, nors ir elektroninio dalyvavimo sistema su teikiamomis e-dalyvavimo paslaugomis yra įgyvendinama Lietuvoje, tačiau matoma, kad pažanga nėra vienalytė ir kai kurios savivaldybės vis dar yra atsiliekančios pagal e-dalyvavimo paslaugų sistemos plėtrą. Tuo tarpu net ir tose savivaldybėse, kurios yra pažangios pagal e-dalyvavimo paslaugų įgyvendinimą piliečiai nėra linkę jomis naudotis ir taip efektyviau dalyvauti viešuosiuose reikaluose. Pagal tyrimo rezultatus pastebėta, kad žvelgiant iš institucinės pusės, tam įtakos turi komunikacija apie e-dalyvavimo galimybes per soc. tinklus, valdžios reakcija į piliečių e-dalyvavimą bei jo naudingumo ir efektyvumo lygis.

Remiantis tyrimo rezultatais yra teikiamos šios rekomendacijos ir siūlymai:

- Siekiant aktyvesnio gyventojų įsitraukimo į viešuosius reikalus e-dalyvavimo priemonėmis, atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, rekomenduojama savivaldybėms, kuo intensyviau bendrauti su visuomene aktyviau informuoti ją apie e-dalyvavimo galimybes ir naudą. Tai daryti skatinama per socialinius tinklus, kurie yra populiari komunikacijos forma, taip pat savo internetinėse svetainėse. Tokiu būdu e-dalyvavimo paslaugos yra matomos viešojoje erdvėje, o atskleidžiant jų galimybes ir naudingumą pritraukiami piliečiai pasinaudoti jomis.
- Taip pat, savivaldybėms ypatingai siūloma gerinti grįžtamojo ryšio kokybę, t.y. visada reaguoti į piliečių veiksmus elektroninėje erdvėje. Be to, didinant grįžtamąjį ryšį siūloma rengti tam tikras kasmetines ataskaitas susijusias su e-dalyvavimu. Jose pateikti kaip konkrečiai valdžia reaguoja į piliečių įsitraukimą e-formomis, į kokius siūlymus/prašymus buvo atsižvelgiama. Tokiu būdu didinti skaidrumą ir atvirumą, parodyti visuomenei, kad jų įsitraukimas e-formomis yra girdimas ir vertinamas. Galiausiai, kalbant apie įsiklausymą į gyventojų nuomonę, neatsižvelgiant į ją pateikti rimtą argumentaciją, kodėl taip yra, dėl ko gyventojų pasiūlymas negali būti įgyvendintas. Taip būtų stiprinamas abipusis ryšys tarp piliečių ir valdžios.

Tolesni ateities tyrimai šia tematika galėtų būti:

⁹⁴ Lee, 2045-2048.

- Kokybiniai tyrimai, besiremiantys gyventojų apklausomis ar interviu, aiškinantys gyventojų poziciją bei požiūrį į e-dalyvavimo paslaugų svarbą, klausiantys nuomonės, kas paskatintų gyventojus įsitraukti į vietos reikalus naudojantis elektroninėmis priemonėmis, atsižvelgiant į jų pilietines vertybes, susidomėjimo politika lygį, pasitikėjimą valdžios institucijomis ir pan. Tai papildytų šį tyrimą ir atskleistų žmogiškuosius veiksnius, kurie lemia e-įsitraukimą.
- Analizės metu, aptikus, jog e-dalyvavimo plėtra yra nevienalytė visose savivaldybėse, yra siūloma tirti skirtingą e-dalyvavimo priemonių įdiegimo lygį savivaldybėse, siekiant suvokti veiksnius, kas lėmė tokią situaciją, atliekant kiekybinę duomenų analizę.

Galiausiai, verta akcentuoti, jog remiantis ankščiau pateiktomis analizės išvadomis, tiek teoriniu, tiek empiriniu turiniu šis darbas prisideda prie aiškesnio e-dalyvavimo reiškinių ir jo lygį aiškinančių priežasčių suvokimo bei e-dalyvavimo situacijos Lietuvoje įvertinimo. Be to, tikimasi, jog tyrimo metu surinkti duomenys, kurie nurodo e-dalyvavimo pasiūlos ir paklausos lygį savivaldybėse, bus vertingi kitiems tyrėjams ir panaudoti tolesniuose tyrimuose. Taip pat tikimasi, jog suteiktos rekomendacijos padės savivaldybėms spręsti menką piliečių e-įsitraukimą.

Priedai

1 priedas. Savivaldybių oficialios internetinės svetainės

1. Akmenės r. <http://www.akmene.lt/>
2. Alytaus m. <http://www.alytus.lt/>
3. Alytaus r. <http://www.arsa.lt/>
4. Anykščių r. <http://www.anyksčiai.lt/>
5. Birštono <http://birstonas.lt/>
6. Biržų r. <http://www.birzai.lt/>
7. Druskininkų <https://www.druskininkai.lt/>
8. Elektrėnų <http://www.elektrenai.lt/>
9. Ignalinos r. <http://ignalina.lt/>
10. Jonavos r. <http://www.jonava.lt/>
11. Joniškio r. <http://www.joniskis.lt/>
12. Jurbarko r. <https://www.jurbarkas.lt/>
13. Kaišiadorių r. <http://www.kaisiadorys.lt/>
14. Kalvarijos <http://kalvarija.lt/>
15. Kauno m. <http://www.kaunas.lt/>
16. Kauno r. <http://www.krs.lt/>
17. Kazlų Rūdos <http://www.kazluruda.lt/>
18. Kelmės r. <http://www.kelme.lt/>
19. Kėdainių r. <http://www.kedainiai.lt/>
20. Klaipėdos m. <https://www.klaipeda.lt/>
21. Klaipėdos r. <https://www.klaipedos-r.lt/>
22. Kretingos r. <https://www.kretinga.lt/>
23. Kupiškio r. <http://www.kupiskis.lt/>
24. Lazdijų r. <https://www.lazdijai.lt/>
25. Marijampolės <http://www.marijampole.lt/>
26. Mažeikių r. <http://www.mazeikiai.lt/>
27. Molėtų r. <https://www.moletai.lt/>
28. Neringos <http://www.neringa.lt/>
29. Pagėgių <http://www.pagegiai.lt/>
30. Pakruojo r. <http://www.pakruojis.lt/>
31. Palangos m. <http://www.palanga.lt/>

32. Panevėžio m. <http://www.panevezys.lt/>
33. Panevėžio r. <http://www.panrs.lt/>
34. Pasvalio r. <http://www.pasvalys.lt/lt>
35. Plungės r. <http://www.plunge.lt/>
36. Prienų r. <http://www.prienai.lt/>
37. Radviliškio r. <http://www.radviliskis.lt/>
38. Raseinių r. <http://www.raseiniai.lt/>
39. Rietavo <http://www.rietavas.lt/>
40. Rokiškio r. <http://www.rokiskis.lt/>
41. Skuodo r. <http://www.skuodas.lt/>
42. Šakių r. <http://www.sakiai.lt/>
43. Šalčininkų r. <http://salcininkai.lt/>
44. Šiaulių m. <http://www.siauliai.lt/>
45. Šiaulių r. <http://www.siauliuraj.lt/>
46. Šilalės r. <http://www.silale.lt/>
47. Šilutės r. <https://www.silute.lt/>
48. Širvintų r. <http://www.sirvintos.lt/lt>
49. Švenčionių r. <http://www.svencionys.lt/>
50. Tauragės r. <http://www.taurage.lt/>
51. Telšių r. <http://www.telsiai.lt/>
52. Trakų r. <http://www.trakai.lt/>
53. Ukmergės r. <http://www.ukmerge.lt/>
54. Utenos r. <http://www.utena.lt/>
55. Varėnos r. <http://www.varena.lt/>
56. Vilkaviškio r. <http://www.vilkaviskis.lt/>
57. Vilniaus m. <http://www.vilnius.lt/>
58. Vilniaus r. <https://www.vrsa.lt/>
59. Visagino m. <http://www.visaginas.lt/>
60. Zarasų r. <http://www.zarasai.lt/>

2 priedas. E-dalyvavimo priemonių įsidiegimas Lietuvos savivaldybėse⁹⁵

	Posėdžių transliacija	Teisės aktų paieška	Vadovų darbotvarkės	Posėdžių darbotvarkės ir klausimai	Individualūs posėdžių balsavimai ir priimti sprendimai	E-	E-apklausa	E-forumas	E-skundas	E-problemų žemėlapis	E-peticija	E-iniciatyva/siūlymas
Akmenės r.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
Alytaus m.	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-	+
Alytaus r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	-
Anykščių r.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-
Birštono	-	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	-
Biržų r.	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
Druskininkų	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Elektrėnų	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Ignalinos r.	+	+	+	-	-	+	+	-	+	-	-	-
Jonavos r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
Joniškio r.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
Jurbarko r.	-	+	+	+	+	+	-	+	-	-	+	-
Kaišiadorių r.	+	+	-	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Kalvarijos	+	+	-	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Kauno m.	+	+	+	+	-	+	-	-	+	-	-	-
Kauno r.	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
Kazlų Rūdos	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-
Kelmės r.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
Kėdainių r.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	+	+
Klaipėdos m.	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-
Klaipėdos r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Kretingos r.	+	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-
Kupiškio r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+
Lazdijų r.	+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Marijampolės	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-
Mažeikių r.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Molėtų r.	+	+	+	+	-	+	+	+	+	-	-	-
Neringos	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Pagėgių	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Pakruojo r.	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	-
Palangos	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	-	-

⁹⁵ Ženklas „+“: savivaldybė savo svetainėje turi e-dalyvavimo priemonę; ženklas „-“: savivaldybė savo svetainėje neturi e-dalyvavimo priemonės. Visa informacija surinkta iš savivaldybių internetinių svetainių. Pilka spalva paryškinta, kurių e-priemonių neturi savivaldybės.

m.												
Panevėžio m.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Panevėžio r.	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+
Pasvalio r.	+	+	+	+	+	-	+	-	+	-	-	-
Plungės r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Prienų r.	+	+	+	+	-	+	-	-	+	-	-	-
Radviliškio r.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
Raseinių r.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Rietavo	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Rokiškio r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Skuodo r.	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	-	-
Šakių r.	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-
Šalčininkų r.	+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Šiaulių m.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
Šiaulių r.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-
Šilalės r.	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Šilutės r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Širvintų r.	+	+	+	+	-	-	+	-	+	-	+	+
Švenčionių r.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Tauragės r.	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Telšių r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Trakų r.	+	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-	-
Ukmergės r.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-
Utenos r.	+	+	+	+	+	-	+	-	+	-	-	-
Varėnos r.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-
Vilkaviškio r.	+	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Vilniaus m.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
Vilniaus r.	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
Visagino m.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-
Zarasų r.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-

3 priedas. Įsidiemtų e-priemonių skaičius savivaldybėse⁹⁶

Savivaldybė	Bendras įsidiemtų e-priemonių skaičius	E-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenims priklausančių įsidiemtų e-
-------------	--	--

⁹⁶ Pilkai pažymėti langeliai nurodo savivaldybes, kurios pasižymi dideliu įsidiemtų e-priemonių skaičiumi.

		priemonių skaičius
Akmenės r.	10	4
Alytaus m.	9	5
Alytaus r.	9	3
Anykščių r.	9	3
Birštono	4	1
Biržų r.	6	1
Druskininkų	7	1
Elektrėnų	8	2
Ignalinos r.	6	2
Jonavos r.	11	5
Joniškio r.	10	4
Jurbarko r.	7	2
Kaišiadorių r.	7	2
Kalvarijos	7	2
Kauno m.	6	1
Kauno r.	6	1
Kazlų Rūdos	9	3
Kelmės r.	10	4
Kėdainių r.	9	3
Klaipėdos m.	9	3
Klaipėdos r.	8	2
Kretingos r.	5	2
Kupiškio r.	10	4
Lazdijų r.	6	1
Marijampolės	9	3
Mažeikių r.	7	1
Molėtų r.	8	3
Neringos	7	1
Pagėgių	7	2
Pakruojo r.	9	3
Palangos m.	8	3
Panevėžio m.	12	6
Panevėžio r.	10	5
Pasvalio r.	7	2
Plungės r.	8	2
Prienų r.	6	1
Radviliškio r.	10	4
Raseinių r.	7	1
Rietavo	7	1
Rokiškio r.	8	2
Skuodo r.	7	2
Šakių r.	6	1
Šalčininkų r.	6	1
Šiaulių m.	10	4
Šiaulių r.	10	4
Šilalės r.	7	2
Šilutės r.	8	2

Širvintų r.	8	3
Švenčionių r.	7	1
Tauragės r.	7	2
Telšių r.	8	2
Trakų r.	5	1
Ukmergės r.	9	3
Utenos r.	7	2
Varėnos r.	9	3
Vilkaviškio r.	6	1
Vilniaus m.	11	5
Vilniaus r.	7	1
Visagino m.	8	2
Zarasų r.	8	2

4 priedas. Gyventojų naudojimosi aktyvumas e-dalyvavimo priemonėmis savivaldybėse⁹⁷

	E-konsultavimas	E-apklausa (duomenys iš publikuojamų rezultatų)	E-forumas	E-problemų žemėlapis	E-peticija	E-iniciatyva/ Siūlymas
Akmenės r.	1	8	1	-	0	-
Alytaus m.	-	0	1	28	-	0
Alytaus r.	0	N	-	-	0	-
Anykščių r.	0	-	-	N	0	-
Birštono	5	-	-	-	-	-
Biržų r.	-	-	-	-	-	-
Druskininkų	15	-	-	-	-	-
Elektrėnų	5	N	-	-	-	-
Ignalinos r.	39	N	-	-	-	-
Jonavos r.	0	671	-	0	N	N
Joniškio r.	26	N	0	-	0	-
Jurbarko r.	N	-	0	-	N	-
Kaišiadorių r.	60	-	-	-	-	-
Kalvarijos	1	N	-	-	-	-
Kauno m.	-	-	-	-	-	-
Kauno r.	-	-	-	-	-	-
Kazlų Rūdos	14	350	1	-	-	-
Kelmės r.	3	6	1	-	N	-
Kėdainių r.	147	-	-	-	N	N
Klaipėdos m.	N	N	-	126	0	-
Klaipėdos r.	24	N	-	-	-	-
Kretingos r.	-	-	1	-	-	-
Kupiškio r.	48	N	-	-	0	0
Lazdijų r.	1	-	-	-	-	-

⁹⁷ Ženklas „-“ Savivaldybė neturi šios e-priemonės savo svetainėje; „N“ – nėra viešų duomenų, kiek kartų buvo pasinaudota e-priemone. Visa informacija surinkta iš savivaldybių internetinių svetainių. Pilka spalva pažymėtas aktyvesnis naudojimas e-priemone. Paryškintu šriftu išskirtos savivaldybės, kurios pasižymi didesniu e-priemonių įdiegimu e-konsultavimo ir e-įgalinimo lygmenyse.

Marijampolės	N	N	0	-	-	-
Mažeikių r.	329	-	-	-	-	-
Molėtų r.	31	13	1	-	-	-
Neringos	1	-	-	-	-	-
Pagėgių	0	21	-	-	-	-
Pakruojo r.	N	-	0	-	0	-
Palangos m.	11	-	4	2	-	-
Panevėžio m.	56	N	0	78	0	5
Panevėžio r.	60	N	0	-	0	N
Pasvalio r.	-	25	-	-	-	-
Plungės r.	39	92	-	-	-	-
Prienų r.	0	-	-	-	-	-
Radviliškio r.	2	N	0	-	1	-
Raseinių r.	3	-	-	-	-	-
Rietavo	N	-	-	-	-	-
Rokiškio r.	N	118	-	-	-	-
Skuodo r.	-	-	-	N	-	-
Šakių r.	-	-	-	-	-	-
Šalčininkų r.	0	-	-	-	-	-
Šiaulių m.	139	30	2	-	0	-
Šiaulių r.	0	25	0	-	0	-
Šilalės r.	66	232	-	-	-	-
Šilutės r.	116	68	-	-	-	-
Širvintų r.	-	1155	-	-	0	0
Švenčionių r.	N	-	-	-	-	-
Tauragės r.	0	N	-	-	-	-
Telšių r.	135	563	-	-	-	-
Trakų r.	0	-	-	-	-	-
Ukmergės r.	100	-	-	2	0	-
Utenos r.	-	N	-	-	-	-
Varėnos r.	43	55	1	-	-	-
Vilkaviškio r.	206	-	-	-	-	-
Vilniaus m.	0	8460	-	10 754	8	N
Vilniaus r.	27	-	-	-	-	-
Visagino m.	21	70	-	-	-	-
Zarasų r.	30	40	-	-	-	-

Literatūros sąrašas

1. Alharbi, Abdullah, Kyeong Kang, Igor Hawryszkiewicz, „The Influence of Trust and subjective Norms on Citizens’
2. Alytaus m savivaldybė, „2016 Alytaus miesto savivaldybės mero ir tarybos veiklos ataskaita“, Alytus, 2017.
<http://www.alytus.lt/documents/10180/17347598/GALUTINE%20ATASKAITA.pdf>
[Žiūrėta 2017 04 27].
3. Arnstein, Sherry R., „A Ladder of Citizen Participation,” *Journal of the American Planning Association*, Vol. 35, No. 4, 1969.
4. Baločkaitė, Rasa et al. „Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones.“ Metodinė medžiaga, Vilnius, 2008.
5. Best, Samuel J., Brian S. Krueger, „Analyzing the representativeness of internet political participation.“ *Political Behavior*, 2, 2005.
6. Caramani, Daniele, *Comparative Politics*, Oxford University Press, 2008.
7. Christensen, Henrik Serup, „Political activities on the Internet: Slacktivism or political participation by other means?“. *First Monday*, 2, 2011.
<<http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3336/2767>> [Žiūrėta 2017 03 11].
8. Conroy, Maria Manta, Jennifer Evans Cowley, „E-participation in planning: an analysis of cities adopting
9. Dijk, Jan van, „Digital Divide in Europe.“ *The Handbook of Internet Politics*, Routledge, London and New York, 2008.
10. Epstein, Dmitry, Mary Newhart, Rebecca Vernon, „Not by technology alone: The “analog” aspects of online public engagement in policymaking.“ *Government Information Quarterly*, 31, 2014.
11. Gulati, G.J., D.J. Yates, A. Tawileh, Towards E-participation in the Middle East and Northern Europe. In Reddick, C. G. (ed.), *Comparative E-Government*, New York, Springer, 2010.
12. Hall, Peter A., Rosemary C. R. Taylor, „Political Science and the Three New Institutionalisms.“ MPIFG Discussion Paper, Germany, 1996.
13. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR susisiekimo ministerijos, „Elektroninių paslaugų naudojimo tyrimas.“ Vilnius: IVPK, 2014.
14. Intentions to Engage in E-participation on E-government Websites.“ Pranešimas konferencijoje „Australasian Conference on Information Systems“, Adelaide, 2015.

15. Juraitė, Kristina, Lyginamieji tyrimo metodai: nuo intensyvaus ir ekstensyvaus prie visapusiško tyrimo, ISM, 2005 m. lapkričio 19 d.
16. Koelble, Thomas A., „Review: The New Institutionalism in Political Science and Sociology: The Limits of Rationality by Karen Schweers Cook; Margaret Levi.“ *Comparative Politics*, Vol. 27, No. 2, 1995.
17. Krenjova, Jelizaveta, Kristina Reinsalu, Participatory Budgeting at the Local Level: the Case Study of Tartu, Estonia, Tallinn University of Technology, University of Tartu, 2013.
http://www.ipsa2015.iyu.hr/download/abstracts_files/00-02%20Krenjova,%20Reinsalu%20-%20paper.pdf [Žiūrėta 2017 02 06].
18. Kukovic, Simona, Miro Haček, „The Distribution of E-democracy and E-participation Tools in Slovenian Municipalities.“ *World Political Science Review*, 2014, 10(1).
19. Labutė, Živilė, Irena Žemaitaitytė, „Informacinių komunikacinių technologijų pritaikymo galimybės socialinio ugdymo pamokose.“ *Socialinių mokslų studijos*, 7(2), 2015.
20. Lee, Jooho, Soonhee Kim, „Active Citizen E-Participation in Local Governance: Do Individual Social Capital and E-Participation Management Matter.“ Pranešimas konferencijoje „47th Hawaii International Conference on System Science“, Havajai, JAV, 2014.
21. Lyu, Hyeon-Suk, „The Public's E-Participation Capacity and Motivation in Korea: A Web Survey Analysis from a New Institutional Perspective.“ *Journal of Information Technology & Politics*, Volume 4, Issue 4, 2008.
22. Macintosh, Ann, „Characterizing E-Participation in Policy-Making.“ Tyrimas iš konferencijos „37th Hawaii International Conference on System Sciences“, Havajai, JAV, 2004 sausio 5-8 d.
23. Macintosh, Ann, Angus Whyte, „Towards an evaluation framework for eParticipation.“ *Transforming Government: People, Process and Policy*, Vol. 2 Issue: 1, 2008.
24. Morkevičius, Vaidas, Lyginamieji tyrimai, 2012 m. balandžio 17 d., Kaunas.
http://www.vaidasmo.lt/lt/dest/kita/2012-04-17_vdu_lyginamieji-tyrimai.pdf [Žiūrėta 2017 03 04].
25. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras, „Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė.“ Vilnius: Kriventa, 2012.
26. Novikovas, Adrejus, „Vietos savivaldos esmė ir socialinė paskirtis visuomenėje.“ *Jurisprudencija*, 2005, t. 77(69).

27. of E-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement.“ Paris: OECD, 2003.
28. on-line citizen participation.“ *Environment and Planning C: Government and Policy*, volume 24, 2006.
29. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, „Promise and Problems
30. Panevėžio miesto savivaldybės taryba, „Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2016 metų veiklos ataskaita“, Panevėžys, 2017.
31. Petrauskas, Rimantas, „E-DEMOCRACY PROJECTS IN THE REGIONS OF LITHUANIA: EVALUATION ASPECTS“, *Social Technologies*, 2012, 2(2).
32. Phang, Chee Wei, Atreyi Kankanhalli, „A Framework of ICT Exploitation for E-Participation Initiatives.“ *Communications of the ACM*, Vol. 51 No. 12, 2008.
33. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, „POTENTIAL AND CHALLENGES OF E-PARTICIPATION IN THE EUROPEAN UNION.“ (PE 556.949), Brussels: European Union, 2016.
34. Pranaitytė, Giedrė, „Considerations about the new institucionalism as an effective instrumnet for the analysis of institutional design“, *Politikos mokslų almanachas*. 2010, [T.] 8.
35. Pugačiauskas, Vykintas, „Politikos mokslų metodologija: naujasis institucionalizmas pagal E. Imergut straipsnį.“, 1998. <<http://www.pugaciauskas.lt/study/b3smf1.html>> [Žiūrėta 2017 03 05].
36. Tambouris, Efthimios, Naoum Liotas , Konstantinos Tarabanis, „A Framework for Assessing eParticipation Projects and Tools.“ Pranešimas konferencijoje „40th Hawaii International Conference on System Sciences“, Havajai, JAV, 2007 sausio 3-6 d.
37. UNITED NATIONS, „ E-GOVERNMENT SURVEY 2016 E-Government in Support of Sustainable Development.“ (15-13183) New York: United Nations, 2016.
38. Vicente, María Rosalía, Amparo Novo, „An empirical analysis of e-participation. The role of social networks and e-government over citizens' online engagement.“ *Government Information Quarterly*, Volume 31, Issue 3, 2014.
39. Vilniaus miesto savivaldybė, „Vilniaus miesto tarybos ataskaita 2016“, Vilnius, 2017.
40. Vilniaus miesto savivaldybės Tarybos peticijų komisija, Dėl krematoriumo pastato statybos ir kremavimo veiklos Lentvario g. 15B, Vilniuje, Peticijų komisijos 2016-09-14 d. posėdžio protokolas nr. 9-259/16(1.1.36-T1).

41. Warren, Anne Marie, Ainin Sulaiman , Noor Ismawati Jaafar, „Social media effects on fostering online civic engagement and building citizen trust and trust in institutions.“ *Government Information Quarterly*, Volume 31, Issue 2, 2014.
42. Watson, Richard T., Bryan Mundy, „ A strategic perspective of electronic democracy.“ *Communications of the ACM*, Vol. 44 No. 1, 2001.
43. Zissis, Dimitrios, Dimitrios Lekkas and Anastasia-Evangelia Papadopoulou, „ Competent Electronic Participation Channels in Electronic Democracy.“ *Electronic Journal of e-Government*, Volume 7 Issue 2, 2009.

Internetiniai šaltiniai

1. “Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R”
http://www.esparama.lt/priemonesaprasymas?priem_id=000bdd5380003d9f [Žiūrėta 2017 02 02].
2. Alytaus m. savivaldybė, „Alytaus seneliams bus įrengtas skveras: kviečiame teikti projektinius pasiūlymus“, Alytus, 2017. http://www.alytus.lt/naujienos-top/-/asset_publisher/WmPJbf8RTFLG/content/alytaus-seneliams-bus-irengtas-skveras-kvieciame-teikti-projektinius-pasiulymus?redirect=http%3A%2F%2Fwww.alytus.lt%2Fnaujienos-top%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_WmPJbf8RTFLG%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D3%26p_p_col_count%3D8 [Žiūrėta 2017 04 01].
3. Alytaus m. savivaldybė, „Kuriamas darnaus judumo planas: Alytus – patogus dirbti, mokytis, auginti vaikus, pramogauti“, Alytus, 2017. http://www.alytus.lt/naujienos-top/-/asset_publisher/WmPJbf8RTFLG/content/kuriamas-darnaus-judumo-planas-alytus-%E2%80%93-patogus-dirbti-mokytis-auginti-vaikus-pramogauti?redirect=http%3A%2F%2Fwww.alytus.lt%2Fnaujienos-top%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_WmPJbf8RTFLG%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D2%26p_p_col_count%3D7 [Žiūrėta 2017 03 30].
4. Alytaus m. savivaldybė, „Pavasariniai darbai įsibėgėja – tvarkomos gatvių duobės“, Alytus, 2017. http://www.alytus.lt/naujienos-top/-/asset_publisher/WmPJbf8RTFLG/content/pavasariniai-darbai-isibegeja-%E2%80%93-tvarkomos-gatviu-duobes?redirect=http%3A%2F%2Fwww.alytus.lt%2Fnaujienos-top%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_WmPJbf8RTFLG%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D2%26p_p_col_count%3D7

- [top%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_WmPJbf8RTFLG%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_pos%3D3%26p_p_col_count%3D8](#) [Žiūrėta 2017 04 01].
5. Alytaus m. savivaldybė, Praneškite apie problemą. <http://www.alytus.lt/praneskite-apie-problema> [Žiūrėta 2017 03 03].
 6. E-peticijos, <http://www.vilnius.lt/index.php?3562212702> [Žiūrėta 2017 05 01].
 7. E-problema, <http://www.vilnius.lt/index.php?4110930652> [Žiūrėta 2017 04 29].
 8. E-problema, <http://www.vilnius.lt/index.php?528572205> [Žiūrėta 2017 03 23].
 9. LR Seimo kanceliarija, <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/index>> [Žiūrėta 2017 03 26].
 10. LR vyriausybė, <<http://epilietis.lrv.lt/lt/e-pilietis/kas-yra-e-pilietis>> [Žiūrėta 2017 03 26].
 11. Panevėžio miesto savivaldybė, „Darnaus judumo planas“, Panevėžys, 2017.
<http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/darnausjudumoplanassae1.html?backlink=%252Ft%252Fpaieska%252Fresults%252Fp10.html> [2017 04 30].
 12. Panevėžio miesto savivaldybė, „Daugiau laiko – Skaistakalnio parko atnaujinimo projektams“, Panevėžys, 2017. <http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/daugiau-laiko-skaistakalnio-h911.html> [Žiūrėta 2017 05 01].
 13. Panevėžio miesto savivaldybė, „Įdiegtos elektroninės teokratijos priemonės“, Panevėžys.
<http://www.panevezys.lt/lt/el.demokratija.html> [Žiūrėta 2016 04 22].
 14. Panevėžio miesto savivaldybė, „Nuo gegužės Panevėžyje – dienos bilietas“, Panevėžys, 2017. <http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/nuo-geguzes-panevezyje-a85n.html> [Žiūrėta 2017 04 14].
 15. Panevėžio miesto savivaldybė, „Skaistakalnio ir Senvagės konkursai: geriausiųjų eilė“, Panevėžys, 2017. <http://www.panevezys.lt/lt/naujienos/skaistakalnio-ir-senvages-d3dv.html> [Žiūrėta 2017 04 30].
 16. Panevėžio miesto savivaldybė, e-problemų žemėlapis.
<http://www.panevezys.lt/lt/el.demokratija/el.pranesimai.html> [Žiūrėta 2017 04 01].
 17. Pavyzdžiui, Šiaulių miesto, Marijampolės rajono, Alytaus miesto, Panevėžio miesto savivaldybės ir kt. <<http://edem.siauliai.lt/index.php>>, <<http://www.marijampole.lt/>,
<http://www.alytus.lt/>>, <<http://www.panevezys.lt/lt/el.demokratija.html>>. [Žiūrėta 2017 03 26].
 18. Radviliškio r. savivaldybė, e-peticija. <http://www.radviliskis.lt/lit/Gp-1-del-interpeliacijos-radviliskio-rajono-savivaldybes-mero-pavaduotojui-k-auguliui/6> [Žiūrėta 2017 04 28].
 19. Vilniaus miesto savivaldybė, „Eismo pažeidimus Gedimino prospekte fiksuos vaizdo kameros“, Vilnius, 2017. <http://www.vilnius.lt/index.php?3057534969> [Žiūrėta 2017 04 28]

20. Vilniaus miesto savivaldybė, „Registracija į Vilniaus miesto savivaldybės darželius ir priešmokyklinio ugdymo grupes“, Vilnius. <http://www.vilnius.lt/index.php?2903052594> [Žiūrėta 2017 04 20].
21. Vilniaus miesto savivaldybė, „Sostinėje svarstoma – kuriose zonose galėtų būti statomas krematoriumas“, Vilnius, 2017. <http://www.vilnius.lt/index.php?1750645934> [Žiūrėta 2017 04 19].
22. Vilniaus miesto savivaldybė, Apklausos rezultatai. Ar jau spėjote pačiuožinėti vienoje iš nemokamų čiuožyklų po atviru dangumi?, Vilnius. <http://www.vilnius.lt/index.php?2762596753> [Žiūrėta 2017 04 29].
23. Vilniaus miesto savivaldybė, Projektas „Elektroninių priemonių, skirtų gyventojams dalyvauti sprendimų priėmime, sukūrimas ir įdiegimas (E. demokratija)“. <http://www.vilnius.lt/index.php?719915606> Žiūrėta [2017 04 20].
24. Violeta Grigaliūnaitė, „Vilniečiai kyla į kovą prieš naują gatvę ir sankryžą su šviesoforu“, Vilnius, 2016. <https://www.15min.lt/gazas/naujiena/gatve/vilnieciai-kyla-i-kova-pries-nauja-gatve-ir-sankryza-su-sviesoforu-221-726910> [Žiūrėta 2017 03 22].

Summary

Electronic participation: what determines the different civic engagement in electronic way? Comparative analysis of Lithuanian municipalities

The main object of bachelor's thesis is civic engagement via e-participation tools at local level in Lithuania. Lithuanian municipalities started deeper development of e-participation tools then were given financial support from EU structural funds. All municipalities have implemented projects, which has created various e-participation tools such as e-consultation, e-polls, e-forum, e-petition, etc. in municipal websites. These tools are providing an opportunity for residents to engage in decision making process in new ways. However, citizens are not tend to use these new e-tools in order to participate in public affairs. Researches shows, that society of Lithuania are still in the early stage of e-participation level. Only a small part of the society participated in various actions (11 percent), related to e-democracy processes. Based on this **research problem** is formulated as follows: despite the fact that development of e-participation services is completed in Lithuanian municipalities, citizens are not likely to use these services and more effectively engaged in decision making process.

Therefore **the aim of this bachelor's thesis** is to investigate supply of e-participation tools and the actual use of e-tools in all municipalities, discover, institutional factors, which determine level of online civic engagement in Lithuanian municipalities.

For this aim to be achieved, there are five **research objectives** set:

- To analyze the concept of e-democracy and e-participation.
- Based on foreign researches and theoretical framework (new institutionalism), to examine institutional factors, which possible make influence on online civic engagement.
- To evaluate supply level of e-participation services in Lithuanian municipalities and to discuss situation of e-participation services in different engagement levels: e-information, e-consultation, e-empowerment.
- To examine the actual use of e-participation tools in Lithuanian municipalities.
- To accomplish comparative analysis of Lithuanian municipalities and investigate how institutional factors determine civic engagement by using e-participation services.

The **main findings** of this research are:

- Based on collected data from municipal websites, level of e-participation supply and demand was evaluated in this analysis. As the result, level of supply is medium, because only 1/3 of municipalities are advanced according to the development of e-participation services and has a major part of e-tools in their websites. Unfortunately, situation of the actual use of e-participation tools is poor in local level. Online civic engagement is low in the most municipalities, only few municipalities stand out with more intensive citizens' use of e-tools.
- The comparative analysis of selected municipalities was conducted to find out the main determinants of online civic engagement intensity at the local level in Lithuania. The results revealed that institutional factors such as visualization of e-tools, instruction, how to use these e-tools and registration to the system do not make any influence on e-participation level. On the other hand communication via social networks, especially, feedback and respecting for citizens' opinions in order to decision making are directly related with online civic engagement level in municipalities and do make influence on it.

The main **recommendations** for municipalities based on research results are:

- To implement at least basic e-tools, such as e-consultation or e-petition in municipal website in order to provide more possibilities to participate,
- To strengthen communication with citizens via social networks and develop information about e-participation opportunities and efficiency.
- Also devote more attention on feedback quality and respecting to citizens' opinion with argumentation. Decisions of government to make openness and transparent, for example prepare annual reports, which providing information about e-participation, what government do, which online proposals or requests was implemented or rejected, etc.

Bachelor thesis **is valuable** of its theoretical and empirical content, because it contribute to clearer e-participation conception and develops the understanding of what determine e-participation level. The results of analysis provide evaluation of current e-participation supply and demand situation in Lithuanian municipalities. Also the main findings provide guidelines for municipalities how to achieve more active online civic engagement.